

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
SOSYOLOJİ BİLİM DALI

SANAT EKSENİNDE SOYLULAŞTIRMA
Dolapdere'nin Sosyo-Mekânsal Dönüşümünde Sanat Kurumlarının Etkisi

Yüksek Lisans Tezi

İLSU OYNAR

İstanbul, 2024

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
SOSYOLOJİ BİLİM DALI

SANAT EKSENİNDE SOYLULAŞTIRMA
Dolapdere'nin Sosyo-Mekânsal Dönüşümünde Sanat Kurumlarının Etkisi

Yüksek Lisans Tezi

İLSU OYNAR

Tez Savunma Jürisi

- Tez Danışmanı: DOÇ. DR. MELİH ÇOBAN
- Üye: DR. ÖĞR. ÜYESİ AYŞE YETİŞ BAYRAKTAR
- Üye: DR. ÖĞR. ÜYESİ BERNA EKAL ŞİMŞEK

İstanbul, 2024

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAY BELGESİ

..... Anabilim Dalı ..... Bilim Dalı Yüksek Lisans/Doktora öğrencisi .....'nın .....
adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun ..... tarih ve .....sayılı kararıyla
oluşturulan jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Yüksek Lisans/Doktora Tezi olarak kabul
edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi ...../...../.....

Öğretim üyesi Adı Soyadı

ÖZET

SANAT EKSENİNDE SOYLULAŞTIRMA

Dolapdere'nin Sosyo-mekânsal Dönüşümünde Sanat Kurumlarının Etkisi

Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren özellikle kent merkezlerinde gözlenen değişimleri açıklamada kullanılan soylulaştırma, çoğunlukla alt sınıfların yaşadığı alanlara orta ve üst sınıfların yerleşmeye başlamasıyla gelişen bir kentsel yeniden yapılanma sürecidir. Bu süreç her bölgede farklı ve kendine has bir şekilde işlemektedir. Bu çalışmada, son yıllarda nüfuzlu sanat kurumlarının açılmasıyla birlikte sosyo-mekânsal dönüşümler geçirmeye başlayan İstanbul'un Dolapdere semti, kültür ve sanat odaklı yatırımlar eşliğinde gerçekleşen soylulaştırma bağlamında ele alınmıştır. Araştırma sanat kurumlarının yoğunlukta olduğu İrmak Caddesi ile sınırlandırılarak Mart-Mayıs 2024 tarihleri arasında sekizi sanat kurumu çalışanı, yedisi Dolapdere sakini olmak üzere toplamda on beş kişi ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiş ve katılımcı gözlemden faydalanılmıştır. Ayrıca Dolapdere bölgesindeki sanat kurumlarıyla ilgili haberlerden, gazete yazılarından ve kurum temsilcilerinin verdiği çeşitli röportajlardan yola çıkarak söylem analizi yapılmıştır. Bu bağlamda birinci bölümde, Dolapdere'nin turizm ve kültür sanat odaklı dönüşümünün anlaşılmasına zemin hazırlamak için Dolapdere semtinin tarihi ve sosyo-demografik özellikleri aktarılmıştır. İkinci bölümde soylulaştırma sürecinin genel yapısı aktarılmıştır. Üçüncü bölümde sanat ve kültürün soylulaştırmada nasıl bir rol oynadığı Sharon Zukin'in sembolik ekonomi kavramından yola çıkılarak ele alınmış ve tartışmaya açılmıştır. Dördüncü bölüm olan son bölümde ise Dolapdere'de gerçekleşmekte olan sosyo-mekânsal dönüşümün farklı boyutlarını ve somut görünümelerini ortaya koyma amacıyla araştırma sürecinde elde edilen tüm bulgular çeşitli başlıklar altında incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Soylulaştırma, Sanat, Mekân, Sembolik Ekonomi, Dolapdere, Dönüşüm

ABSTRACT
GENTRIFICATION IN THE CONTEXT OF ART

The Impact of Art Institutions on the Socio-Spatial Transformation of Dolapdere

Gentrification, which is used to explain the changes observed especially in urban centres since the second half of the twentieth century, is an urban restructuring process that develops as middle and upper classes begin to settle in areas where mostly lower classes live. This process operates differently and uniquely in each region. In this study, the Dolapdere neighbourhood of Istanbul, which has started to undergo socio-spatial transformations with the opening of influential art institutions in recent years, is examined in the context of gentrification accompanied by culture and art-oriented investments. The research was limited to Irmak Street, where art institutions are concentrated, and semi-structured interviews were conducted between March and May 2024 with a total of fifteen people, including eight employees of art institutions and seven residents of Dolapdere, and participant observation was used. In addition, a discourse analysis was conducted based on newspaper articles about the art institutions in the Dolapdere region and various interviews given by the representatives of the institutions. In this context, in the first section, the historical and socio-demographic characteristics of Dolapdere neighbourhood are presented in order to prepare the ground for understanding the transformation of Dolapdere with a focus on tourism and culture and arts. In the second part, the general structure of the gentrification process is presented. In the third part, the role of art and culture in gentrification is discussed based on Sharon Zukin's concept of symbolic economy. In the fourth and final part, all the findings obtained during the research process are analysed under various headings in order to reveal the different dimensions and concrete manifestations of the socio-spatial transformation taking place in Dolapdere.

Keywords: Gentrification, Art, Space, Symbolic Economy, Dolapdere, Transformation

ÖNSÖZ

Tez süresince yardımlarını esirgemeyen ve çalışmama yön veren değerli hocam ve tez danışmanım Doç. Dr. Melih Çoban'a desteklerinden dolayı çok teşekkür ederim. Tez jürimde bulunan ve değerli yorumlarıyla çalışmama katkı sağlayan hocalarım Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Yetiş Bayraktar ve Dr. Öğr. Üyesi Berna Ekal Şimşek'e teşekkürlerimi sunuyorum. Yüksek lisans süreci boyunca bilgi ve birikimi ile zihnimde onlarca farklı pencere açan, kent ve bellek çalışmalarına olan ilgimi arttıran, yönlendirici ve destekleyici tutumuyla çalışmamın oluşmasında büyük emeği olan Doç. Dr. Bahar Aykan Bentahar hocama bana kattığı her şey için ayrıca teşekkür etmek isterim.

Hayatımın her noktasında destek ve sevgileri ile yanımda olan anneme ve kardeşime, yazım süreci boyunca beni yüreklendiren, yaşamımın her anında ilgi ve desteğini hiç esirgemeyen yol arkadaşım Ömer'e, Dolapdere sokaklarını benimle arşınlayan, özellikle görüşmeler sürecinde büyük yardımı dokunan sevgili arkadaşım Zeynep'e ve yüksek lisansın bana kazandırdığı güzel şeylerden olan, tez yazma sürecini beraber deneyimlediğimiz arkadaşlarım Sena, Merve ve Elif'e çok teşekkür ederim. Ayrıca saha çalışmam boyunca beni içtenlikle karşılayan, sorularımı ilgiyle yanıtlayan Dolapdere halkı başta olmak üzere tüm görüşmecilere en içten teşekkürlerimi sunuyorum. Şüphesiz bu çalışma onlar olmadan tamamlanamazdı.

En büyük teşekkürüm ise büyük bir kütüphane içinde binlerce kitabın arasında büyümemi sağlayan, bana bitmez tükenmez bir öğrenme tutkusunu miras olarak bırakan canım babama. Bu küçük çalışmayı onun kıymetli anısına ithaf ediyorum.

İlsu Oynar
İstanbul, 2024

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
TABLO LİSTESİ	v
GÖRSEL LİSTESİ	vi
GİRİŞ	1
Araştırmanın Konusu ve Amacı	4
Araştırmanın Yöntemi	5
Araştırmanın Sınırlılıkları	6
1. GEÇMİŞTEN BUGÜNE DOLAPDERE	7
2. AKTÖRLERİ VE FARKLI BOYUTLARIYLA SOYLULAŞTIRMA	13
2.1. Soylulaştırmayı Tanımlamak	13
2.2. Soylulaştırmaya Dair Kuramsal Tartışmalar	15
2.3. Soylulaştırmanın Sosyo-Ekonomik Yönü: Eleştirel Yaklaşım	17
2.3.1. Rant Farkı Teorisi	19
2.4. İstanbul’da Soylulaştırma.....	20
2.4.1. İstanbul’da Birinci Dalga Soylulaştırma	23
2.4.2. İstanbul’da İkinci Dalga Soylulaştırma	24
2.4.3. İstanbul’da Üçüncü Dalga Soylulaştırma.....	25
3. SANAT NASIL SOYLULAŞTIRIR?	27
4. SANAT, SOYLULAŞTIRMA VE DOLAPDERE: BULGULAR VE YORUMLAR...	32
4.1. Dolapdere’de Soylulaştırmanın Yaygın Sembolü: Sanat Mekânları	34
4.1.1. Dolapdere ve Rant Farkı	38
4.2. Soylulaştırmanın Tezahürleri: Yeni Gelenler ve Eski Sakinler Odağında Yerel Tepkiler .	39
4.3. Dolapdere’deki Sanat, Kimin İçin Sanat?	47
4.3.1. Kapımız Herkese Açık Söylemi Pratikte Ne Kadar Gerçek?	58
5. SONUÇ	72
KAYNAKLAR	75
EKLER	81

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Görüşmeciler Hakkında Genel Bilgiler

Tablo 2: Dolapdere'deki Sanat Mekânları Hakkında Genel Bilgiler

GÖRSEL LİSTESİ

- Görsel 1:** Dolapdere'deki sanat kurumlarının konumlarını gösteren harita
- Görsel 2:** Arter'in yer aldığı ara sokak
- Görsel 3:** Arter ve gecekondular
- Görsel 4:** Arter'in arka bahçesi
- Görsel 5:** Arter'in arka bahçesi
- Görsel 6:** Arter'in giriş alanında oturan mahalle sakinleri
- Görsel 7:** Arter ve mahalle sakinleri, Mayıs 2024, kişisel arşiv
- Görsel 8:** Arter
- Görsel 9:** Arter'in içinden Irmak Caddesi'nin görünüşü
- Görsel 10:** Arter binası
- Görsel 11:** Arter
- Görsel 12:** Arter Farz Et ki Sen Yoksun Sergisi
- Görsel 13:** Arter Farz Et ki Sen Yoksun sergisinden bir eser
- Görsel 14:** Arter ve Dolapdere binaları
- Görsel 15:** Pilevneli Galeri'nin içerisinden Dolapdere görüntüsü
- Görsel 16:** Irmak Caddesi'ne çıkan bir ara sokak
- Görsel 17:** Arter'in arka bahçesinden görülen Dolapdere sokakları ve Evangelistria Kilisesi
- Görsel 18:** Dolapdere Kurtuluş Deresi Caddesi üzerindeki Vize Başvuru Merkezi
- Görsel 19:** Arter ön bahçesinde top oynayan Dolapdereli çocuklar
- Görsel 20:** Dolapdere evleri ve Cher Otel

GİRİŞ

Dolapdere, İstanbul'un Beyoğlu ilçesine bağlı olan sıklıkla düşük gelir düzeyine sahip kişilerin yaşadığı bir semttir. Tarih boyunca farklı kültür ve inançtan pek çok insana ev sahipliği yapan bu bölge, 1950'li yıllarda İstanbul genelinde gerçekleşen yoğun kentleşme ve sanayileşme süreçleriyle ilişkili şekilde dönemin ünlü mimarı ve şehir planlamacısı Henri Prost tarafından organize sanayi bölgesi olarak planlanmıştır. O günlerden bugüne dek Dolapdere oto tamircilerin, sanayi işletmelerinin ve küçük ölçekli imalat atölyelerinin yer aldığı bir iş çevresi olarak gelişmiştir. Bugün semt genelinde bu iş yerlerini sıkça görmek mümkündür. Sosyo-demografik açıdan bakıldığında ise Dolapdere dar gelirlili işçi sınıfı ailelerin, Romanların, mültecilerin ve özellikle iç göçle birlikte doğu illerinden gelen kişilerin yoğunlukta olduğu bir bölgedir.

Hem Dolapdere'nin ana caddelerinden biri hem de araştırmanın sınırlandırıldığı bölge olan Irmak Caddesi boyunca yürürken araba tamircilerine, yedek parçacılara ve vitrin mankeni satan dükkanlara rastlamamak imkânsızdır. Semtın kentsel dokusunun ve kimliğinin bir diğer temsilcisi olan Dolapdere'nin renkli gecekonduları ve insanları da yol boyunca göze çarpmaktadır. Öte yandan aynı güzergâh üzerinde eski binalarla ve küçük sanayi dükkanları ile ciddi bir tezatlık oluşturan modern yapıları binalar yer almaktadır. Bu binalar 2019 yılı itibarıyla Dolapdere genelinde yaygınlaşmaya başlayan sanat kurumlarının binalarıdır. Taksim yönünden Dolapdere'ye doğru yokuş aşağı inildiğinde binlerce metrekare alan kaplayan büyük camlı modern binası ve "sanata daha fazla alan" sloganı ile Koç Vakfı'na bağlı Arter Çağdaş Sanat Müzesi karşımıza çıkmaktadır. Arter'den biraz ileri gidildiğinde büyük şeffaf camları ile Dirimart'ı, biraz geriye gidildiğinde ise metal levhalarla kaplı dış cephesi ile Pilevneli Galeri'yi görmek mümkündür.

Bu çalışma, "Tarlabaşı, Kurtuluş ve Kasımpaşa semtleri ile çevrili, küçük kirli dükkanların ve evlerin yoğunlukta olduğu, kültürel ve etnik olarak zengin bir geçmişe sahip olan Dolapdere'de bu sanat kurumlarının ne işi olabilir?", "Dolapdere'ye yolu düşen herkesin gözüne çarpacak olan bu zıtlık nasıl ve neden ortaya çıktı?", "Bu tezatlığın Dolapdere halkı üzerindeki olumlu ya da olumsuz etkileri ne olabilir?" gibi birbirinden farklı çok sayıda sorudan hareketle ortaya çıkmıştır.

Oldukça basit bir tanımla, orta ve üst sınıfların, alt sınıfların yaşadığı yerlere yerleşme başlamasıyla gelişen bir kentsel yeniden yapılanma süreci olarak soylulaştırma kavramı, özellikle yirminci yüzyıldan itibaren kent üzerine yapılan sosyolojik araştırmaların ana temalarından biri haline gelmiştir. Soylulaştırma sürecinde orta ve üst sınıflardan çeşitli aktörler, düşük gelirli alt sınıfların yaşadığı tarihi dokuya sahip kent içi alanlara taşınarak bölgenin fiziksel, ekonomik ve sosyal olarak dönüşmesine neden olmaktadır. Bu dönüşüm üst ve orta sınıfların yerleştikleri kentsel alanlara kendi yaşam tarzlarını ve kültürel tercihlerini yansıtmaları ve mekânı kendi tüketim pratiklerine uygun hale getirmeleri aracılığıyla gerçekleşmektedir.

Soylulaştırma, teorik olarak iki farklı bakış açısından oluşmaktadır. İlki tüketime odaklanan, “klasik yaklaşım” ya da “geleneksel yaklaşım” olarak anılan, David Ley tarafından kuramsallaştırılan perspektiftir. Bu yaklaşıma göre şehir merkezlerinde yoğunlaşan beyaz yakalı yeni orta sınıf, ilk aşamada mavi yakalı işçilerin ve sanayi faaliyetlerinin yoğunlukta olduğu şehir merkezlerine taşınarak bölgeyi kendi zevklerine ve kültürel tercihlerine hitap edecek şekilde yeniden yapılandırmaktadır. Bu dönüşümün yarattığı sonuçlarla baş edemeyen eski bölge sakinleri kent merkezinden ayrılmak zorunda kalmaktadır.

Soylulaştırmaya dair ikinci yaklaşım ise Marksist perspektifi ile eleştirel kent araştırmalarına yön veren Neil Smith’in çalışmaları ekseninde gelişen “eleştirel yaklaşım”dır. Smith, soylulaştırma sürecinin aktörlerin tüketim kalıplarından ziyade sermaye sahibi yatırımcıların kâr elde etme güdüsü göz önünde bulundurularak ele alınması gerektiğini öne sürmektedir. Bu doğrultuda kentsel yeniden yapılanmaları açıklamanın bir aracı olarak rant farkı teorisini ortaya atan Smith soylulaştırma sürecini kentsel mekânın kapitalist hamleler aracılığıyla yeniden üretilmesi olarak tanımlamaktadır. Ona göre soylulaştırma tekil bireylerden ziyade kolektif yapıya sahip olan devlet ya da özel sektör aktörleri tarafından gerçekleştirilen günümüzün küresel kentlerinin politikasına karşılık gelmektedir (Smith, 1984).

Bu araştırmada, Dolapdere’deki sosyo-mekânsal dönüşümü açıklamayı daha olanaklı kıldığı için büyük oranda Smith önderliğindeki eleştirel yaklaşım temel alınmış olsa da gerekli ve uygun durumlarda geleneksel yaklaşımdan da faydalanılmıştır. Bunun yanında, sanatın ve sanat kurumlarının kentsel bir alanın yeniden yapılandırılmasındaki rolünü tespit edebilmek amacıyla, kentin sanat ve kültür odaklı dönüşümünün analizinde kilit bir kavram olarak

karşımıza çıkan, Sharon Zukin tarafından ortaya atılan “sembolik ekonomi” kavramı araştırmanın kuramsal çerçevesinin bel kemiğini oluşturmaktadır.

Bu çalışma giriş ve sonuç bölümleri haricinde dört bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın “Geçmişten Bugüne Dolapdere” başlıklı birinci bölümünde İstanbul’un Beyoğlu ilçesine bağlı Dolapdere semtinin Osmanlı döneminden günümüze kadar uzanan köklü geçmişi genel hatlarıyla aktarılmıştır. Semtın 18.yüzyıldan günümüze kadar olan tarihsel süreç içerisinde önemli değişimlere uğrayan sosyal ve demografik yapısı bölüm boyunca çeşitli örneklerle açıklanmıştır. İstanbul’un merkezi konumunda yer alan ve son yıllarda kültürel ve sanatsal etkinliklerle anılan bu semtin turizm, kültür ve sanat odaklı yatırımlarla değişen kentsel çehresi, soylulaştırma sürecini temellendirmesi bakımından bölüm boyunca farklı yönleriyle ortaya konmuştur.

Çalışmanın kuramsal çerçevesini kapsayan “Aktörleri ve Farklı Boyutlarıyla Soylulaştırma” başlıklı ikinci bölümde ilk olarak soylulaştırma teorisinin tanımı, gelişimi ve temel ilkeleri hakkında bilgi verilmiş ve soylulaştırmaya dair literatürdeki farklı kuramsal yaklaşımlardan söz edilmiştir. Daha sonra, Dolapdere semtinin mekânsal, sosyal ve ekonomik dönüşümünü açıklamada daha uygun bir perspektif sunduğu için soylulaştırma teorilerinden biri olan eleştirel yaklaşım, neo-marksist kent kuramcılarının görüşleri doğrultusunda ele alınmıştır. Son olarak İstanbul’daki soylulaştırma süreçlerinin tarihi ve farklı örnekleri aktarılmıştır. Bu kapsamda Cihangir, Asmalımescit, Kuzguncuk, Fener, Balat gibi semtlerde yaşanan dönüşümler ekonomik, sosyal ve kültürel boyutlarıyla incelenmiştir. Dolapdere’nin yer aldığı ilçe olması sebebiyle Beyoğlu’nun dönüşümü ve bölgede değişen koşulların kent kimliği üzerindeki etkileri detaylandırılmıştır.

Araştırmanın kuramsal çerçevesinin bir diğer ayağını oluşturan “Sanat Nasıl Soylulaştırır?” başlıklı üçüncü bölümde ise sanatın soylulaştırmada nasıl bir rol oynadığı Zukin’in *sembolik ekonomi* kavramı doğrultusunda analiz edilmiş ve sanatın sermaye ile iç içe geçmesinin kentsel alandaki yansımaları irdelenmiştir. Sanat kavramı; sınıfsallığı, ekonomik ve kültürel sermaye gerektiren yönleriyle tartışmaya açılmış ve sanat mekanlarının kamusal alandaki varlığının kenti nasıl yeniden şekillendirebildiği ve bu dönüşümlerin toplumsal dokuyu ne tarzda etkilediği incelenmiştir.

Çalışmanın son bölümü olan dördüncü bölümde Dolapdere’de yaşanan sosyal ve mekânsal dönüşümün farklı boyutları çeşitli alt başlıklar altında tartışılmıştır. Sanat

kurumlarının bölgeye yerleşmeleriyle edindikleri kurumsal söylemler, mahalle sakinleriyle yakın bağ kurmak adına gerçekleştirilen faaliyetler sanat kurumu aktörlerinin röportajlarından yola çıkılarak örneklendirilmiştir. Bu çabaların gerçekte ne kadar etkili olduğu, sanat kurumlarının bölgede yarattığı dönüşümün mahalle sakinleri üzerindeki etkileri ve dönüşümün bir getirisi olarak bölgenin yeni gelenleri ile eski sakinleri arasında oluşan karmaşık yapıdaki katmanlı ilişki, saha araştırmasından elde edilen bulgular kapsamında analiz edilmiştir.

Araştırmanın Konusu ve Amacı

Bu tez çalışması, İstanbul'un Beyoğlu ilçesine bağlı Dolapdere semtinde sanat odağında gerçekleşen soylulaştırma ve/veya kentsel yeniden yapılanma sürecini konu edinmektedir. Dolapdere, tarihsel olarak farklı etnik grupların ve sosyal sınıfların bir arada yaşadığı, İstanbul'un çeşitli katmanlarını barındıran tarihi bir semt olarak dikkat çekmektedir. Son yıllarda bölgede açılan nüfuzlu sanat galerileri ve semtte yaygınlaşan sanatsal yatırım projeleri, bölgenin sosyo-ekonomik ve demografik yapısında belirgin değişikliklere yol açmakta ve görece yeni olan bu dönüşüm bugün hala sürmektedir. Bu araştırma, Dolapdere'deki sanatsal yatırım ve aktivitelerin semtin fiziksel, ekonomik ve sosyal dönüşümünü nasıl şekillendirdiğini, bu süreçlerin yerel halk üzerinde ne gibi etkilere sahip olduğunu ve semtin kültürel ve kentsel kimliğinin bölgeye gelen sanat mekânları tarafından nasıl yeniden inşa edildiğini ele almaktadır.

Araştırmanın temel amacı, Dolapdere semtinde yaygınlaşan sanat mekanlarının ve sanatın kendisinin, soylulaştırma sürecindeki rolünü ve etkilerini analiz etmektir. Bu kapsamda çalışma, Dolapdere'de açılan sanat mekanlarının semtin fiziksel, sosyal ve ekonomik yapısına olan etkilerini incelemeyi, sanat eksenli soylulaştırma sürecinin bölgenin demografik yapısında meydana getirdiği değişiklikleri tespit etmeyi, sanat kurumlarının semtte yoğunlaşmasının semt sakinlerinin yaşamına olan etkilerini değerlendirmeyi, saha çalışmasından elde edilen bulgular doğrultusunda Dolapdere halkının mevcut dönüşüm sürecine dair deneyimlerini anlamayı ve görünür kılmayı hedeflemektedir. Bu hedeflerin yanı sıra çalışma, günümüz Türkiye'sinde sanat ve kültürün, kapitalist ekonomiyle eklemlenerek kentsel bir alanın soylulaştırılmasında oynadığı rolü güncel bir örnek olan Dolapdere semti üzerinden ortaya koymayı amaçlamakta ve İstanbul'un Dolapdere semtinde nispeten yeni olarak kabul edilebilecek dönüşümü çeşitli yönleri ile irdelemeyi planlamaktadır.

Aynı zamanda ilerleyen yıllarda, gerçekleşmekte olan bu dönüşümün olumlu anlamda kentsel mekâna neler kazandırabileceğini ve olumsuz anlamda kentsel mekândan neler götürebileceğini tartışmaya açmayı, bölgede yaşananların bilinirliğini arttırmayı ve güncel gelişmeleri ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bunun yanı sıra bu çalışma, Dolapdere’de sürmekte olan kentsel değişime dair ilerleyen yıllarda çeşitli bağlamlarda gerçekleştirilebilecek çalışmalara temel oluşturmayı dilemektedir.

Araştırmanın Yöntemi

Dolapdere’deki sanat eksenli soylulaştırmayı konu edinen bu araştırmada, Dolapdere semtinde saha çalışması gerçekleştirilmiş ve yerel halkla ve sanat kurumu çalışanlarıyla gerçekleştirilen mülakatlar aracılığıyla detaylı bir veri toplama ve analiz süreci yürütülmüştür. Bu kapsamda nitel araştırma yöntemlerinden olan yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Dolapdere bölgesindeki fiziksel dönüşümü ve değişimi aktarabilmek amacıyla ise katılımcı gözlem yönteminden faydalanılmıştır. Buna ek olarak bölgedeki sosyal ve mekânsal dönüşümü daha iyi bir şekilde analiz etmeyi sağlaması ve elde edilen bulguları derinleştirmeye imkân tanınması adına Dolapdere bölgesindeki sanat kurumlarıyla alakalı gazete yazılarından, internet kaynaklarından ve kurum temsilcilerinin verdiği çeşitli röportajlarından yola çıkılarak eleştirel söylem analizi gerçekleştirilmiştir.

Araştırma, Dolapdere’deki sanat kurumlarının büyük çoğunluğunun yer aldığı Irmak Caddesi ile sınırlandırılmıştır. Tezin örnekleme, Dolapdere’deki soylulaştırma sürecini ekonomik, sosyal ve mekânsal boyutları ile derinlikli biçimde ele alabilmek için olabildiğince geniş kapsamlı olarak biçimlendirilmiştir. Bu doğrultuda, Dolapdere Irmak Caddesi üzerinde yer alan Arter ve Dirimart isimli sanat kurumlarının çalışanları, uzun yıllardır bölgede yaşayan mahalle esnafları ve diğer Dolapdere sakinleri tezin örneklemini oluşturmaktadır. Tüm görüşmeler Mart-Mayıs 2024 tarihleri arasında gerçekleştirilmiş ve toplamda 15 kişi ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler sırasında sorulması hedeflenen sorular haricinde gerekli olan yerlerde görüşmecilere ek sorular da yöneltilmiştir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma kentsel bir alanın dönüşüm sürecini kapsamlı bir saha çalışmasından hareketle analiz etmeye çalışan her araştırma gibi belirli zorluklar ve sınırlılıklar içermektedir. Bu sınırlamalardan ilki araştırmanın belirli bir zaman diliminde yürütülmesiyle ilgilidir. Dolapdere'deki soylulaştırma süreci dinamik bir süreç olup semtteki etkileri, yansımaları ve sonuçları da sürekli değişim halinde olduğundan, çalışma boyunca toplanan veriler zaman geçtikçe güncelliğini yitirme riski taşımaktadır. Bu sebeple araştırma bulguları ilerleyen yıllarda Dolapdere'de olup bitenlerin temsilini tam olarak sağlama açısından yetersiz kalabilir. Araştırmanın bir diğer sınırlılığı ise sanat kurumu yöneticileriyle iletişime geçilmesine rağmen tez kapsamında gerçekleştirileceği belirtilen görüşme talebinin geri çevrilmesi, dolayısıyla sanat kurumlarının kurucu ve yönetici aktörlerinden süreç hakkında detaylı bilgi edinilememesidir.

Araştırmanın saha çalışması ve gerçekleştirilen görüşmeler mahalle sakinleri ve sanat mekânı çalışanlarından oluşan belirli bir örneklem grubu ile sınırlı olduğundan, geniş bir perspektif sunmayı hedeflese bile, bölgedeki yaşanan tüm deneyimleri kapsamayabilir. Benzer şekilde görüşmeler sırasında elde edilen tüm bulgular görüşmecilerin kişisel ve öznel görüşlerini yansıttığı için veriler, tespit edilenler ve varılan sonuç genellenmeye uygun değildir. Araştırmanın bulguları, bu sınırlılıkların farkında ve bilincinde olarak analiz edip yorumlanmış ve elde edilen sonuç bu sınırlamalar göz önünde tutularak değerlendirilmiştir.

1. GEÇMİŞTEN BUGÜNE DOLAPDERE

“Taksim şişenin ağzı. Tarlabası gövdesi. Ve Dolapdere dibi. Akan hayatların tortusu bin yıldır orada birikiyor.”

(Söğüt, 2009, s.20)

Dolapdere; Taksim, Pangaltı, Kurtuluş ve Kasımpaşa semtleriyle çevrelenmiş olan, İstanbul’un Beyoğlu ilçesine bağlı, köklü bir tarihe sahip olan, sıklıkla düşük gelir gruplarının yaşadığı bir semttir. Semtin bir bölümü Şişli bir bölümüyse Beyoğlu ilçesinin sınırları içerisinde yer almaktadır. Dolapdere; Osmanlı döneminden bugünlere dek uzun yıllar boyunca çeşitli etnisitelerin bir arada yaşadığı çok kültürlü bir geçmişe sahiptir. Bu çok kültürlü ve çok sınıflı yapı, semtin toplumsal yapısını ve gündelik yaşantısını biçimlendiren önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. 19. yüzyılda, bugünkü adıyla Kurtuluş olan Tatavla semtinin yerleşim alanlarının büyümesi ve Tatavla’nın Taksim yönündeki eteklerinde bulunan ve Dolapdere’nin ilk ismi diyebileceğimiz Evangelistrias isimli sokakla birleşmesi sonucunda oluşan Dolapdere semti, adını o yıllarda çevresinde yer alan pek çok derenin suyunu çekip kullanma işlevine sahip olan dolaplardan almaktadır. Bu bakımdan Dolapdere -ya da Dolapderesi- su çekilen dere anlamına gelmektedir (Aşık, 2015, s.35). Dolapdere’nin bahçe ve tarlaları için, içinden akan büyük derenin üzerindeki dolaplar yardımıyla su tedarik etmesi gibi pratik sebepler zamanla bu semtin dolaplar ile özdeşleşmesini beraberinde getirerek ona adını vermiştir. Bir zamanlar Tatavla’nın sınırlarının genişlemesiyle oluşan Dolapdere semti, bugün Beyoğlu, Kurtuluş ve Kasımpaşa semtlerinin oluşturduğu üçgenin orta noktasında yer almaktadır. Bu konumu Dolapdere’nin tarih boyunca geçirdiği sosyal dönüşümde önemli rol bir rol oynamaktadır.

Dolapdere bölgesinin sosyo-demografik özelliklerine bakıldığında Tatavla başta olmak üzere bu çevrenin nüfusunun 18. yüzyıl sonlarına dek tamamen Ortodoks Rumlardan oluştuğu görülmektedir. Tarihçi İnciciyan *“18. Asırda İstanbul”* adlı eserinde Tatavla’yı bir Rum köyü olarak tanımlamıştır (Aşık, 2015, s.25). Tatavla Ortodoks Cemaati piskoposu olarak 1897-1914 yılları arasında hizmet veren Pamfilos Episkoposu Melisinos Hristodulu’nun 1913 yılında kaleme aldığı *“Tatavla Tarihi”* kitabında aktardığına göre, etnik olarak homojen bir yapıya sahip olan Tatavla bölgesinde halkın başka millete ve inanca ait kişilerin burada yaşamamasını talep etmesi üzerine Bab-ı Ali emriyle Rumlar dışındaki kişilerin Tatavla’da yaşamaları yasaklanmıştır (Hristodulu, 2024, s.17). O dönemde Müslüman İstanbullular tarafından “Küçük

Atina” olarak anılan Tativla bölgesi, Türklerin bazı dönemlerde Rum halkı dışındaki grupların semtte yaşayamama yasağını ortadan kaldırma girişimlerine rağmen 1928 yılına kadar Rum bölgesi olarak kalmıştır (Aşık, 2015, s.33). Dolayısıyla Tativla sınırlarının genişlemesi ile oluşan günümüzün Dolapdere semtini, 19. yüzyıl başına kadar Rum cemaatlerine ev sahipliği yapan bir Hristiyan mahallesi olarak tanımlamak mümkündür.

20. yüzyılda ise Dolapdere’yi de içine alan Tativla çevresinde, büyük oranda siyasi gelişmeler sebebiyle sosyo-demografik yapı değişmeye başlamıştır. Osmanlı Devleti’nin 1912 yılında başlayan Balkan Savaşları’nda Rum nüfusu da kapsayan pek çok bölgeyi, şehri ve kasabayı kaybetmesi İstanbul’da yaşayan Türkler ile Rumlar arasında gerileme yol açmıştır. Cumhuriyet’in ilan edilmesiyle ulus devlet olma sürecine girilmesiyle birlikte İstanbul’daki gayrimüslim azınlıkların tüm İstanbul nüfusuna oranı 1927 yılında, yüzyıl başındaki orana kıyasla yarı yarıya azalmıştır. 1927 yılında nüfusun %12,3’ünü oluşturan Rum halkı, 1965 yılına gelindiğinde %1,5’e kadar düşmüş ve bu azalış yıldan yıla devamlılığını sürdürmüştür (Bozdoğan, 2010, akt. Aşık, 2015, s.79).

Cumhuriyetin ilk dönemlerinde gayrimüslimlerin devlet görevlerine alınmaması, 1924 yılında memur olabilmek için Türk olma şartının aranması ve 1932 yılında çıkarılan 2007 sayılı kanun ile yabancılara bazı mesleklerin yasaklanması ve bu yasakların zaman zaman azınlıklara da uygulanması Dolapdere bölgesi de dahil olmak üzere İstanbul genelindeki gayrimüslim nüfusta düşüşü beraberinde getirmiştir. 1942 yılında yürürlüğe giren Varlık vergisi ise Rum nüfustaki azalmaya büyük oranda ivme kazandırmıştır (Güven, 2022). Söz konusu gelişmelere rağmen Dolapdere bölgesi ve civarındaki diğer semtlerin, 20.yüzyıl boyunca çok kültürlü kozmopolit yapısını belli oranlarda sürdürmeye devam ettiğini söylemek mümkündür. Örneği Sait Faik, *Alemdağ’da Var Bir Yılan* adlı eserinde Dolapdere Mahallesinden şöyle bahseder:

“...birbirine karışmış, her din ve mezhep, Türk, Rus, Ermeni, Rum, Nasturi, Arap, Çingene, Fransız, Katolik, Levanten, Hırvat, Sırp, Bulgar, Acem, Efganlı, Çinli, Tatar, Yahudi, İtalyan, Maltız daha her türlü milletin birbirine karıştığı bu garip mahalle...” (Abasıyanık, 1957, s.78-80).

1950’li yıllarda İstanbul’un aldığı yoğun göç dalgası sonucunda nüfusunun artması ve yoğun bir kentleşme ve sanayileşme sürecine girmesi ile şehirdeki farklı semt ve bölgeler buldukları konuma göre devlet tarafından bir düzenlemeye tabi tutulmuşlardır. 1935-1951 yılları arasında İstanbul Belediyesi İmar Müdürlüğü’nde şehircilik danışmanı olarak görev

yapan ve İstanbul'un nazım planını hazırlayan Fransız mimar ve şehir planlamacısı olan Henry Prost, hazırladığı imar planında Dolapdere bölgesini küçük organize sanayi bölgesi olarak kurgulamıştır. Bu plan sonrasında Dolapdere ve civar semtlerde yeni sanayi ve üretim alanları ortaya çıkmıştır. O dönemden bugüne dek Dolapdere semti oto tamircilerin, yedek parçacıların, hurdacıların ve küçük imalat atölyelerinin yer aldığı bir iş çevresi olarak gelişmiştir. Bu durum zamanla bölgenin ekonomik ve demografik yapısını derinden etkileyen, semtin sosyal kimliğini ve imajını belirleyen bir unsur haline gelmiştir. 1960'lı yıllarda tarihçi Reşad Ekrem Koçu, kaleme aldığı *İstanbul Ansiklopedisi* eserinde Dolapdere için hazırlanan imar planının somut görünümünü detaylarıyla aktararak Dolapdere'nin oto tamirhanelerin merkezi olduğundan bahsetmekte ve Dolapdere Caddesini şöyle anlatmaktadır:

"...iki yanı boyunca büyüklü küçüklü ahşap binalar sıralanmış olup, bir çarşı boyudur ve yol boyunca bilhassa oto tamirhaneleri göze çarpar; bu işin merkezi haline gelmiştir; 140 oto tamir ve boya atölyesi, 11 oto parçaları mağazası, 3 hurdacı, 5 nalbur, 3 madeni eşya imalathanesi, 1 deniz motorları tamirhanesi, 1 dizel benzin motorları rektifiye torna işleri atölyesi, 1mazot boyaları mağazası, 1 elektrik sanayi müessesesi, 1 buzdolapları mağazası, 1 maden üzerine gümüş nikel kaplama atölyesi, 1 demirci, 1 inşaat malzemesi mağazası, 3 lokanta, 1 içkili lokanta, 2 büfe, 2 kahvehane, 2 bakkal, 1 börekçi, 1 tabelacı, 1 korsacı, 3 manav, 3 berber, 1 kadın berberi, 1 hamam vardır; İstanbul Oto Sanatkârları Derneği ile Dolapdere Gençlik Spor Kulübü lokalleri de bu caddededir..." (Koçu, 1968, s.4461).

Benzer şekilde yazar Mine Söğüt, 2009 yılında yayınlanan *Dolapdere: Kürt Kediler, Çingene Kelebekler* adlı romanında elinde bir kâğıt ve kalem ile Dolapdere sokaklarını gezmekte ve yaklaşık olarak elli yıl geçmesine rağmen Koçu'yla benzer şekilde semtteki çeşitli sanayi dükkanlarının ve ticari faaliyetlerin yoğunluğundan söz etmektedir:

"...elimde kâğıt kalem, Ergenekon ve Dolapdere caddelerinin kesiştiği sokakta yürürken gördüğüm dükkanları not almaya çalışıyorum. Bir otel, bir ızgaracı, bir güvenlik firması, bir nalbur, bir başka nalbur, bir şarapçı, bir birahane, bir vitrin mankeni satıcısı, bir lastikçi, bir egzoz tamircisi, bir tamirci, bir başka birahane, bir soğutma sistemi satıcısı, bir başka tamirci, bir benzin istasyonu, bir araba tamircisi, bir bar, bir başka bar, bir kırtasiye, bir mayo dükkanı, bir reklam ajansı, bir otopark, bir tekstil şirketi, bir nakliye şirketi, bir araba camcısı..." (Söğüt, 2009, s.82).

Sosyo-demografik açıdan bakıldığında ise Dolapdere semti sıklıkla dar gelirli işçi sınıfı ailelerin, Romanların ve özellikle iç göçle birlikte doğu bölgelerinden gelen vatandaşların yaşadığı bir semttir. 1950’li yıllardan beri alt sınıfların yaşadığı, alt yapı hizmetlerinden yoksun, metruk yapıların ve gecekondulaşmanın sıklıkla görüldüğü, merkezi konuma sahip bir sanayi bölgesi olan Dolapdere, 2000’li yıllardan itibaren neoliberal kentsel politikalarla birlikte kâr odaklı yatırımlarda tercih edilen bir bölge haline gelmiştir. Örneğin ilk olarak 2000 yılında bir vakıf üniversitesi olan İstanbul Bilgi Üniversitesi Dolapdere’de bir kampüs inşa etmiştir. 2002 yılı içerisinde ise “Beyoğlu ilçesi Dolapdere Piyalepaşa Bulvarı ve Çevresi Uygulama İmar Planı” isimli imar planı yürürlüğe girmiştir. Bu projeye göre, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu gibi merkezi ve Büyükşehir Belediyesi Planlama İmar Müdürlüğü ve Tarihi Çevreyi Koruma Müdürlüğü gibi yerel yönetim mekanizmalarının görüşleri doğrultusunda yapılan inceleme sonucunda tescilsiz eski yapılar tespit edilmiş; ancak koruma altına alınmamıştır. Ayrıca 173 hektarlık bir alanı kapsayan Dolapdere Piyalepaşa Bulvarı ve çevresi “Beyoğlu kentsel sit alanı” bölgesinin dışında bırakılmıştır (Aşık, 2015). Bunun sonucunda müdahale ve onarım gerektiren binalar sit alanı içinde olmadığı gerekçesiyle tescilden düşürülmekte, “eski eser” olarak nitelendirilen binalar ise denetimsizlik nedeniyle gerekli izinler alınmadan yıkılmaktadır (Aşık, 2015). Bu durum büyük ölçekli inşaat projelerine yer açmak için çok sayıda eski binanın yıkılmasına zemin hazırlamaktadır.

2007 yılına gelindiğinde Dolapdere’yi de içine alan bölge, uygulanmaya başlanan yeni bir imar planıyla turizm bölgesi ilan edilmiştir. Bu gelişmeyle birlikte otel, plaza, hastane gibi birçok büyük ölçekli yatırım projeleri hayata geçirilmiştir. İnşaat projeleri bugün de devamlılığını sürdürmektedir. 2015’te Acıbadem Hastanesi Dolapdere sınırlarında yeni bir şube açmıştır. Yine aynı sene içinde Pangaltı-Dolapdere-Piyalepaşa hattı, turizm bölgesi ilan edilmesinin sonucu olarak otel bölgesi haline gelmiş ve Dolapdere sınırları içinde birçok lüks otel açılmıştır. 2017 itibarıyla ise Arter Modern Sanat Müzesi, Dirimart, Pilevneli Galeri, Evliyagil Dolapdere ve Tunca Sanat gibi nüfuzlu sanat kurumları Dolapdere’de mekân açmaya başlamıştır. Bu durumla birlikte Dolapdere yeni bir sanat merkezi olarak anılır hale gelmiş ve soylulaştırma süreçleriyle ilişkilendirilmesi de bu noktadan sonra artış göstermiştir.

Kentsel dönüşüm olgusunun geneline ve pratikteki somut yansımalarına bakıldığında herhangi bir kentsel alandaki yeniden yapılanmanın civar bölgelerdeki kentsel ve mekânsal dönüşümlerden dolayı şekilde etkilendiğini görmek mümkündür. Bu doğrultuda Dolapdere ve

çevre bölgelerdeki yatırımların genel özelliklerine bakıldığında ve çıkarılan yasalar ile kurumsal söylemler incelendiğinde, Dolapdere'nin yeniden yapılandırılmasının Beyoğlu ve tarihi yarımada gibi yakın turistik bölgelerde yaşanan kentsel dönüşüm süreçleriyle bağlantılı olduğu görülmektedir. Benzer şekilde Piyalepaşa kentsel dönüşüm projesi, Dolapdere-Piyalepaşa imar planının bir parçası olan Kasımpaşa kentsel dönüşüm projesi ve Tarlabası 360 isimli kentsel dönüşüm projeleri Dolapdere'nin mekânsal ve kültürel dönüşümünde pay sahibidir.

Örneğin Dolapdere bölgesinin kentsel ve mekânsal dönüşümünün, yakın konumu sebebiyle Dolapdere'nin komşusu sayabileceğimiz Tarlabası semtindeki değişimden büyük oranda etkilendiği söylenebilir. 1980'li yılların ortalarında İstanbul'u küresel bir dünya kenti ve ticaret merkezi yapma hedefi doğrultusunda İstiklal Caddesi'nin yayalaştırılması, cadde üzerindeki pek çok yapının turizm ve eğlence sektörüne hizmet etme odağında dönüştürülmesi ile Beyoğlu'nun merkezi ekonomik, sosyal ve mekânsal olarak dönüşürken Tarlabası, Pangaltı, Dolapdere gibi Beyoğlu civarındaki pek çok semt de bu dönüşümden payını almıştır. 1980 dönemi İstanbul'unun yerel yönetimi Tarlabası bölgesini imara açmıştır. Yaklaşık 30 yıl sonra ise Tarlabası 360 isimli kentsel dönüşüm projesi ile bu bölgenin mekânsal ve sosyal dönüşümü tam anlamıyla başlamıştır. Tarlabası dönüşüm projesiyle yerinden edilmeye başlayan yerel halk, rotasını sanayi mahallesi özelliği gösteren, yerleşim alanlarının kısmi olarak kullanıldığı, ucuz konutların olduğu Dolapdere bölgesine doğru çevirmiştir. Bu açıdan Tarlabası'nın dönüşümünün Dolapdere bölgesine de yansıdığı görülmektedir. Söz konusu bu etki Dolapdere'nin gün gittikçe Taksim hattından başlayan merkezi ana akstan koparak daha da yoksullaşmasına ve bir nevi kaderine terk edilmesine zemin hazırlamıştır. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde aktarılacağı gibi, Dolapdere'nin 2017 ve sonrası dönemde sanat kurumları eksenli bir mekânsal dönüşüm sürecine girmesi semte yeni gelenlerle birlikte kısmi bir yerinden edilme riskini doğurmuştur. Bu iki komşu semtin birbirine paralel olarak ve sıralı biçimde gerçekleşen dönüşüm süreçleri, Dolapdere'nin Tarlabası'nda yaşanan değişimin bir diğer aksını oluşturduğu fikrini akıllara getirmektedir.

Dolapdere ve çevresinin turizm bölgesi ilan edilmesiyle başlayan ve sanat kurumlarının kurulmasıyla devam eden yeniden yapılanma, Dolapdere'nin bir yeniden yatırım sürecinden geçtiğine işaret etmektedir. Otel, plaza ve hastane inşaatlarının devamında sanat kurumu inşa etmek için gerçekleştirilen yatırım projeleri Dolapdere bölgesinin yeniden yatırım sürecine

sanat kurumlarının öncülük ettiğini göstermektedir. Arter başta olmak üzere diğer sanat kurumları yeni ekonomik faaliyetlerin bölgeye yönelme ihtimalini arttırmakta ve bölgenin mevcut sakinlerinden daha yüksek sosyo-ekonomik statüye sahip insanların ilgisini cezbederek üst orta sınıfı Dolapdere'ye doğru çekmektedir. Özetle Dolapdere çevresinde gerçekleşen kentsel ve sosyal değişimlerin, büyük oranda kültürel ve sanatsal yatırımlar aracılığıyla meydana geldiğini söylemek mümkündür. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde sanat kurumlarının bu değişimdeki rolü detaylarıyla ele alınacaktır.

2. AKTÖRLERİ VE FARKLI BOYUTLARIYLA SOYLULAŞTIRMA

2.1. Soylulaştırmayı Tanımlamak

Mevcut literatürde zaman zaman karşımıza mutenalaştırma ya da nezihleştirme olarak çıkan soylulaştırma (gentrification) kavramı, ilk olarak İngiliz sosyolog Ruth Glass tarafından Londra'daki işçi sınıfı mahallelerine, orta sınıfların taşınması sonucunda gözlenen mekânsal ve sosyal değişimleri tanımlamak için kullanılmıştır. Zamanla küresel ölçekteki kentsel değişim süreçlerini aktarmak için genişletilen soylulaştırma kavramı, genellikle şehir merkezlerinde bulunan düşük gelirli azınlık grupların yaşadığı bölgelerin, orta ve üst sınıf nüfus tarafından yeniden keşfedilmesi ve dönüştürülmesi sürecini ifade etmektedir. Bu süreç, sadece fiziksel ve ekonomik bir değişimi değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel bir yeniden yapılandırmayı da beraberinde getirmektedir. Kuramsal olarak soylulaştırma; neoliberal kentleşme, ekonomik kalkınma, kent hakkı, mekânsal adalet, sosyal eşitsizlik ve kültürel kimlik gibi çok boyutlu kavramlar etrafında şekillenmektedir.

Glass 1964 yılında yazdığı *London: Aspect of Change* isimli makalesinde Londra'nın merkezinde ortaya çıkmakta olan yeni bir kentsel olgudan söz etmektedir. Londra'nın işçi sınıfı mahalleleri üst ve orta sınıflar tarafından bir nevi istila edilmekte ve işçi sınıfı konutları orta ve üst sınıflarca satın alınarak pahalı ve şık evlere dönüştürülmektedir. Glass'ın soylulaştırma olarak kavramsallaştırdığı bu süreç bir mahallede başladığında hızla öteki mahallelere de sıçramakta ve orijinal işçi sınıfı sakinleri yerinden edilene ve mahallenin toplumsal karakteri tümüyle değişene dek uzayıp sürmektedir (Glass, 1964, s.18).

1960'ların ortasında Londra'da görülen ve literatürde sıklıkla birinci dalga soylulaştırma olarak anılan bu sürecin sabit ve ortak bir tanımını yapmak mümkün olmasa da birinci dalga soylulaştırmayı dört ana özellik etrafında tanımlamak mümkündür. Bu dört özellik, yatırımın gerçekleşmediği kentsel alanlarda konut stoğunun yenilenmesi, ev sahibi sayısındaki artış, emlak fiyatlarındaki yükseliş, konut ve arsa mülkiyetindeki el değişikliği şeklinde özetlenebilir (Lees, Slater, Wyly, 2008). Daha güncel ve genel bir tanımla ise soylulaştırma, kent içindeki çoğunlukla alt sınıfların yaşadığı çöküntü alanların fiziksel dokusunun yenilenmesi, bu alanda sınıfsal bir yer değiştirme hareketi ve devamında bu bölgelerde hem konut hem de arazi değerlerindeki artışla yeni rantsal alanların yaratılması olarak ifade edilmektedir (Budak, 2020).

Glass'ın tanımı geçerliliğini sürdürse de bugün yaşanan kentsel yeniden yapılanma süreçleri ilk dönem soylulaştırma süreçlerine göre çeşitli farklılıklar göstermektedir. Bunun en temel sebebi dinamik bir süreç olan soylulaştırmanın her bir kentsel alanda kendine has bir şekilde gerçekleşmesi, o alanın mevcut sosyo-kültürel özellikleri ve ekonomik yapısıyla ilişkili şekilde işleyerek mekânsal, sosyal ya da ekonomik farklılaşmalara zemin oluşturmasıdır. Soylulaştırmanın çok boyutluluğu onun pek çok araştırmacı tarafından farklı açılarda ele alınmasına ve zaman içinde çeşitli tanımların geliştirilmesine zemin hazırlamıştır. Örneğin eleştirel kent çalışmalarının önde gelen isimlerinden Neil Smith, soylulaştırma kavramına küreselleşme, neoliberalizm ve devletin kentleşme olayındaki yeni rolünden yola çıkarak yaklaşmaktadır. Ona göre soylulaştırma günümüzün neoliberal kentsel politikalarının benimsediği en yaygın kentsel değişim modelidir. Bu doğrultuda Smith soylulaştırmanın anlaşılmasında önem arz eden, neoliberal kent politikalarına dair iki temel argüman geliştirir. Bunlardan ilki neoliberal devletin pazarın belirleyicisi ve hâkimi rolünü geride bırakması ve bunun yerine pazarın ana aktörlerinden biri haline dönüşmesidir. Birinci dünya ülkelerinin metropol şehirlerinde filizlenen rövanşist şehircilik, sosyal devletlerin kentsel politikalarının yerine geçmekte ve yeni tip bir kentsel yapılanmanın doğmasına sebep olmaktadır. Neoliberal kent politikaları sosyal refah eksenli kentsel yeniden yapılanma anlayışlarının aksine yalnızca kapitalist üretimi, rant ve kâr hırsını odağına almaktadır (Lees, Slater, Wyly, 2008: 163). Neoliberalizmin bir sonucu olan rövanşist şehircilik, kentin sosyal ya da ekonomik sebeplerle istenmeyen ötekilerden, ayrıştırılan azınlık sınıflardan temizlenerek, üst sınıf elitlerin tüketim ve üretim mekanına dönüştürülmesini içermektedir. Bu yönüyle soylulaştırmanın rövanşist şehirleşmenin bir parçası olduğunu söylemek mümkündür.

Smith'in ikinci argümanı ise soylulaştırmanın ilk dönemlerinin aksine bugünün şehirlerinde artık küresel bir olgu haline dönüşmesidir. Günümüzde soylulaştırma sadece Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerinde gerçekleşen bir süreç değildir. Aksine küresel sermayenin elinde tuttuğu güç ile üçüncü dünya ülkeleri de dahil olmak üzere, dünyanın bütün şehirlerine yayılan bir yeni kent stratejisidir (Lees, Slater, Wyly, 2008: 163). Bugün, iktisadi genişleme ve büyüme coğrafi genişleme ile değil, coğrafi mekânın kendi içinde farklılaşmasıyla ilgili olduğu için günümüzün mekân üretimi ve coğrafi gelişmesi kesinlikle eşitsiz bir süreçtir (Smith, 1982). Soylulaştırma; kentsel yenileme ve kentsel yeniden yapılanmanın daha geniş,

daha karmaşık süreçlerinin tümü olmasının yanında coğrafi mekânın kentsel ölçekte farklılaşmasının da bir parçasıdır (Smith, 1984 akt. Smith 2015).

Yukarıda da değinildiği gibi Smith'in tanımı ile neoliberal kentsel politikaların 21.yüzyıldaki temel stratejisi olan soylulaştırmayı her ne kadar kısıtlayıcı tanımlamalara indirgemek mümkün ve doğru olmasa da soylulaştırmanın mekânsal/fiziksel, ekonomik ve sosyal/kültürel dönüşümler içeren dinamik bir kentsel yeniden yapılanma süreci olduğu söylenebilir (Smith, 2015). Bu doğrultuda 1960'lı yıllarda sadece konut dönüşümüne yönelik yerel bir süreç olarak başlayan soylulaştırma bugün küresel düzeyde gerçekleşen, kentlerin ekonomik ve kültürel yapılanmalarını dönüştüren, kentsel hiyerarşiyi alt üst eden, çok yönlü bir süreçtir (Sönmez, 2014.)

Özellikle tarihsel yapıya sahip olan eski kentsel alanların mekânsal ve sınıfsal değişimine karşılık gelen soylulaştırma süreci, bu alanlardaki eskimiş ve atıl kalmış mekânların yenilenmesini, dönüştürülmesini veya yıkılarak yeni baştan inşa edilmesini içerir. Kentsel dönüşümler mülkiyet değerlerini arttırarak mevcut konutlarda ikamet eden dar gelirli toplumsal sınıflar açısından olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Kentsel alanın yerel sakinleri artan değerleri karşılayamadıkları için yerlerinden edilerek şehrin daha ucuz olan bölgelerine yerleşmek zorunda kalmakta ve bir nevi kentin çeperlerine sürülmektedirler. Soylulaştırmanın gerçekleştiği alanlarda ev ve arsa fiyatlarının yükselmesi o bölgedeki gündelik hizmet ve tüketim faaliyetlerinin artışı da beraberinde getirmektedir. Bu açıdan değişen yaşam masrafları yerinden edilme sürecinde payı olan bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.2. Soylulaştırmaya Dair Kuramsal Tartışmalar

Literatürde soylulaştırma olgusuna dair iki temel kuramsal kategori öne çıkmaktadır. Bunlardan ilki Neo-klasik yer seçim kuramına dayanan, tüketim odaklı ve talep yönlü bir bakış açısına sahip olan geleneksel yaklaşımdır. Diğeri ise soylulaştırmayı sermaye birikimi ve kapitalist yeniden yapılanmayla ilişkili şekilde ele alan, üretim odaklı ve arz yönlü bir yaklaşım olan eleştirel yaklaşımdır. Geleneksel yaklaşım tüketime, aktöre, toplumsal talebe ve kültüre odaklanırken eleştirel yaklaşım sermayeyi, üretimi ve arzı öne çıkarır. Ekonomik bir zemine sahip olan eleştirel yaklaşım, soylulaştırmayı başlatacak iktisadi birikim ve yatırım sürecini öne çıkarmaktadır. Bu noktada özellikle kentsel alandaki yatırım eksikliğine vurgu yapmaktadır.

Sosyo-kültürel temele sahip olan geleneksel yaklaşım, eleştirel yaklaşımdan farklı olarak, sermaye birikimi ve finansal hareketlerin aksine sosyal nüfus hareketlerinin önemine dikkat çekmektedir. Bu çalışmada, Dolapdere semtindeki mekânsal, sosyal ve ekonomik dönüşümü açıklamada daha uygun bir bakış açısı sunduğu için eleştirel yaklaşımdan faydalanılmıştır.

Kent çalışmalarının oluşmasına öncülük eden ve kentleri sistematik olarak inceleyen Chicago Okulu'nda gerçekleştirilen ilk dönem kentsel araştırmalar geleneksel yer seçim kuramlarının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Geleneksel yaklaşım soylulaştırmayı, soylulaştırmada rol oynayan aktörlerin yer seçim tercihleri doğrultusunda ele alır. Bu yaklaşıma göre yer seçenlerin kültürel tercihleri, sosyal ve demografik özellikleri kentsel alanın dönüşümünde kilit bir rol üstlenmektedir. Bu açıdan eleştirel yaklaşımdan farklı olarak geleneksel yaklaşım, soylulaştırmanın sosyal değişim yönüne odaklanmakta ve sürecin nedenlerinden çok yarattığı etki ve sonuçlara bakmaktadır (Sam, 2010). Geleneksel yaklaşımın talep yönlü bir bakış açısına sahip olması ise onun tüketici tercihlerini öne çıkaran bir anlayışı benimsemiş olması ile alakalıdır. Bu anlayışa göre soylulaştırmanın aktörlerinin tüketim tercihleri ve talepleri, arsa ve konut piyasasının durumunu belirlemektedir. Kentsel alandaki türlü dönüşümler de bu kişilerin tercih ve seçimleri sonucunda gerçekleşmektedir. Dolayısıyla tüketimi temel alan geleneksel yaklaşım içinde soylulaştırıcı aktörlerin kimler olduğu sorusunun büyük bir öneme sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Soylulaştırmada belirleyici olan tüketicilerin, diğer bir deyişle soylulaştırıcıların tanımlanmasında David Ley, yeni kültürel sınıf kavramı ile önemli bir yere sahiptir. Ley, birbiriyle eş zamanlı olarak meydana gelen üretim sektöründeki iş gücü azalmasının ve hizmet sektöründeki iş gücü artışının yeni kültürel sınıf ismini verdiği yeni bir orta sınıf yarattığını öne sürmektedir. Hizmet alanındaki çeşitli sektörlerin büyümesiyle ortaya çıkan yeni kültürel sınıf (cultural new class) yalnızca ekonomik manayla sınırlı olmayacak şekilde, yaşam standartlarını yükseltmeye çalışan bir grup insana karşılık gelmektedir (Ley, 1996, akt. Lees, Slater & Wyly, 2008). Yeni orta sınıfı oluşturan bu insanların kimlikleri ve yaşam tarzları doğrultusunda kent içi alanlarda gerçekleştirdikleri kültürel tercihler, kentsel alanın soylulaştırılmasına, mekânsal ve sosyal dönüşümlerinin yaşanmasına neden olmaktadır.

2.3. Soylulaştırmanın Sosyo-Ekonomik Yönü: Eleştirel Yaklaşım

Eleştirel yaklaşım, Neil Smith, David Harvey ve Henri Lefebvre gibi Neo-Marksist kent kuramcılarının çalışmaları doğrultusunda gelişen ve soylulaştırma sürecini siyasi ve iktisadi perspektifle ele alan ekonomi temelli bir yaklaşımdır. Arz yönlü bu bakış, kapitalist yeniden yapılanma olarak adlandırılan sürecin soylulaştırmayı nasıl başlattığına ve sonuçlarının kimler üzerinde etkili olduğuna odaklanmaktadır. Eleştirel yaklaşımı benimseyen araştırmacılara göre soylulaştırma kapitalist çıkar, üretim ve sınıf çatışması gibi kavramlarla yakından ilişkilidir. Smith'e göre kentsel peyzajdaki tüm değişikliklerin arkasında, ileri kapitalist toplumların büyük ölçüde yeniden şekillenmesinden sorumlu olan belirli ekonomik, sosyal ve siyasi etmenler bulunmaktadır. Gelişmiş kapitalist toplumlarda, bir yandan hizmet sektörünün büyümesi, sanayi alanının ve işçi sınıfının dönüşümü gibi çeşitli ekonomik değişimler yaşanırken diğer yandan siyasi ideolojideki değişikliklerle tüketim ve üretimdeki özelleştirilmeleri amaçlayan devlet müdahaleleri uygulamaya konmaktadır. Soylulaştırma siyasi ve ekonomik düzlemde meydana gelen bu toplumsal dönüşümün görünür bir bileşenidir (Smith, William, 2015).

Smith (2015, s.38) makalesinde kentsel yeniden yapılandırmaların kökenlerini ve şekillenmesinden sorumlu süreçleri beş ana madde altında özetler. Bu süreçler banliyöleşmenin ve rant farkının ortaya çıkması, ileri kapitalist ekonomilerin sanayiden kopuk hale getirilmesi sonucunda beyaz yakalı istihdamının artması, mekânsal merkezleşmeye eşlik eden sermayenin âdem-i merkezileşmesi, kar oranının düşmesiyle oluşan sermayenin döngüsel hareketi ve demografik değişikliklere eşlik eden tüketim örüntülerindeki farklılaşmalar şeklinde sıralanabilir. Bahsi geçen maddeler bağlamında soylulaştırma süreci sermaye birikimi ve kapitalist yeniden yapılanma ile yakından ilişkili olarak ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan soylulaştırmanın politik ve ekonomik kökenli açıklamaları, temel olarak özellikle konut piyasasındaki kapitalist yeniden yapılanma süreci ile kentsel mekân arasındaki yakın ilişkiyi vurgulamaktadır. Soylulaştırmanın anlaşılmasında kilit bir rol üstlenen kapitalist yeniden yapılanma süreci, 1980'lerden itibaren ortaya çıkan, seri üretim ve standartlaşmaya dayanan, sıklıkla ulus devletlerin benimsediği Fordist üretim modelinin girdiği aşırı birikim krizini aşmayı amaçlayan küresel bir girişimdir (Şen, 2005). Kapitalist yeniden yapılanma süreci boyunca küreselleşmenin etkisiyle yeni iletişim teknolojileri önem kazanmaya başlamış ve hâkim ekonomik sektör sanayi sektöründen hizmet sektörüne kaymıştır. Hizmet sektörünün

elde ettiği yeni konum sonucunda büyük kentlerdeki sermaye akışı pazarlama, reklamcılık, halkla ilişkiler ve uluslararası ticaret gibi çok uluslu şirketlerin hakimiyeti altına girmiştir (Şen, 2005). Bu bağlamda uzmanlaşmanın öne çıktığı, kas gücünün yerini bilgi birikiminin aldığı beyaz yakalı işçilerden oluşan hizmet sektörünün yükselişi eleştirel kuramcıların soylulaştırmanın ana bileşenlerinden biri olarak ele aldıkları sanayisizleşme kavramına karşılık geldiği söylenebilir.

Yeniden yapılanma süreci esnasında banliyölerdeki mülkiyet değeri değerlendirilirken kent içi alanlardaki yatırımlar azalmış ve mülkiyet değerlerinde ciddi bir düşüş meydana gelmiştir. Bu durum sermaye akışının kent merkezinden kent dışı alanlara doğru yönelmesini ve kent merkezindeki sermayenin değersizleşip eski önemini kaybetmesini beraberinde getirmiştir. Smith'in ilk olarak sermayenin banliyöleşmesi olarak adlandırdığı, ilerleyen dönemlerde ise rant farkı kavramı ile açıkladığı sermaye akışındaki bu yer değışikliği, kent merkezindeki az gelişmiş, köhneleşmiş olarak görülen alanların yeniden değerlendirilmesi için fırsatlar doğurmuştur (Smith, 2015).

Kapitalizmin yarattığı eşitsiz gelişim dinamikleri mekânsal alandaki eşitsizlikleri de beraberinde getirmektedir. Kapitalistlerin emeğin oluşum süreci boyunca oluşan artık değere el koyması geniş bir sermaye birikimine sahip olmalarına neden olmuştur. Ekonomik olarak sahip oldukları bu imkân sonucunda sermaye sahipleri, kentsel alanın yeniden yapılandırılma sürecinin öncüsü olarak soylulaştırmanın başat aktörleri haline gelmişlerdir. Şehir hakkını elinde bulunduran, kenti siyasi ve ekonomik manada kendi arzuları doğrultusunda dönüştürme gücüne sahip olan bu elit tabakanın varlığı soylulaştırma sürecini başlatan en temel etmenlerdendir (Harvey, 2013).

Eşitsiz gelişim dinamiklerinin kentlerdeki mekânsal izdüşümünün en çarpıcı örneği, kent içindeki çöküntü bölgeleridir. Çöküntü bölgesi, sanayileşmiş ülkelerin kent merkezlerinde alt sınıfların yaşadığı alanlara karşılık gelmektedir. Smith, bu alanlarda yaratılan ayrışma ve yoksulluğun kentsel yenilenme adı altında rant ve kâr sağlama aracı olarak kullanıldığından söz etmektedir. Kapitalist dinamiklerin yarattığı kentsel eşitsizlikleri giderirmiş gibi gözükse de fakat sadece rant elde etmeye çalışan çeşitli girişimler çöküntü alanlarda yaşayan dar gelirli sınıfların, azınlık kesimlerin ve marjinal grupların dışlanmasına, yerinden edilmesine ve yeni orta sınıfların bu alanlara el koymasına sebep olmaktadır (Smith, 1984).

2.3.1. Rant Farkı Teorisi

Soylulaştırmanın neoliberal politikalarla ilişkili şekilde gerçekleşen ekonomik ve toplumsal yeniden yapılanmalardan ayrı düşünülemediğini öne sürerek eleştirel yaklaşıma öncülük eden Neil Smith'in geliştirdiği *rant farkı teorisi* (rent gap theory) soylulaştırmanın analizinde önemli bir açıklama aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. En genel anlamıyla rant farkı; kent içi ve kent dışı bölgelerde yer alan arsalar arasındaki fiyat farkına karşılık gelmektedir. Rant farkı belirli bir kentsel alandaki gerçek arazi rantı ile potansiyel arazi rantı arasındaki farktır. Kent içindeki arazilerin yeniden değerlendirilmesine bağlı olarak ortaya çıkan gerçek toprak rantı ile arazinin gelecekteki en yüksek ve en iyi kullanımıyla oluşan potansiyel rant arasındaki fark, rant farkını oluşturmaktadır.

Smith'e göre rant farkı, sanayisizleşme ve banliyöleşme sebebiyle boş kalan şehir merkezlerindeki gayrimenkul yatırımlarının azalması ve arazilerin fiyatlarının düşmesiyle ortaya çıkarak soylulaştırmaya zemin hazırlamaktadır (Smith, 2021, s.39-40). Bu süreç içerisinde ilk aşamada banliyölere veya kent dışı alanlara yönelen sermayenin, rant farkının ortaya çıkışıyla birlikte yeniden değerlendirilmeye başlayan eski kent içi alanlara geri dönüşü söz konusudur. Bu geri yönelimin sebebi kent içindeki merkezi bölgelerin konut ve arsa fiyatlarındaki düşük değerlerdir. Banliyöleşme o bölgelerdeki arazi ve konut fiyatlarında artışa neden olurken kent içi alanlarda kısmi bir fiyat azalmasına neden olmuştur. İlerleyen süreçte kent dışı alanlardaki genişlemenin sınırlarına gelinmesi ve sermayenin değer kaybetmesiyle birlikte sermaye akışı kent içi alana geri dönmüştür (Şen, 2005). Bu tersine işleyen süreçte sermaye kent merkezlerindeki yapı stoklarının yenilenmesi ve onarılması için kullanılmaya başlanmıştır. Değişen sermaye hareketi kent içi ve kent dışı alanlar arasındaki maddi değer oranını belirleyerek rant farkını ortaya çıkarmaktadır. Smith, rant farkı teorisini tanımlarken kent merkezlerinde gayrimenkul yatırımlarının azalmasına da dikkat çekmektedir. Bu azalış ilerleyen süreçte konut ve arsa fiyatlarının da yeniden yapılanması ile sonuçlanmaktadır. Özetle, rant farkıyla birlikte “az gelişmiş”, “geri kalmış” ve “köhneleşmiş” olarak görülen çeşitli kent içi merkezlerin yeniden yapılandırılması için bir fırsat doğmaktadır. Araziler arası yüksek rant farkı değeri, kapitalist sermayedarların dikkatinin bu bölgelere yönelmesine neden olarak soylulaştırma sürecini başlatmaktadır.

Rant farkı ile bağlantılı biçimde ortaya çıkan soylulaştırma sıklıkla banliyö ya da kent dışı alanlardaki sermayenin kent içi alana geri dönmesi olarak okunsa da bu sürecin yalnızca

ekonomik temelli bir dönüşüm olmadığı akılda tutulmalıdır. Bu bağlamda soylulaştırma ekonomik boyutu haricinde önemli toplumsal ve kültürel boyutlara sahip olan bir kentsel yeniden yapılanma aşamasıdır. Rant farkı gibi ekonomi temelli gelişmeler soylulaştırmanın başlatıcısı olma görevini üstlenirken tanım kısmında bahsedildiği gibi soylulaştırmanın gerçekleştiği kentsel mekanların sosyal yapısında sınıfsal yer değiştirme, yaşam tarzlarında ve kültürlerinde farklılaşma gibi önemli toplumsal değişikliklerin gerçekleşmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla soylulaştırmanın mekânsal/fiziksel, ekonomik ve sosyal/kültürel dönüşümler içeren çok boyutlu ve dinamik bir kentsel yeniden yapılanma süreci olduğu aşıkardır.

Smith rant farkı teorisinin kentsel yeniden yapılanma süreçlerinden ayrı tutulamayacağını dolayısıyla soylulaştırma çalışmalarının da merkezinde olması gerektiğini savunmaktadır. Smith başta bu görüşü olmak üzere açıklamalarının genel olarak ekonomi temelli olması ve soylulaştırmanın aktörlerinin bireysel tercih ve kimliklerini göz ardı ederek genelleştirmeye gitmesi sebebiyle eleştirilere de maruz kalmıştır. Bir diğer eleştiri ise kuramın yalnızca Amerika'daki örnekler üzerinden temellendirilmesi ve başta Avrupa ülkeleri olmak üzere diğer dünya ülkelerindeki süreçleri açıklamada yetersiz kalmasıdır (Munt, 1987 akt. Şen, 2005). Bu eleştiri farklı bir kuramın formüle edilmesini beraberinde getirmiştir. Hamnett (1984) rant farkı teorisine eleştirileri doğrultusunda Londra merkezli çalışmaları üzerinden *değer farkı* kuramını öne sürmüştür. Değer farkı, bir binadaki dairenin ya da müstakil bir konutun boş hali ile kullanılmakta olan hali arasındaki maddi değer farkına karşılık gelmektedir. Burada kiracılara ve ev sahiplerine yönelik yapılan devlet düzenlemeleri ve yasalar önemli bir yer tutmaktadır. Bu durum rant farkından ziyade değer farkının, yasal devlet düzenlemelerin yaygın olduğu Avrupa ülkeleri açısından daha kullanışlı bir teori olduğunu göstermektedir (Weesep, Musterd, 1991 akt. Şen, 2005).

2.4. İstanbul'da Soylulaştırma

Soylulaştırma süreci dünyanın çeşitli metropol şehirlerinde olduğu gibi İstanbul'da da görülen, somut mekânsal çıktılara sahip olan çok aşamalı bir süreçtir. Soylulaştırma süreci farklı semtlerde farklı nedenlerle kendine has dinamikler altında ve başka aktörlerin etkisiyle gerçekleşse de İstanbul'da yaşanan çeşitli kentsel yeniden yapılanma süreçlerinin özelliklerine baktığımızda bu dönüşümleri soylulaştırma kuramları ekseninde değerlendirmek mümkündür. İstanbul'da soylulaştırmanın uygulanabilir olması bu kentin sosyoekonomik özellikleri,

kültürel ve toplumsal olarak çok parçalı, çok kimlikli ve heterojen toplum yapısıyla ilişkili olduğu kadar Türkiye'nin 80'li yıllardan itibaren belirgin şekilde benimsediği neoliberal politikalar ve ekonomik girişimlerle de yakından alakalıdır. Bu sebeple İstanbul'un sosyo-demografik özelliklerinin hangi dönemlerde nasıl farklılaştığını, bu kentteki yerleşim yapısının gerek sınıfsal olarak gerek mekânsal açıdan tarih boyunca ne gibi değişimler yaşadığını anlamak soylulaştırma sürecinin İstanbul'daki oluşumunu kavramak açısından önemlidir.

İstanbul, Cumhuriyet'in ilanından sonra kentsel peyzaj ve konut stoğundaki yenilenme bakımından ihmal edilmiş bir kentti. 1950'lere kadar İstanbul'a yönelik devlet eliyle gerçekleşen kayda değer bir imar çalışmasından söz etmek mümkün değildi (İslam, 2006). Fakat 1950'li yıllarla birlikte sanayileşme hızının artması beraberinde kırsal alanlardan büyük kentlere yoğun göç hareketlerini başlatmıştır. İşgücünü oluşturan nüfusun ağırlıklı olarak yeni sanayi kenti İstanbul'a göç etmesi ve zaman içinde buraya kalıcı olarak yerleşmesi, ilerleyen on yıllarda yeni kentsel politikaların benimsenmesinin ve kentin sermaye odaklı dönüştürülmesinin ilk tohumlarını atmıştır. İstanbul'un büyük bir sanayi kentine dönüşmesiyle artan ve kalıcılaşan nüfus, geleceğin yerlerinden edilecek olan kitleleridir. Bu noktada kente göç eden ve zamanla kalıcı olarak yerleşen nüfusun, önceden gayrimüslim azınlıkların ikamet ettiği, mimari ve tarihi açıdan değerli konutlara yerleştiklerine dikkat çekmek önemlidir. Bahsi geçen Rum, Ermeni ve Musevi halklar, ulus devletin önemli bir bileşeni olarak görülen homojen nüfus yaratma gayesi ve sermayenin tamamen ulusal hale getirilmesi gibi çeşitli siyasal nedenler sebebiyle kademeli bir şekilde yerlerinden edilmişlerdir. Mekânsal dokunun azınlıklar tarafından inşa edildiği semtlerdeki nüfus önemli ölçüde azalmış ve bu politikalar 1975'lere kadar devam etmiştir (Şen, 2005: 148).

Farklı etnik kökenlere sahip halkların gitmesiyle boş kalan semtlerdeki konut mülkiyetleri kırsal kesimden gelen nüfusun yerleşmesi ya da kamulaştırılarak devlet malı haline getirilmesiyle el değişikliğine uğramıştır. Bu dönemde İstanbul'un bir sanayi merkezine dönüşmeye başlaması, hızla plansız şekilde kentleşmesi ve azınlık halkların kaybı ile boşalan semtlerin mesken edinilmesi gibi gelişmeler, bugün soylulaştırmanın konusu olan İstanbul semtlerindeki yeniden yapılanmaların kökenini oluşturmaktadır. Soylulaştırmanın İstanbul'da görünür bir hâl kazanması ise literatürde yaygın olarak kabul edilen görüşe göre bu semtlere 1980'li yıllarda yeni orta sınıfın taşınmasıyla gerçekleşmiştir (İslam ve Behar, 2006; Keyder, 2000; Uzun, 2000). Sözü geçen bu semtler Galata, Cihangir, Asmalımescit, Fener, Balat,

Kuzguncuk ve Arnavutköy şeklinde sıralanabilir. Semt örneklerinin ortak özellikleri Osmanlı döneminden beri uzun yıllar boyunca Rum, Ermeni ve Musevi halkların yaşadıkları semtler olmaları, eski bir doku ile tarihi mimariye sahip olmaları ve sıklıkla Boğaz hattında veya Haliç civarında yer almalarıdır. Bu açılardan İstanbul'un cazibe noktaları sayılabilecek bölgeler, yabancıların şehri terk etmesi sonucu büyük oranda boş kalmıştır. İstanbul'daki merkezi iş alanlarına yakınlıkları ve konut fiyatları açısından makul oluşlarının da etkisiyle bu semtler Anadolu'dan gelen işçi sınıflarının ikamet noktası haline gelmiş ve nüfusları büyük oranda homojenleşmiştir.

Kabaca 1950-1975 yılları arasındaki zaman dilimine tekabül eden dönemde yaşanan yoğun göç ve şehirleşme hareketleri demografik yapıda dönüşümlere sebep olup İstanbul'daki soylulaştırmanın tohumlarını atarken, özellikle 1980'li yıllarla birlikte Türkiye'nin içine girdiği siyasi ve ekonomik dönüşümler bu kentteki soylulaştırmanın başlatıcısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'de 1980'li yıllardan itibaren küresel neoliberal politikaların etkisi ve siyasal iktidarların teşvikiyle birlikte inşaat sektöründe kayda değer bir büyüme gerçekleşmiştir. Toplu konut projeleri başta olmak üzere kentsel dönüşüm ve yenileme projeleri aracılığıyla sermayenin yeniden üretilmesi için fırsat doğmuştur. Neoliberal kentsel dönüşüm olarak adlandırabileceğimiz bu süreç, kentlerin devletin küresel dünya sisteminin bir parçası olma uğraşı çerçevesinde yeniden yapılandırılmasına ve bu yeniden yapılandırmaların yasalar ile meşrulaştırılarak desteklenmesine karşılık gelmektedir (Güzey, 2012). Ulusal pazarın küresel pazara eklenme çabası ve neoliberalizm olarak kavramsallaşan serbest piyasa ekonomisinin benimsenmesi, beraberinde derin sosyoekonomik değişimler getirmiştir. Bu bağlamda neoliberal politikalar İstanbul'daki mekânsal, sosyal ve sınıfsal dönüşümün temel yapı taşıdır.

Türkiye'de 1980'lerde Özal döneminde başlayan bu süreç 2000'ler sonrası daha da güçlenmiş ve çıkarılan yasalar ile kent üzerindeki neoliberal politikalar pekiştirilmiştir. Kent arazisinin bir nevi pazarlanmasını içeren neoliberal kentsel anlayışta, kamuya ait olan araziler belli yasalar etrafında devlet eliyle özel sektöre aktarılmaktadır. Bunun sonucunda özel sektörün kent arazisini yönetme gücü artmaktadır (Erman, 2016). Emlak piyasası içinde özel sektörün yerinin güçlenmesinde ve kentsel alanın pazarlanabilme kapasitesinin artmasında devlet rolünün etkisi, benimsenen neoliberal politikaların bir yansımasıdır. Devletin özelleştirmelere karşı teşvik edici ve olumlayıcı bir duruş sergilemesi, kentsel mekânın neoliberal kentleşme dinamikleri ile yeniden yapılandırılmasına zemin hazırlamaktadır. Soylulaştırma sürecinde de

sıklıkla görülen kamu ve özel sektör ortaklığı neoliberal şehirciliğin değişmez bir bileşenidir. Dolayısıyla Türkiye özelinde, İstanbul'daki soylulaştırma da dahil olmak üzere soylulaştırma süreçlerinin hemen hepsi neoliberalizm temelli kentsel politikalar ile eş güdümlü şekilde oluşmaktadır.

Literatürdeki çalışmalara baktığımızda İstanbul'daki soylulaştırmanın üç dalga halinde gerçekleştiği görülmektedir. Birinci soylulaştırma dalgası Boğaz kıyısında yer alan Ortaköy, Kuzguncuk ve Arnavutköy semtlerinde ortaya çıkmıştır. İkinci soylulaştırma dalgası Beyoğlu/Pera çevresindeki Cihangir, Galata ve Asmalımescit semtlerinde görülürken üçüncü soylulaştırma aşaması ise Fener-Balat hattında ve Sulukule civarında gerçekleşmiştir (İslam, 2006: 52). Soylulaştırılan bu alanlar İstanbul'un önemli sanayi ve finans bölgelerinin çevresinde konumlanmakta ve kentin merkezi yerlerine ulaşım açısından elverişli bir bölgede yer almaktadırlar. Bunun yanı sıra ilgili semtlerdeki konutların mimari ve estetik dokusunun tarihsel açıdan önem taşıdığını da söylemek mümkündür.

2.4.1. İstanbul'da Birinci Dalga Soylulaştırma

İstanbul'daki soylulaştırmanın her aşaması kendine has dinamiklere ve nedenlere sahiptir (İslam, 2006). İlk dalga soylulaştırma özelinde bakıldığında, semtlerin Boğaz kıyısındaki konumlarının ve inşa edilen konutların Boğaz hattında yer alan bahçeye sahip müstakil yapılar oluşunun ilk dalga soylulaştırmanın itici gücü olduğu söylenebilir. İstanbul'da soylulaştırmanın somut biçimde gözlemlenebildiği ilk semt olma özelliği taşıyan Kuzguncuk'ta süreç 1970'li yılların sonuna doğru ünlü bir mimarın eski bir konutu satın alarak bu bölgeye yerleşmesi ve kendi iradesi ekseninde yapıyı restorasyon sürecine sokmasıyla başlamıştır (Uzun, 2006) Bu gelişme Kuzguncuk'a yönelik bir ilgi doğurmuş ve rehabilite edilen konutların sayısı gün geçtikçe artmıştır. 1980'lerden sonra ise Kuzguncuk, pek çok oyuncu, sanatçı, yazar ve mimarından cazibe merkezi haline gelmiştir. Özellikle bir dönemin popüler dizilerinden Perihan Abla, Ekmek Teknesi gibi yapımların bu semtte çekilmesi de Kuzguncuk'a olan ilgiyi arttırmıştır. Bunun sonucunda soylulaştırma sürecinin değişmez sonuçlarından biri olan konut ve arsa değerlerindeki artış da ilk olarak bu bölgede görülmüştür (Mills, 2014). Arnavutköy'de, Kuzguncuk'ta olduğu gibi azınlık nüfusun azalması ve yeni orta sınıfın yerleşimiyle gelişen bir soylulaştırma süreci yaşanırken Ortaköy'ün soylulaştırılmasında ise Ortaköy Meydanı'nın tarihi sit alanı olarak kabul edilmesi üzerine yerel yönetim tarafından başlatılan bölgenin düzenlenmesi için başlatılan proje etkili olmuştur (Şen, 2016).

Özetle Kuzguncuk, Ortaköy ve Arnavutköy özelinde gerçekleşen geniş zaman dilimine yayılan birinci dalga soylulaştırmada farklı etnik kökene sahip halkların bir arada yaşadığı alanların yaşanan göçlerle birlikte çöküntü bölgelerine dönüşmesi neticesinde soylulaştırma için uygun koşullar oluşmuştur. Bu üç semtin soylulaştırılmasındaki ortak motifler ise kentin merkezi alanlarına çok yakın konumda olmaları, soylulaştırma sürecinin sanatçı ve mimarlar gibi yeni orta sınıf olarak tanımlayabileceğimiz bir grup tarafından gerçekleştirilmesi, tarihi ve mimari bakımdan değer taşıyan gayrimenkul ve konut sayısının çok olması ve her soylulaştırma sürecinde karşılaştığı gibi bu semtlerde de ev ve arsa fiyatlarının artması şeklinde sıralanabilir.

2.4.2. İstanbul'da İkinci Dalga Soylulaştırma

İstanbul'da ikinci soylulaştırma dalgası Beyoğlu çevresinde yer alan Cihangir, Galata ve Asmalımesit bölgelerinde gerçekleşmiştir (İslam, 2006). Bu üç bölge, ilk dalga soylulaştırma örneklerinde de olduğu gibi soylulaştırma öncesinde çok kültürlü bir nüfusa ve kozmopolit yapıya sahip mekanlardır. Çok kültürlü etnik toplumsallık, diğer örneklerde olduğu gibi bu bölgelerin de soylulaştırılma potansiyelini yükseltmiştir. Örneğin Cihangir'de 20. yüzyılın ilk yarısında nüfusun büyük bölümü gayrimüslimlerden oluşurken 1950'li yıllarla birlikte bu oran değişmiştir. 50'li yılların sonunda pek çok gayrimüslimin İstanbul'u terk etmesi neticesinde boşta kalan konutlara Anadolu'dan göç eden dar gelirli işçi sınıfı nüfus yerleşmiştir. Bu nüfus değişikliği sonucunda Cihangir'de alt ve üst sınıflar birlikte yaşamaya başlamıştır (Uzun, 2006b: 347-349). 1970'li yıllarda Mecidiyeköy ve Beşiktaş civarının merkezi alanlar haline gelmesiyle Cihangir'in de içinde bulunduğu bölge Beyoğlu bölgesindeki pek çok mahalle çöküntü alanı haline gelmiştir (Uzun, 2006b: 347-349).

1980'lere gelindiğinde ekonomi ve politika alanında yaşanan neoliberalizm eksenli değişimler İstanbul'un devlet destekli biçimde yeniden yapılandırılmasını doğurmuştur. Bu bağlamda İstanbul'u büyük bir metropole çevirme amacının benimsenmesi Beyoğlu bölgesinin yeniden canlandırılması projesini gündeme getirmiştir. İstiklal Caddesi'nin trafiğe kapatılarak yayalaştırılmasını ve bölgenin ekonomik olarak canlanıp güçlenmesini sağlamak için atılan adımları içeren bu proje sonucunda İstiklal Caddesi ve Beyoğlu çevresi İstanbul kentinin en popüler ve merkezi mekanları haline gelmiştir (Bartu, 2000). Bu gelişmeler 1990'lı yıllara gelindiğinde Beyoğlu'na olan yakın konumu sebebiyle Cihangir'i de etkilemeye ve dönüştürmeye başlamıştır. Beyoğlu'nun gündün güne kültür merkezi haline gelmesine paralel

olarak Cihangir mahallesi de gerek merkezi konumu gerek mimari yapı bakımından zengin olması sebebiyle dikkat çeken bir yer haline gelmiştir. Cihangir'deki soylulaştırma süreci ise 1993 yılında ressam bir çiftin mahalle yerleşerek yeni orta sınıfların ilgisini bu bölgeye çekmesi sonucunda başlamıştır. (Uzun, 2006b).

Tıpkı Kuzguncuk'ta olduğu gibi Cihangir'de de soylulaştırma süreci apartmanların kentli genç üst orta sınıf tarafından satın alınarak restore edilmesiyle gelişmiştir. Mimar, yazar, sanatçı ve akademisyen gibi çeşitli profesyonel meslek gruplarının mahallenin konumu, evlerin mimari tarzı ve çevresel özelliklerinden dolayı burayı seçip eski dokuyu da koruyarak yenilemesi ve buna paralel olarak mahallede düşük maliyetli evleri satın alıp tekrar satan veya kiralayan yatırımcıların varlığının artması beraberinde Cihangir'de soylulaştırma gözle görülür bir hal almıştır. (Uzun, 2006a: 40).

Asmalımescit'tin soylulaştırılmasında ise yine benzer şekilde bireysel girişimler öne çıkmaktadır. Ek olarak bu bölgede bazı binaların sanat merkezi ve galerilere dönüştürülmesi gözlemlenmiştir. Yeni açılan sanat galerinin civarında üst sınıf kültürel zevk ve faaliyetlere hitap eden kafe ve restoran gibi tüketim mekanlarının açılmasıyla mahalle soylulaştırılma sürecine girmiş ve Cihangir'de de olduğu gibi bölgenin artan yaşam masraflarını karşılayamayarak taşınan mahallelilerin yerini yüksek kira bedelleri ödeyen sanatçılar almıştır. (Ergün, 2006).

2.4.3. İstanbul'da Üçüncü Dalga Soylulaştırma

İstanbul'da üçüncü soylulaştırma aşaması 1990'lı yıllarda Fatih ilçesine bağlı olan Fener, Balat ve Sulukule bölgelerinde gerçekleşmiştir (İslam, 2006). 19. yüzyılın sonlarına değin yoğun olarak azınlık halkların yaşadığı Balat ve Fener semtleri tarihi yarımada içerisinde yer alan Haliç bölgesinde bulunmaktadır (Narlı, 2006: 113). Bu semtler azınlık nüfusun yoğunlaştığı diğer örneklerde de gördüğümüz gibi başta ticari ve kültürel açıdan zengin alanlar iken 1950'li yıllardan sonra Anadolu'dan gelen göçmenlerin ikamet noktası haline gelerek gündün güne çöküntü bölgeleri haline gelmiştir (İslam, 2006). 1980'li yılların neoliberal ekonomi politikası, Türkiye'nin küresel ekonomiye eklemlenme çabası ve İstanbul'u küresel dünya kenti yapma talepleri doğrultusunda Fener ve Balat bölgesi kentsel olarak izole olan çöküntü alanlarına dönüşmeye başlamıştır. Bu dönüşüme öncülük eden olaylar kırdan kente doğru gerçekleşen yoğun göç dalgaları başta olmak üzere, bölgenin sit alanı olarak ilan edilmesi sebebiyle yatırım faaliyetlerinin ve inşaat sektörünün duraksaması, Haliç tersanesinin taşınması

gibi bölgedeki küçük ve orta ölçekli sanayi kuruluşlarının ortadan kaldırılması sonucunda Haliç bölgesinin sanayisizleşmesidir. Bölgede halihazırda kötü olan ekonomik koşullar, söz konusu sanayisizleşme süreci sonrasında daha da kötüleşmiş ve bu semtlerdeki ticari ve kültürel canlılık büyük oranda azalmıştır (İslam, 2006).

Bölgedeki soylulaştırma sürecinin somut görünümü ise Avrupa Komisyonu tarafından finanse edilen ve Fatih Belediyesi'nin ortaklığıyla gerçekleştirilen Fener ve Balat Semtlerinin Rehabilitasyonu Programı'nın ilan edilmesi sonucunda ortaya çıkmaya başlamıştır (İslam, 2006). 1997 yılında İstanbul'da düzenlenen Habitat II toplantısından sonra UNESCO tarafından başlatılan bu proje, öncelikle tarihi değeri olan konutların restore edilmesini ve semtlerdeki alt sınıf grupların sosyal uyum ve entegrasyonunu sağlamayı hedeflemektedir (Ergün, 2006: 27). Balat ve Fener semtlerinin fiziksel ve sosyal restorasyonu ilerleyen süreçte bu alanlara soylulaştırma aktörlerinin gelip yerleşmesine neden olarak bölgenin soylulaştırılmasını başlatmıştır. Bu açıdan diğer örneklerden farklı olarak, Fener ve Balat bölgelerindeki soylulaştırma sürecinde üst ve orta sınıfın bireysel tercih ve girişimlerinden ziyade devlet ve çeşitli kurumların rol oynadığı söylenebilir. Bu sebeple Fener ve Balat eksenli gerçekleşen kentsel ve sosyal yeniden yapılanma süreci bazı soylulaştırma örneklerinin tepeden inme bir biçimde gerçekleşebildiğini göstererek İstanbul'daki son dönem soylulaştırmaların özgün yapısını ortaya koymaktadır.

3. SANAT NASIL SOYLULAŖTIRIR?

Daha önce de vurgulandığı üzere dinamik bir süreç olan soylulaŖtırma, her bir kentsel alanda, o alanın mevcut sosyo-kültürel özellikleri ve ekonomik yapısıyla ilişkili şekilde kendine has bir biçimde işleyerek mekânsal, sosyal ya da ekonomik farklılaşmalara zemin oluşturmaktadır. Farklı örneklerle ele alınması mümkün olan soylulaŖtırma süreci bu çalışmada olduğu gibi, üst ve orta sınıftan sermaye sahibi bireysel aktörlerin sanat, kültür ve turizm odaklı yatırımlarla kent içindeki çöküntü alanları, kendi yaşam tarzlarına ve kültürel tercihlerine hitap edecek şekilde dönüŖtörmeleri bağlamında da karşımıza çıkabilmektedir.

Kentsel alanların sanat ve kültür odağında yeniden yapılandırılma sürecini inceleme konusunda, Amerikalı sosyolog Sharon Zukin'in "sembolik ekonomi" kavramı kilit bir kavram olarak karşımıza çıkmakta ve kentlerin kültürel yeniden yapılanma süreçlerini anlamada önemli bir teorik çerçeve sunmaktadır. Sanatın ve kültürün günümüzün modern kentlerindeki rolünü *sembolik ekonomi* kavramı doğrultusunda ele alan Zukin, neo-marksist bir perspektifle kentsel mekânın, sermayenin ihtiyaçlarına cevap vermek üzere üretildiği düşüncesinden yola çıkarak kentlerin değişimini kültürel üretim ve tüketimle ilişkilendirmektedir. Kent, içinde barındırdığı müze, sanat galerisi, sinema ve tiyatro salonu, alışveriş merkezi, lüks restoran ve kafeler gibi çeşitli mekanlar aracılığıyla kültürel üretimin ve kültürel tüketimin ana merkezi haline gelmektedir. Kentsel alanın bu rolü onu sembolik ekonominin önemli yapı taşlarından birine dönüŖtörmektedir. Dolayısıyla bu kavram, kentlerin ekonomik değerlerinin sadece endüstri ve ticaret gibi maddi üretim unsurlarından değil, aynı zamanda kültürel, sanatsal ve estetik unsurlardan da kaynaklandığını öne sürmektedir. Temelinde kültür endüstrileri ve sanatın yer aldığı sembolik ekonomi, kültürel üretim ve girişimci sermayenin birbirinin içine geçmiş olan işleyişlerini ifade etmektedir (Zukin, 1995). Zukin'e göre sermaye sahipleri bir kentsel alanı inşa ya da yeniden inşa ederken dışlayıcılığı ve hak iddia etmeyi içeren sembolik bir dil kullanılmaktadır. Durumdan duruma gerektiği şekilde manipüle edilebilen ve değiştirilebilen bu dil, kentsel alanda kimin görünür olduğunu ve olabileceğine dair "estetidin gücünden" yararlanır (Zukin, 1995). Estetik, kentin ekonomik kapasitesini ve gücünü belirlediği için güç ile ilişkilendirilmektedir. Kentin estetik yapısının ve imajının tarihi bir dokuya sahip olmak çeşitli yönlerden değerli olması, sermaye sahibi yatırımcıların ve yüksek gelir gruplarının dikkatini çekerek soylulaŖtırılmaya zemin hazırlamaktadır. Gelişen hizmet sektörünü

kullanarak “görselleştirme” aracıyla soylulaştırılan mekanlar dönüşüm geçirerek yaratıcılığın somut yansımasının mekânları haline gelmektedirler (Zukin, 1995).

Zukin’e göre, kültürün gelir elde etme aracı olarak kullanabileceğini gören, kâr ve prestij sağlamadaki rolünü fark eden sermaye sahibi kent seçkinlerinin ilgileri ve gerçekleştirdikleri yatırımlar sembolik ekonominin devamlılığını sağlamaktadır (Zukin, 1995). Bu ilgi ve yatırım sadece şirketin adını duyurmasını ve kendine kültür sahibi bir imaj ile hayırsever bir kimlik oluşturabilmesini hedeflememektedir. Burada daha çok kentsel alanı pazar nesnesi haline getirme aşamasında kültürel üretimin ve kültürel tüketimin kullanılması durumu söz konusudur (Yardımcı, 2017). Kenti pazarlamanın bir aracı haline gelen kültürel üretim ve tüketim esas olarak kozmopolit bir kent imgesinin küresel boyuttaki sermayeyi kendine yönelteceği ihtimalinden hareket etmektedir. Kâr ve sermaye elde etme beklentisi kentteki kültürel etkinliklere duyulan ilginin artmasına neden olmaktadır. Dolapdere örneğinde de olduğu gibi kültür ve sanat odaklı yatırımlar, daha fazla rant sağlama arzusuyla kültürel üretim faaliyetini kullanarak rotalarını kent içindeki çöküntü alanlara çevirmekte ve ilerleyen süreçte o bölgenin dönüşmesine yol açmaktadırlar.

Zukin’in şehirlerin dönüşümünde kültürün işlevi tanımına benzer bir şekilde David Harvey de “Postmodernliğin Durumu” adlı eserinde kültürel üretim ve tüketimin ve bu pratikleri belirleyen estetik yargıların sermayenin himayesinde olduğundan söz etmektedir. Harvey’e göre kültür, özerkliği ve biricikliği sermaye tarafından ortadan kaldırılmış bir sistemin ürünü haline gelmiştir (Harvey, 1997, akt. Yardımcı, 2017). Kültür alanı içinde tanımlanmış olan müze ve galeri gibi çeşitli kurumlar, artık pazarlama ve satış stratejilerinin yön verdiği bu sistem içinde yer almakta ve onlara sermaye tarafından dolaylı olarak atanan görevleri üstlenmektedirler. Türkiye’deki kültür sanat alanının önemli aktörlerinden biri olan Beral Madra, sanatın ve kültürün sermaye ekseninde dönüşümünü açıklarken bir sanat müzesinin sanayi kuruluşundan farkı olmadığını ve birisinden tüketim malı çıkarken diğerinden sanat yapıtı ve kültür çıkacağını ve onun da tıpkı diğer tüketim ürünleri gibi küresel pazarın bir parçası haline geleceğini belirtmektedir (Madra, 2003: 70, akt. Yardımcı, 2017: 34).

Aktarıldığı üzere sembolik ekonomi, kültürel üretim sayesinde ciddi bir mali kazanç elde eden kent seçkinlerinin ilgi ve yatırımlarıyla ayakta kalmakta ve gündün güne büyüyerek somut mekânsal yansımalar yaratmaktadır. Kent seçkinlerinin kültür ve sanatı, kent içindeki bazı bölgelerin değerlendirilmesini sağlamak ve ciddi büyüklükte kârlar elde etmek için kullanması,

kentsel alanların kültür ve sanat ekseninde dönüştürülmesine kapı aralamaktadır. Bu doğrultuda Zukin, “sanatsal üretim tarzı” (artistic mode of production) kavramıyla, kentteki değişimlerin tüketiciler tarafından değil, sanatsal içerik üretimini yönlendiren yatırımcılar/kent seçkinleri tarafından meydana getirildiğini öne sürmektedir (Zukin, 1982). Ekonomik ve politik güce sahip olan yatırımcılar ve kent seçkinleri, kentsel alanları kendi yaşam tarzlarının izlerini taşıyan şekilde “taş ve beton” ile kontrol ederken bir yandan da kamusal kültürü şekillendirmiş olurlar. Bu noktada Zukin, şehirlerdeki değişimi anlamak için mekânsal ve görsel bir stratejiler bütünü olan kültürün, ekonomik temelde kapital ile iç içe geçtiğini ve kamusal olandan koparılarak özelleştirildiğini fark etmek gerektiğine dikkat çekmektedir (Zukin, 1995: 8-15). Sembolik ekonominin çıktısı olan kültür, belirli bir kentsel mekânın kime veya kimlere ait olduğunu sembolize etmesi bakımından kentleri kontrol etmenin ve dönüştürmenin güçlü bir aracıdır. Üretim alanındaki yerel sanayi kuruluşlarının azalması ve hükümetlerin içine girdiği çalkantılı siyasi süreçlerle ilişkili şekilde finans alanında birbirini tekrar eden dönemsel krizlerin yaşanması, kültürün gittikçe daha fazla şekilde kentlerin başat endüstrisi haline gelmesine neden olmaktadır. Sanat, müzik, moda ve turizm boyutlarından oluşan kültürel tüketimin artması ve şehrin sembolik ekonomisine yakıt temin eden endüstrilerin büyümesiyle şehir gün geçtikçe yeni anlam ve sembollerin merkezi haline gelmektedir. Böylece sembolik ekonominin bileşeni olan kültür ve sanat, kentsel mekanları fiziksel ve ekonomik olarak dönüştürmenin yanında kentteki bir dizi sosyal farklılığın, çeşitli gerilim ve korkuların da kaynağı olarak karşımıza çıkmaktadır (Zukin, 1995: 2).

Sembolik ekonomi doğrultusunda şehrin yeni görünümünün oluşumunda sanatın öne çıkması ve kentsel bir bölgenin sanat ve kültür odaklı yatırımlar eşliğinde dönüştürülmesi, son yıllarda sınırları içerisinde çeşitli sanat kurumlarının açıldığı Dolapdere semtinde de gözlemlenmektedir. Sermaye sahiplerinin kültür ve sanata yönelik yatırım yapmak için alt sınıfların yaşadığı, merkezi bir konuma sahip olan Dolapdere semtini seçmeleri, bu bölgenin soylulaştırmaya atıfta bulunan söylemlerle anılmasını beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda sembolik ekonominin somut yansıması olan söz konusu bu sanatsal mekanları çeşitli özellikleri göz önünde bulundurulduğunda Dolapdere'nin soylulaştırılmasında öncü aktörler olarak kabul etmek mümkündür.

Kentsel alanın sembolik ekonomi aracılığıyla sanat ve kültür odağında soylulaştırılması sürecinde üstlendikleri işlev bakımından çağdaş sanat ve yapıtları, sanat eksenli

soylulaştırmanın önemli bir bileşenidir. Çağdaş sanat terimi, 1960'ların sonundan, bir başka deyişle modern sanatın ya da modernist dönemin bittiği kabul edilen zamandan, bugünlere kadar süregelen bir akım ya da üretim biçimine göre sınıflandırılması güç olan günümüzün sanat biçimlerine karşılık gelmektedir (Whitham, Pooke, 2018: 28). Çağdaş sanatın, özellikle kapitalizm ve küreselleşme gibi gelişmelerle birlikte piyasalaşmış ve kendine ait pazarı olan bir sanat olması ve eserlerin sergilendiği ve/veya satıldığı yerler olarak sanatsal mekânların ise para ve sermaye akışını sağlayarak pazar ilişkilerine aracılık etmesi, çağdaş sanat ve kurumlarının soylulaştırmada temel bir rol oynamasını sağlamaktadır. Buna ek olarak, çağdaş sanat ve yapıtlarının, sıklıkla anlaşılacak ve yorumlanabilmek için izleyicisinden esere, sanatçıya ya da çağdaş sanatın tarihine, felsefesine vb. konulara dair bir arka plan bilgisi istemesi soylulaştırmaya dolaylı bir şekilde etki etmektedir. Bu bağlamda sanatsal mekânların ve çağdaş sanatın, başta gelir düzeyi ve eğitim durumu olmak üzere farklı sosyo-demografik etmenler göz önünde bulundurulduğunda sıklıkla orta ve üst sınıflara hitap ettiğini söylemek mümkündür. Sanat mekânları, Dolapdere'de olduğu gibi, alt kesimlere ait olan, köhneleşmiş ya da köhneleştirilmiş yoksul semtlere yerleşerek, o bölgenin kültürel, ekonomik ve fiziksel olarak dönüşmesine yol açmaktadırlar.

Sanat mekânlarının yerleştikleri bu çöküntü bölgelerde hayat kalitesini yükseltmek, ekonomik büyümeyi hızlandırmak, semti yeniden canlandırmak ya da bir merkez haline getirmek gibi yeni anlamlar edinmeleri (Barker, 2006), ilgili literatürde “Bilbao Etkisi” olarak adlandırılmaktadır. İspanya'da yer alan ve çok fazla turist çekmeyen küçük bir sanayi şehri olan Bilbao kentinde Guggenheim isimli bir sanat müzesinin yapılmasıyla birlikte şehir turistik bir bölge haline gelmiştir. Bu bakımdan Guggenheim Müzesi sayesinde Bilbao kenti ün kazanmış, kültürel bir merkez haline gelmiş ve bu gelişmeye bağlı olarak ekonomisi de büyük oranda büyümüştür. Bu gelişmeden sonra herhangi bir küçük ölçekli, gelişmemiş kentsel alanın, sanat ve kültür odaklı büyük yatırımlar sayesinde tüketim ve turizm merkezine dönüşmesi ve bir nevi çekim noktası haline gelmesi *Bilbao Etkisi* olarak anılmaya başlamıştır.

Dolayısıyla Bilbao kentinde yaşananlar, sanat ve kültüre yapılan yatırımın kent merkezini dönüştürdüğünü ve bir turizm merkezi haline getirdiğini göstermekte ve sanatın ve kültürün küresel boyutlu kentsel dönüşüm süreçlerinin başlatıcısı olabileceğini gözler önüne sermektedir. Bilbao örneğinde de olduğu gibi, kültür sanat odaklı yatırımlarla kentsel alanda konumlanmaya başlayan aktörler -sermaye sahibi kent seçkinleri-, sembolik ekonomi

aracılığıyla kültürel ve ekonomik sermayelerini açtıkları mekânlar aracılığıyla sergilemekte ve hayat tarzlarını yerleştikleri bölgeye uygulayarak soylulaştırmanın baş aktörleri haline gelmektedirler. Öte yandan sermaye sahibi sanat kurumu kurucularının yanında kültür ve sanat endüstrilerinde çalışan bireylerin ve galeri mekanlarının fiziksel mevcudiyetinin de soylulaştırma süreçlerinde etkisi olduğunu söylemek mümkündür.

4. SANAT, SOYLULAŞTIRMA VE DOLAPDERE: BULGULAR VE YORUMLAR

Çalışma kapsamında gerçekleştirilen saha çalışması, yarı yapılandırılmış soruların yer aldığı derinlemesine mülakat tekniği ile gerçekleştirilmiştir. Mart-Mayıs 2024 tarihleri arasında toplam 15 kişi ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiş ve katılımcı gözlemden faydalanılmıştır. Her bir görüşme ortalama 45 dakika ile 1 saat arasında sürmüştür. Yapılan görüşmeler ses kaydına alınarak deşifre edilmiş ve çalışmanın ilgili kısımlarına analiz edilerek ve yoruma açılarak dahil edilmiştir. Özellikle mahalle sakinleri ile gerçekleştirilen görüşmeler süre bakımından ortalamanın üstündedir. Üç aya yayılan görüşmelere ve katılımcı gözlemlere ek olarak, Dolapdere bölgesinde ve civarındaki semtlerde 2 yıl boyunca dolaylı gözlemler ve araştırmalar yapılmış ve o süreden çalışma tamamlanana değin Dolapdere semtine, açılan sanat mekânlarına ve orada olup bitenlere merak ve sorgulama ile yaklaşılmıştır.

Çalışma, bölgede gerçekleşmekte olan görece yeni olarak kabul edebileceğimiz sanat merkezli soylulaştırma sürecini kapsamlı şekilde analiz edebilmeyi ve sürece dair önemli içgörüler sunabilmeyi amaçlaması sebebiyle iki farklı örneklem grubundan oluşmaktadır. İlk örneklem grubu Dolapdere Irmak Caddesi'nde yer alan Arter ve Dirimart isimli sanat mekânlarının çalışanlarını kapsarken ikinci örneklem grubu Dolapdere'nin yerel halkını, diğer bir deyişle mahalle sakinlerini kapsamaktadır. Birinci örneklem grubu altısı Arter alışanı, ikisi Dirimart alışanı olmak üzere toplam sekiz kişiden meydana gelirken ikinci örneklem grubu dördü mahalle esnafı diğer üçü ise mahalle sakini olmak üzere yedi kişiden oluşmaktadır. Tüm görüşmecilerin yaşları 25 ile 72 yaş arasında değişkenlik göstermektedir. Görüşmecilerin isimleri gizlilik nedeniyle aktarılmamıştır. Bu sebeple sanat kurumu çalışanlarından oluşan görüşmeci grubu Görüşmeci A olarak adlandırılıp Görüşmeci A1'den Görüşmeci A8'e kadar kodlanmıştır. Mahalle sakinlerinden oluşan görüşmeci grubu ise benzer şekilde Görüşmeci B olarak isimlendirilip Görüşmeci B1'den Görüşmeci B7'ye kadar şifrelenmiştir. Görüşmecilerin çeşitli bilgileri, araştırma bulgularını desteklemesi amacıyla aşağıda yer alan Tablo 1'de paylaşılmıştır.

Görüşmeci	Yaş	Cinsiyet	Meslek
Görüşmeci A1	34	Erkek	Arter Çalışanı
Görüşmeci A2	37	Erkek	Arter Çalışanı
Görüşmeci A3	25	Erkek	Arter Çalışanı
Görüşmeci A4	31	Kadın	Arter Çalışanı
Görüşmeci A5	28	Erkek	Arter Çalışanı
Görüşmeci A6	26	Kadın	Dirimart Çalışanı
Görüşmeci A7	27	Erkek	Dirimart Çalışanı
Görüşmeci A8	33	Kadın	Arter Çalışanı
Görüşmeci B1	44	Erkek	Oto Sanayi Çalışanı
Görüşmeci B2	38	Erkek	Oto Sanayi Çalışanı
Görüşmeci B3	51	Erkek	Bakkal İşletmecisi
Görüşmeci B4	72	Erkek	Emekli Mahalle Sakini
Görüşmeci B5	42	Kadın	Çalışmıyor Mahalle Sakini
Görüşmeci B6	58	Kadın	Çalışmıyor Mahalle Sakini
Görüşmeci B7	63	Erkek	Bakkal İşletmecisi

Tablo 1. Görüşmeciler Hakkında Genel Bilgiler

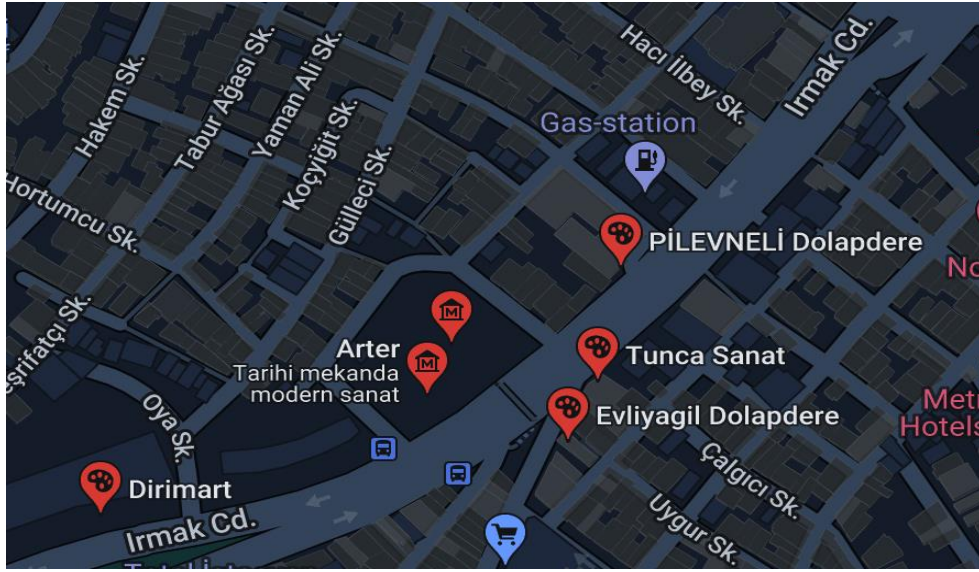
4.1. Dolapdere’de Soylulaştırmanın Yaygın Sembolü: Sanat Mekânları

Dolapdere, 2017 yılından itibaren çeşitli sanat kurumlarının yatırımlarını gerçekleştirmesiyle birlikte turizm odaklı kentsel dönüşüm sürecine giren bir bölge olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolapdere’de yer alan Irmak Caddesi boyunca sıralı bir biçimde açılan ve birbirlerine oldukça yakın konumlarda yer alan sanat mekânları, semti kentsel ve yapısal biçimde dnüşürmenin yanında bölgenin mevcut mekânsal kimliğinin değişikliklere uğramasına da öncülük etmektedir. Bu bölgedeki soylulaştırma, sanat ve kültür endüstrilerinde çalışan ve mekân açan sermaye sahibi soylulaştırıcıların semte sanat kurumları aracılığıyla yerleşmesi ile başlayan, ardından soylulaştırıcı aktörlerin tüketim alışkanlıkları ve sosyal kimlikleri doğrultusunda gerçekleşen yatırımlar ile şekillenen ve mahallenin mevcut tüketim alışkanlıkları ve gündelik yaşam biçimlerinden farklı alternatif bir yaşam tarzının, kültürün ve tüketim biçimlerinin ortaya çıkmasıyla sonuçlanan bir süreçtir. Dolayısıyla sanat kurumları sosyal ve ekonomik sermayenin yeniden üretildiği alanlar olma işlevine de sahiptir. Bu sanat kurumları kentsel tüketim alanlarının bir türü olması bakımından tıpkı Guggenheim örneğinde olduğu gibi belirli kesimlere sembolik ve ekonomik kazanç getirmektedir. Bu konuda Zukin, sanat kurumlarının birer değişim mekânı olduklarını belirterek iş dünyasının seçkinleri arasında sosyal bir etkileşim alanı yarattığına dikkat çekmektedir (Zukin, 1995).

Dolapdere'nin sanat eksenli dönüşümünün başlıca aktörleri Arter, Evliyagil Dolapdere, Gaia Galeri, Tunca Sanat, Dirimart ve Pilevneli Galeri olarak sıralanabilir. Soylulaştırmaya öncülük eden bu grup, bireysel aktörlerden ziyade özel kurumlardan oluşmaktadır. İlk olarak 2017 yılında Irmak Caddesi üzerinde sanat tarihçisi Nil Nuhoğlu tarafından Gaia Galeri açılmıştır. Aynı yıl içerisinde yine Irmak Caddesi’nde iş insanı Murat Pilevneli öncülüğünde Pilevneli Galeri kapılarını ziyaretçilerine açmıştır. 2018 yılında Cemal Batur tarafından Tunca Sanat isimli galeri Dolapdere’de konumlanmıştır. 2019 yılına gelindiğinde ise Vehbi Koç Vakfı tarafından Arter isimli ağdaş sanat müzesi başta olmak üzere Sarp Evliyagil tarafından Evliyagil Dolapdere ve Hazer Özil tarafından Dirimart adlı sanat galerisi açılmıştır. Bahsi geçen sanat mekânlarının kurucularının mesleklerine bakıldığında hemen hemen hepsini iş insanı olarak tanımlamak mümkündür. Bu sanat kurumlarından yalnızca Arter, Dirimart ve Pilevneli Galeri araştırmanın örnekleminin sınırlandırıldığı Irmak Caddesi’nde yer almaktadır.

İsim	Kurucusu	Açıldığı Yıl	Satış	Önceki Yer
Arter	Vehbi Koç Vakfı	2019	Yok	İstiklal Caddesi
Dirimart	Hazer Özil	2019	Var	Nişantaşı
Pilevneli Galeri	Murat Pilevneli	2017	Var	Mecidiyeköy
Evliyagil Dolapdere	Sarp Evliyagil	2019	Yok	Ankara
Tunca Sanat	Cemal Batur	2018	Var	-
Gaia Galeri	Nil Nuhoglu	2017	Var	İstiklal Caddesi

Tablo 2. Dolapdere'deki sanat mekanları hakkında genel bilgiler

Görsel 1. Dolapdere'deki sanat kurumlarının konumlarını gösteren harita

Sembolik ekonominin somutluk kazandığı mekânlar olarak sanat kurumları, Dolapdere’de konumlanmaya başlayarak bu bölgenin “*sanatın yeni merkezi*” ve “*yeni sanat adası*” gibi söylemlerle birlikte anılmasına neden olmuşlardır.¹ Bu söylemler açılan yeni sanat mekânlarının kurucuları ya da yöneticileri ile yapılan çeşitli röportajlarda ve gazete yazılarında da öne çıkmaktadır. Kurucu aktörler, birbirini tekrar eden bir biçimde Dolapdere’nin günden güne sanatın merkezi haline geldiğinden ve geleceğinden bahsetmektedirler. Bunun yanı sıra yeni açılan sanat kurumlarının ardından bölgeye farklı sektörlerdeki yatırımcı aktörlerin yöneleceğini ön görmekte ve bölgedeki dönüşümü, dünyanın farklı şehirlerindeki sanat eksenli dönüşümlerle birleştirmektedirler. Örneğin Evliyagil Dolapdere’nin kurucusu Sarp Evliyagil, Dolapdere’nin dönüşümünü New York gibi dünyanın farklı metropol şehirlerindeki sanat odaklı gelişmelerle birlikte anmaktadır:

*“Dolapdere, Arter’in açılmasıyla birlikte kısa ve orta vadede bir değişim ve dönüşüm yaşayacaktır. Miami Wynwood veya New York West Village ve High Line’in yaşadığı dönüşümlerin benzeri olabilir. Burasının avantajı, şehrin merkezindeki ana arterlerden birisinin üzerinde olması ve Taksim gibi bir merkeze çok yakın olmasıdır. Bu ulaşım kolaylığı, kısa vadede en çok sanatseverlerin işlerine yarayacaktır.”*²

Dirimart’ın kurucusu Hazer Özil ise Hürriyet Haber’e verdiği röportajında Dolapdere’nin günden güne kültür ve sanatın merkezi haline gelme ihtimalinden bahsederken bir yandan da açılan yeni sanat mekanlarının özellikle turizm odaklı farklı yatırımları bölgeye çekeceğini öne sürmektedir:

*“...burayı hızlı bir gelişim sürecinde olan bir yer, Beyoğlu’nun kültürel bir uzantısı olarak görüyorum. Gelecekte de sanatın merkezi olacak diye düşünüyorum. Birkaç galeri daha açacak bazı arkadaşlarımız yer arıyorlar, onlarda buralara bakıyorlar. Arayışlar var yani, lokantalar ve oteller de gelecek.”*³

Beyoğlu Belediyesi’nin resmî sitesindeki 25 Haziran 2020 tarihli haberde ise Beyoğlu Belediye Başkanı Haydar Ali Yıldız, Dolapdere’nin dönüşümünü değerlendirirken sanat ve

---

¹ İlgili söylemler doğrultusunda yapılan haberler için bkz: <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/sanatin-yeni-merkezi-dolapdere-40109033>, <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/gunaydin/funda-karayel/2019/04/13/sanatin-merkez-ussu-dolapdere-olacak>

² <https://www.robbreport.com.tr/robb-report-kulup-sarp-evliyagil/>

³ <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/sanatin-yeni-merkezi-dolapdere-40109033>

kültüre vurgu yaparak Dolapdere'nin "Beyoğlu'nun yeni gözdesi" olduğundan bahsetmekte ve son dönemde gerçekleşen yatırımlar ile olası sonuçlarına dikkat çekmektedir:

*"Dolapdere her gün değerine değer katan bir bölge haline geldi. Bir yandan üniversiteler, müzeler ve sanat galerileri, diğer yandan alışveriş merkezleri ve oteller ile Dolapdere 'de yeni bir aks, yeni bir çekim merkezi oluşuyor. Bu sayede Beyoğlu Kültür Yolu ile Galataport'tan Taksim Meydanı'na uzanan turizm aksı Dolapdere 'ye kadar uzanacak. Bu değişim ve dönüşüm Dolapdere 'yi gelecekte çok güzel günlerin beklediğinin bir habercisidir. Bizde Beyoğlu Belediyesi olarak bölgenin yeni trendine uygun alt ve üst yapı çalışmalarımızı yapıyoruz."*⁴

Görüldüğü üzere Dolapdere'nin "yeni sanat merkezi" olacağına dair çeşitli aktörler tarafından yapılan öngörülerdeki ortak tema Beyoğlu ve çevresindeki kültür sanat faaliyetlerinin yürütüldüğü semtlerdeki akışın, kademeli bir biçimde Dolapdere bölgesine doğru kaymaya başlamasıdır. Dolapdere'nin "Beyoğlu'nun kültürel uzantısı" veya "yeni gözdesi" olarak görülmesi bu bölgedeki sanat merkezli dönüşüme atıfta bulunmaktadır. Beyoğlu merkezli kültür sanat aksını Dolapdere'ye dek uzatarak bu bölgelerle Dolapdere'yi birleştirme düşüncesi ve yine Dolapdere'yi, Cihangir, Osmanbey gibi Beyoğlu bölgesinde yer alan sanat aksının ana noktası olan semtlerin bir parçası yapma çabası, sanat kurumu kurucularının söylemlerinin yanı sıra bölgedeki sanat endüstrisinin çalışanları tarafından da dile getirilmektedir. Dolapdere'de yer alan Dirimart isimli sanat kurumunda çalışan Görüşmeci A9, Dolapdere'deki sanat temelli dönüşüme dair gözlemlerini aktarırken, Beyoğlu ve çevresindeki komşu semtlere referanslar vermektedir:

"Bana kalırsa sanat etkinliklerinin merkezini değiştirmek amaçlanıyor. 10-15 sene kadar önce tüm galeriler Cihangir 'de, Galata'nın alt sokaklarında, Asmalımescit 'de açılırdı. Oralardaki dönüşüm miadını doldurdu, bir de üstüne fiyatlar fırlayınca, yeni mekân açmak için yer falan kalmayınca buralara doğru bir kayma oldu diye düşünüyorum. (...) Buralar da dönüşür zamanla, böyle kalamaz zaten." (Görüşmeci A9, 26, Dirimart çalışanı)

Dolapdere'nin dönüşüm geçirerek yeni bir sanat ve turizm merkezi olacağına dair söz konusu söylemler sanat kurumlarının bölgeye gelişile birlikte ortaya çıkmış ve bu konuda pek çok haber yapılmıştır. Söylemlerin özellikle 18 bin metrekarelik alanı ve on dört katlı binasıyla

---

⁴ <https://beyoglu.bel.tr/galeri/beyoglunun-yeni-gozdesi-dolapdere-her-gecen-gundegerine-deger-katiyor-1925.html>

hem bölgedeki en büyük sanat kurumu hem de Türkiye’deki en büyük çağdaş sanat müzesi olan Arter’in açılışıyla birlikte yaygınlık kazandığı görülmektedir. Arter, mimari tasarımı Londra merkezli Grimshaw Architects tarafından yapılan büyük binası ve Vehbi Koç Vakfı’nın uzun yıllar boyunca biriktirdiği binden fazla sayıda eserden oluşan çağdaş sanat koleksiyonuna ev sahipliği yapması bakımından sanat alanındaki çeşitli aktörlerin alan içindeki hareketlerine yön veren bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. Vehbi Koç Vakfı bünyesindeki Arter’in 2016 yılı içerisinde başlayan inşaatı farklı girişimci aktörlerin de ilgisini çekerek yeni sanatsal yatırımların bu bölgeye yönelmesine zemin hazırlamıştır. Dolayısıyla Arter’in yatırımcılar açısından bölgenin en cazip ve dikkat çekici kurumu olduğu söylenebilir. Örneğin Evliyagil Dolapdere’nin kurucusu, yeni bir galeri açmak için Dolapdere’yi seçmelerini ve bu yatırımı Dolapdere’ye yapmalarının tek sebebini Arter’in varlığına bağlamakta ve bölgedeki konut stoğunun günden güne dönüşeceğine, tüketim odaklı başka marka ve yatırımların bölgeye yöneleceğine dikkat çekmektedir:

“Bu yatırımı Dolapdere’ye yapmamızın tek sebebi Arter yani Koç Müzesi. Çünkü Arter Dolapdere’yi iki sene içinde komple değiştirecek. Bizim çapımız buna müsait değil ama Koç bunun için yeterli. Bütün bu gecelikler gidecek, restoran ve kafeler açılacak. En az iki adet Starbucks gelecek.”⁵

Bu doğrultuda bölgedeki sanatsal hareketliliğin kaynağını oluşturan, turizm ve kültür sanat ekseninde çekim merkezi olma özelliği taşıyan bir yapı ve kuruluş olarak Arter çağdaş sanat müzesi, Dolapdere’deki dönüşüme öncülük eden kurum olarak kabul edilebilir. Arter’in bölgeye gelişi haricinde Dolapdere’nin Taksim Beyoğlu bölgesine olan yakınlığı ve uygun kira fiyatları da diğer sanat galerilerinin ve turizm eksenli yatırımların bu bölgeye gelişini hızlandırmıştır. Emlak kiralama ve satış sayfalarında ise “Koç Sanat Müzesi yanı”, “Dolapdere turizm bölgesinin merkezinde” ve “oteller bölgesine yakın” şeklinde ilanlar verilmeye başlanması sanat ve turizm odaklı yatırımların bölgedeki ana rolünü gözler önüne sermektedir.

4.1.1. Dolapdere ve Rant Farkı

Sanat kurumlarının lokasyon olarak Dolapdere gibi alt gelir gruplarının yaşadığı, kendi özellikleri göz önünde bulundurulduğunda çekim merkezi olarak anılmayan bir “çöküntü bölgesini” seçmeleri rant farkı teorisiyle yakından ilişkilidir. Rant farkı, eleştirel kent

---

⁵ <https://www.diken.com.tr/dolapdere-wynwood-olur-mu/>

çalışmalarına öncülük eden Neil Smith'in araştırmaları doğrultusunda gelişen bir kavramdır. Teorik anlamıyla baktığımızda kentsel alandaki gerçek arazi rantı ile potansiyel arazi rantı arasındaki farka karşılık gelen bu fark, sermaye akışının yönünü belirlemekte ve yeniden yapılanmaların temel nedenlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Soylulaştırma sürecine yol açan bir faktör olarak rant farkı, son yıllarda İstanbul genelinde gerçekteşen sanat ve kültür odaklı yatırımların Taksim ve Nişantaşı gibi halihazırda pek çok sanat galerisinin olduğu, popüler ve turistik bölgeler yerine alt sınıf semti olagelen Dolapdere'ye yönelmesinin temel sebebi olarak görülebilir. Eğlence ve tüketim merkezi olan semtlerdeki konut ve arazi fiyatları, küçük bir sanayi semti ve düşük gelirli kişilerin yaşadığı çöküntü bölgesi olan Dolapdere'deki konut ve arazi fiyatlarına oranla oldukça yüksektir.

Arsa ve arazilerin piyasa fiyatına karşılık gelen rayiç değerin maddi tutarı, Dolapdere ve çevresindeki başka turistik caddelerde büyük farklılıklar göstermektedir. Beyoğlu Belediyesi'nin arsa rayiç bedeli sorgulama sayfasından elde edilen bilgiye göre Dolapdere'de sanat mekânlarının yoğun olarak bulunduğu Irmak Caddesi'nin rayiç değeri 2024 yılı itibariyle 25.715,41 Türk lirası iken birçok sanat mekânının önceki şubelerinin yer aldığı İstiklal Caddesi'nin rayiç değeri 190.555,69 Türk lirasıdır.⁶ İkisi de Beyoğlu ilçesine bağlı olan ve oldukça yakın konumlarda bulunan Dolapdere semti sınırlarındaki Irmak Caddesi ile İstiklal Caddesi arasındaki arsa ve arazilerin fiyat farkı, rant farkını doğrular niteliktedir. İstiklal Caddesi haricinde civar bölgelerdeki diğer semtlerin rayiç değerleri de Dolapdere semtinin rayiç değerine oranla çok daha yüksektir. Bu açıdan rant farkı, soylulaştırmada öncü olan aktörlerin rotalarını Dolapdere'ye çevirmesini beraberinde getirmektedir. Rant farkının yanı sıra sanat mekânı kurucularının İstanbul'daki Tophane, Karaköy, Cihangir gibi sanat çevrelerinde istedikleri metrekarelere uygun yer bulamaması da Dolapdere'ye yönelmelerine neden olan başka bir etmendir.

4.2. Soylulaştırmanın Tezahürleri: Yeni Gelenler ve Eski Sakinler Odağında Yerel Tepkiler

Soylulaştırma süreçlerinde aktörler yaygın olarak bölgeye yeni gelenler ve yerinden edilme riskiyle karşı karşıya kalan eski mahalle sakinleri olarak ikiye ayrılmaktadır. Bu açıdan Dolapdere'deki soylulaştırma sürecinin aktörleri sanat kurumları, sanatçılar, sanat mekânı çalışanları, sanat kurumlarının kurucu kadroları, bölgedeki oteller ile Dolapderelilerdir. Sanat

---

⁶ <https://webservice.beyoglu.bel.tr/web/guest/5>

kurumlarıyla beraber gelen kişiler bölgenin yeni gelenlerine tekabül ederken Dolapdere halkı eski sakinlere karşılık gelmektedir. Dolapdere özelinde baktığımızda her ne kadar tek ve homojen bir soylulaştırıcı grubundan bahsetmek mümkün olmasa da sanat mekânlarının kurucularının büyük çoğunluğunun mesleği ve eğitim düzeyi göz önünde bulundurulduğunda soylulaştırmanın aktörlerini “yeni orta sınıf” ve “üst sınıf” olarak tanımlamak mümkündür.

Yeni aktörlerin gelişi başka geniş kitlelerin de Dolapdere’ye gelmesine alan açmaktadır. Bölgedeki sergiler binlerce izleyici çekerken, galeri açılışları ve davetler, medyanın tabiri ile “sanat camiasından” ve “cemiyet dünyasından” isimleri bu bölgeye getirmektedir. Örneğin Arter’in 2019 yılındaki açılışında bölgeye hem devlet yetkilileri hem de sanat ve iş dünyasından ünlü isimler gelmiştir.⁷ Aynı yıl içinde Pilevneli Galeri’de bir moda markasının lansmanı yapılmıştır. 2021 yılında medya sanatçısı Refik Anadol’un “Makine Hatıraları” isimli sergisi için uzun kuyruklar oluşurken yine Refik Anadol’un Pilevneli Galeri’de sergilenen “Eriyen Hayatlar” isimli eseri ise ortalama 25bin kişi tarafından ziyaret edilmiştir. Dolapdere gibi ulaşım olanaklarının -özellikle de yaya ulaşımının- başka bölgelere oranla daha kısıtlı olduğu bir semt için bu sayıların ciddi büyüklükte olduğu söylenebilir. Tüm bunların yanında çalışmanın ilerleyen kısmında değinileceği üzere başta Arter olmak üzere sanat kurumlarının ziyaretçi kitle profili, büyük oranda Dolapdere’nin sosyo-kültürel ve ekonomik özellikleri ile uyum göstermemektedir. Bu yönüyle ziyaretçi kitlesi genel olarak Dolapdere dışındaki semt ve ilçelerden gelen bireylerden oluşmaktadır.

Söz konusu bu kitlelerin gelişiyile birlikte soylulaştırmanın ayrılmaz bir parçası olan yerinden etme/edilme riski Dolapdere özelinde de görülmeye başlanmıştır. Dolapdere’deki soylulaştırma ve dönüşüm yeni olduğundan yerinden edilme sürecinin etkisini tam olarak hesap edebilmek için henüz erkendir. Fakat burada bulunan sanat kurumlarının, alt sınıflardan oluşan Dolapdere sakinlerinin kültürel ve ekonomik sermayesinin aksine üst ve orta sınıfların kültürel, ekonomik ve entelektüel sermayelerine hitap eden özellikleri ve mahallede konumlanmaya başlamalarıyla birlikte ortaya çıkan farklılaşmalar ilerleyen zamanlarda mahalle sakinlerinin yerinden edilme süreciyle karşılaşabilme ihtimalinin ve riskinin olduğunu göstermektedir. Araştırma boyunca Dolapdere sakinleri ve esnaflarıyla gerçekleştirilen görüşmeler bu durumu doğrular niteliktedir. Araştırma kapsamında Irmak Caddesi’nde yer alan oto sanayi esnafıyla

---

⁷ <https://www.sozcu.com.tr/arterin-protokol-acilisi-gerceklesti-wp5326159>

gerçekleştirilen mülakatlarda görüldüğü üzere, birçok mahalle esnafı benzer bir söylemle yerinden edilme riskine dikkat çekerken artan kira fiyatlarından yakınmakta ve bölgenin günden güne değişeceğini düşündüklerini ve bu durumdan duydukları tedirginliği dile getirmektedirler. Yirmi üç senedir Dolapdere’de yaşayan ve Irmak Caddesi üzerindeki bir oto tamirci dükkânı olan Görüşmeci B2, soylulaştırmayla gelen veya gelmekte olan “yerinden edilmeyi” şu sözlerle anlatmaktadır:

“Buralara göz diktiler hep, bizi artık nasıl görüyorlar, hepimizi mi uyuşturucu bağımlısı sanıyorlar bilmem ama buradaki çeri çöpü temizleyip otele, Tarlabası’ndaki gibi sitelere dönüştürme planları var. Burası da oranın dibinde zaten, aynı hedef burada da var, görüyoruz birkaç senedir sanat sepet evi doluştu buraya. Gelip kendileri kirletip, yakıp yıkıyorlar böyle yerleri, sonra biz iş başardık, bakın temiz ettik buraları diyorlar. Olan bizim gibilere oluyor, dükkân kiralari fırlıyor, an geliyor size şu kadar verelim satın bize diyorlar...” (Görüşmeci B2, 38, oto sanayi çalışanı)

Uzun yıllardır Dolapdere’de yaşayan ve bakkal işleten *Görüşmeci B3*’ün, sanat kurumlarının mekân açmak için neden Dolapdere bölgesini seçmiş olabileceklerine dair yöneltilen soruyu cevaplarken kullandığı “önden yer kapma” ifadesi ise soylulaştırmayla gelen yerinden edilme ihtimalini ortaya koymaktadır. Görüşmeci B3, Dolapdere’deki değişimlerin uzun vadede yerinden edilmelerle sonuçlanacağını düşünmektedir:

“Süresini tam bilemem de bana kalırsa bir on, on beş seneye taş üstüne taş kalmaz burada, herkes gider. (...) Koltuk kapmaca gibi önden ucuza yer kapma telaşındalar, buraya üşüşmelerinin sebebi o, yani ben böyle bir çabadalar diye yorumluyorum yoksa insan ne alaka buraya geldiler ki diye düşünmeden edemiyor.” (Görüşmeci B3, 51, bakkal işletmecisi)

Görüşmecilerin aktardıklarının yanı sıra Dolapdere genelindeki artan kira fiyatlarının çeşitli haber sitelerine de konu olduğu görülmektedir. Söz konusu bu haberlerde Dolapdere’nin yeni oluşan bir sanat aksı olmasının yanında Piyalepaşa ve Tarlabası gibi Dolapdere’ye oldukça yakın konumda gerçekleşen kentsel dönüşüm projelerinin de bölgedeki emlak fiyatlarını hareketlendirdiğinden söz edilmektedir.⁸ 2011 yılında yeni bir galeri mekânı arayışındayken

---

⁸ <https://www.sabah.com.tr/istanbul/2020/06/25/beyoglundun-yeni-gozdesi-dolapdere-degerine-deger-katiyor>
<https://www.insaatgundemi.com/dolapderede-emlak-fiyatlari-5e-katlandi.html>
<https://www.ensonhaber.com/emlak/dolapderede-emlak-fiyatlari-artti-2016-06-12>

Dolapdere bölgesinin “potansiyelini” o zamanlardan beridir fark ettiğine dikkat çekerken sanat kurumlarının gelişi ile kira fiyatlarının hızla yükseldiğinden söz etmektedir:

“Bizim bina ile 2011 yılından beri ilgileniyordum. O dönemde Galerist'in Akaretler, Galatasaray ve Tepebaşı olmak üzere 3 şubesi vardı. Müstakil bina arayışı içindeydim. Galerist'ten ayrılınca bu süreç durdu, ta ki tekrar bir galeri açmaya karar verinceye kadar. Bu süreçte Koç Vakfı, o zaman Otosan olan binayı müzeye çevirmeye karar verdi. Yani 2011'de olası bir potansiyel olarak gördüğüm bölge real bir potansiyele döndü. (...) Koç Müzesi inşaatı ve bizim Dolapdere'ye gelişimizle bölgede bir anda ciddi bir hareketlenme meydana geldi. Kirası beş-altı bin olan binalar bir anda yirmi-yirmi beş binlere fırladı. Dolapdere eşsiz bir ulaşım noktasında; Beyoğlu'na, Taksim'e ve Nişantaşı'na iki üç dakika uzaklığında, direkt tünellere veya çevreyoluna da aynı kolaylıkla bağlanıyorsunuz. Müşterilerimiz lokasyondan çok memnun.”⁹

Soylulaştırma örneklerinde sıkça rastlanan bir durum olarak konut fiyatlarının artması, düşük gelir düzeyine sahip semt sakinlerinin maddi yaşam koşullarını olumsuz yönde etkileyerek bu kesimin kademeli şekilde yerinden edilmesine zemin hazırlamaktadır. Dolapdere'de gerçekleşen sanat eksenli rant çıkarı güden dönüşümlerdeki yerinden edilmenin, güncel durum göz önünde bulundurulduğunda yeni ve aşamalı bir biçimde gerçekleştiği söylenebilir. Bu sebeple bu bölge sınırlarındaki yerinden etme/edilmeyi, gelmekte veya gerçekleşmekte olan bir yerinden edilme süreci olarak görmek daha doğru olacaktır.

Artan kira fiyatlarının yanında artan ürün ve mal fiyatları da Dolapdere esnafı tarafından dile getirilen başka bir durumdur. Soylulaştırmayla birlikte artan ziyaretler, özellikle de yoğunlaşan turist sayısı, yerli esnafın dikkatini çekerek ürün fiyatlarında güncellemeler yapmalarını beraberinde getirmiştir. Görüşmeci B1, kira fiyatlarının artmasından yakınırken bazı esnaf ve dükkân sahiplerinin dönüşümü fırsat bilip menülerini güncellediklerini, sattıkları ürünlere zam yaptığını vurgulamaktadır:

“...Eskiden otopark servisi vardı orada (Arter'in olduğu yerden bahsediliyor.) Sonra yıktılar bir süre boş kaldı, çocukların top sahası oldu. Daha sonra bir dört beş sene tozdan dumandan geçilmedi, hafriyat kamyonları geldi gitti, peşinden şu benzinliğin dibine de yapıldı bir tane bina. Öyle öyle baktık bunlar çoğaldıkça millet gelmeye başladı buraya, fırsat bildiler tabi,

---

⁹ <https://www.samdan.com.tr/sanat-benim-icin-oksijen-h>

kirada olan esnaf arkadaşlara zam demeye başladılar; bazı lokantalar fırsat bildi turistleri kazıklamak için menülerini yenilediler; fiyatları tavan yaptılar...” (Görüşmeci B1, 44, oto sanayi çalışanı)

Yerli esnafın tutumuna benzer şekilde, Dolapdere'deki sanat kurumu çalışanları da mevcut dönüşümü ranta ve kâr elde etme isteğine bağlamaktadırlar. Pek çoğu Dolapdere halkının ötekileştirilmiş olmasının yarattığı güçsüzlüğe ve adaletsizliğe dikkat çekerek, halkın dönüşüme engel olamayacağını, istemeseler de gitmek zorunda kalacaklarını ön gördüklerini ifade etmişlerdir. Arter çalışanı Görüşmeci A2 ve Dirimart çalışanı Görüşmeci A6 bu konuda şunları dile getirmiştir:

“Şehir merkezine (Taksim’e) en yakın yerlerden birisi Dolapdere. Hem ekonomik hem politik açıdan bu bölgeyi dönüştürmek daha kolay. Yerleşmiş halk kavramı yok bir kere, farklı etnisitelerden insanlar var; yaşayanların da ekonomik durumu belli zaten. Tarlabası’ndaki dönüşümler bu bölgeye de sıçramış durumda. Bunu anlamak zor değil, cadde üzerinde yürümek yetiyor. Otellerle görüyoruz, sadece sanat dünyasının değil, yabancı sermayenin yatırımlarının da beklendiği bir rant burası. Burada yaşayanların gücü yetmez dönüşüme engel olmaya, zaten çoğu hali hazırda ötekileştirilmiş kişiler. İster devlet olsun ister özel sektör ya da tek bir şahıs, fark etmiyor, hepsi farkında bu güçsüzlüğün.” (Görüşmeci A2, 37, Arter çalışanı)

“Buradaki dönüşümün spontane gerçekleştiğini düşünenlerden değilim. Aksine planlı ve kararlı hamleler alınıyor. Sanat kurumlarının ana hedefi bu olmayabilir, yani başı çeken onlar değil bana kalırsa ama otel ve turizm bölgesi olarak dönüştürülmesi planlanan bir yere gelince bir de halkın durumunu göz önünde bulundurursak o zaman işler değişiyor. Çıkın gidin denilse burada yaşayan kim engel olabilir? Zaten pek çoğu geçim derdinde olan insanlar. Kentsel dönüşüm istiyorlar ya da evini ucuzundan müteahhite verip yenilemeye çalışan da çok ama maddi güçleri yetmiyor maalesef. Hangisi nasıl hakkına sahip çıksın yeterli imkânları yokken? İstemeseler de gitmek zorunda kalmaları daha olası, başka kentsel dönüşüm öykülerinde gördüğümüz gibi.” (Görüşmeci A6, 26, Dirimart çalışanı)

Pek çok görüşmeci söylemlerinde Tarlabası’ndaki dönüşümün buraya da yansıdığını belirtmektedir. Örneğin uzun süredir Dolapdere’de yaşayan ve gerçekleşen değişime birinci elden tanık olma şansı yakalayan oto sanayi esnafı Görüşmeci B1, *“bir burası kalmıştı*

ellemedikleri” diyerek dönüşümün onlar için yarattığı olumsuz sonuçları değerlendirmekte ve yerinden edilmeyi bu bölgede gerçekleşmesi muhtemel bir durum olarak görmektedir:

“...Tarlabaşı'nın halini görüyorsunuz, Piyalepaşa'ya da diktiler rezidansları, bir Dolapdere kalmıştı ellemedikleri, beş on seneye bize de çıkın gidin derler, nereye diye sormaz kimse...”
(Görüşmeci B1, 44, oto sanayi çalışanı)

Mahalle sakini Görüşmeci B5 ise Dolapdere'deki dönüşümü Tarlabaşı kentsel dönüşüm projesinin bir devamı gibi gördüğünü belirtmektedir. Dolapdere bölgesinin, Tarlabaşı'ndaki yeni inşa edilmiş lüks rezidanslarda yaşayanların kültürel faaliyetlerini gerçekleştirecekleri bir yer olma maksadıyla dönüşüme sokulduğunu düşünen Görüşmeci B5'in bu yorumu, bölgedeki sanat eksenli hareketliliklerin başka bir yönden daha değerlendirilebileceğini göstermesi açısından önemlidir. Araştırma bulguları doğrultusunda alt sınıf komşu semtlerdeki kentsel dönüşümlerin Dolapdere bölgesine yansıdığı, bir nevi o bölgelerden buraya “sıçradığı” fikri, ortak bir tema olarak karşımıza çıkmaktadır.

“...buraların çevresindeki semtlere bakın çoğu lüks yerler zaten, parası olmayanın barınacağı yerler değil, öyle olan yerlere, Tarlabaşı'na mesela çoktan el attılar. Oranın halkı nereye gitti bilinmez. (...) Rezidanslara taşınanlar zengin zaten. (Tarlabaşı kastediliyor.) Dolapdere'ye arabayla on dakikaya gelersin. Zenginler hafta sonlarında buraya gelsinler kendi tarzlarında sosyalleşsinler diye yapıldı ki buralar. Yargıcı açmışlardı bir ara, buranın insanı ne yapsın Yargıcı'da Allah aşkına. Hiçbir şey alamaz ki. Hep o rezidanslardaki insanlar için yaptılar işte...” (Görüşmeci B5, 42, mahalle sakini)

“Piyalepaşa, Tarlabaşı, Kurtuluş, sırayla gidiyorlar. Yakınlarda başka dönüştürecek yer kalmadı ki. Belli oluyor artık sıra buraya geldi.” (Görüşmeci B3, 51, bakkal işletmecisi)

Araştırma bulgularının gösterdiği üzere Dolapdere'deki sosyo-mekânsal dönüşüm, çevresinde yer alan Tarlabaşı, Piyalepaşa gibi bölgelerdeki dönüşümden bağımsız ve kopuk olarak görülmemektedir. Bu sebeple Dolapdere'deki soylulaştırma süreci üzerine gerçekleştirilecek analizlerde çevre semtlerin dönüşümü ve soylulaştırılması göz ardı edilmemesi gereken önemli bir noktadır. Birebir aynı dönüşüm süreçlerine sahip olmasalar da bu bölgeler, benzer sosyo-demografik özellikleri ve ekonomik yapıları itibarıyla sermaye sahibi çeşitli aktörler tarafından “yenilenmeye”, “dönüştürülmeye” ve bir nevi “ehlileştirilmeye”,

“rehabilitate edilmeye” uygun yerler olarak görülmektedirler. Arter çalışanı Görüşmeci A4, Dolapdere’deki dönüşümü değerlendirirken “*en temel dert de bu, yenilemek, arındırmak, ehlileştirmek...*” diyerek soylulaştırmanın aktörlerinin amaç ve motivasyonlarına dikkat çekmektedir:

“...Para neredeyse oraya çekilirler, bu kurumların sahipleri sanatçılar değil, zengin kesimdir. Sanatçılar da buna boyun eğmek zorunda bırakılıyor, ranttan herkes pay almaya çalışıyor, sanat araç olarak kullanılıyor. Dolapdere’de olup bitenler yeni olduğu için bu kuruluşlar çevresiyle alakasız duruyor. Ne zaman ki dönüşüm tamamlanacak, o zaman çevreleriyle alakasız durmayacaklar, gidenler de istemese de gitmiş olacak. Zaten en temel dert de bu, yenilemek, arındırmak, ehlileştirmek...” (Görüşmeci A4, 31, Arter çalışanı)

Dolapdere için kullanılan “ehlileştirme”, “arındırma” ve “temizleme” gibi tabirler bölgedeki sıkça işlenen yasaklı madde temin etme ve satışını yapma gibi çeşitli suçlara atıf ile kullanılmaktadır. Sosyo-demografik özellikleri göz önünde bulundurulduğunda bölgenin yüksek suç oranlarıyla birlikte anıldığı görülmektedir. Örneğin Görüşmeci B3, mahalle sakinleriyle birlikte polis gibi yasal mercilere gerekli şikâyet ve bildirimleri yapsalar bile bir türlü önüne geçemedikleri yasaklı madde satışından yakınmaktadır. Mahalle genelinde yaygınlaşan bu suçun önüne geçmeye dahi çalışmanın “*başlarına iş açtığını*” belirten Görüşmeci B3, mahalleliler olarak güvende hissetmediklerinden, akşam vakitlerinde belli bir saatten sonra dışarı çıkmaya çekindiklerinden söz etmektedir:

“Ben otuz kırk senedir buradayım, akşam dokuz onlara kalsanız buralarda caddenin karşına geçmeye kalkın bakalım neler oluyor, buranın yerlisi olduğum halde ben de gidemiyorum, gezemiyorum, bana de ki akşam saat onda buradan karşıya geç, Taksim’e çık, çıkamam. Korkmuyorum ama tehlike var kardeşim niye bile bile tehlikenin üzerine yürüyeyim, ne gerek var? Devletten, güvenlikten yoksul bir yer burası. Gayri meşru çetelerin eli altında bir yer.” (Görüşmeci B3, 51, Bakkal işletmecisi)

Kırk seneden fazla süredir Dolapdere’de yaşayan Görüşmeci B4 ise benzer şekilde Dolapdere’deki yaşam standartlarından yakınmakta ve bölgedeki sokak ve caddelere gerekli bakımların yapılmadığından ve suç teşkil eden olayların fazlalığından bahsetmektedir. Bunun yanında bu tarz problemlerin son on yıldır daha da arttığını vurgulamaktadır:

“Bir on on beş sene önce gelseydimiz buralar padişah sarayı gibiydi. Altta oturan bir komşumuz vardı, çiçek bakardı, herkesin kapısının önünde vardı bir tane. Şimdi pislikten geçilmiyor. Şikâyet ediyoruz belediyeye hayvanlar geliyor pisliyor, kokuyor diye. Dönüş alamıyoruz, yine aynı yine aynı. İmkânı, parası olan kaçıyor zaten, kimse çocuğunu, torununu bu sokaklarda büyütmeği istemez, sokağa salamıyorsun aklın kalıyor. (...) Öyle bir sürü komşumuz taşındı gitti köyelerine, bir tanesi geçen sene Ümraniye taraflarına gitti...” (Görüşmeci B4, 72, mahalle sakini)

Görüşmecilerin aktardıklarından da görüldüğü üzere Dolapdere'nin tekinsiz, ehemmiyetsiz ve bakımsız olarak görülmesine neden olan etmenler bölgenin arındırılması, nezhleştirilmesi ya da rehabilite edilmesi gerektiği düşüncesini beraberinde getirmektedir. Bu bakış açısı soylulaştırmaya giden yolu açmaktadır. Öte yandan Dolapdere ve sakinlerinin mahrum kaldıklarını belirttikleri ulaşım, çevre düzenlemesi ve peyzaj bakımı, suçla mücadele etme ve önleme gibi çeşitli olanakların azlığı ya da yokluğu soylulaştırıcı aktörlerin bazı mahalle sakinleri tarafından sorunları çöme ve ihmalleri giderme gücü olan kişiler olarak görülmesine neden olmaktadır. Bu bakımdan mahallelinin ihmal edilmişlik hissi ve içinde yaşadıkları somut şartlar, soylulaştırmanın aktörlerine umduklarından farklı bir rol biçmiştir. Çalışmanın bir sonraki alt başlığında farklı bir bağlamda değinileceği gibi Arter'in iletişim direktörü İlkey Baliç'in “Mahallemiz güzelleşsin, temizlensin gibi söylemin burada yaşayanlar tarafından bize dile getirildiğini aslında şaşırarak gördük. Biz burayı temizlemeye gelmiyoruz ya da biz burayı güzelleştirmeye gelmiyoruz.”¹⁰ şeklindeki cümleleri bu durumu kanıtlar niteliktedir. Arter'in kurucu direktörü Melih Fereli de birçok röportajında “temizleme” amacı taşımadıklarını dile getirmektedir. Benzer şekilde, araştırma bulgularının gösterdiği üzere, sanat kurumlarının Dolapdere'deki varlıklarını tepkiyle karşılayan görüşmecilerin aksine oransal olarak sayıları daha az olmakla birlikte, bazı mahalle sakinleri, sanat mekanlarının bu bölgeye gelişinin Dolapdere'deki kronikleşmiş gündelik yaşam sorunlarını çözeceğini ve semti yaşanabilir bir hale getireceğini düşünmektedir.

Kiralar ya da mal ve ürün fiyatlarındaki artış, mahalle geneline yayılmış olan tedirginlik ve gerginlik hissi, Tarlabası'na olanlar bize de olacak gibi yerinden edilme kaygısı soylulaştırmanın aktörlerinin genel olarak tepkiyle karşılanmasına neden olmaktadır. Öte

---

¹⁰ <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/arterden-sanata-daha-cok-alan/1589394>

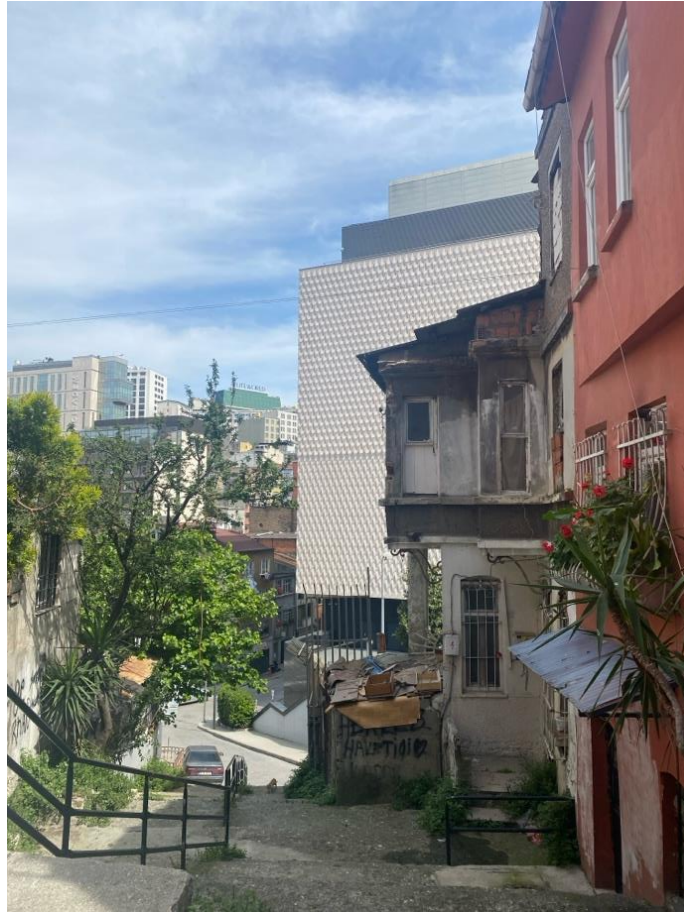
yandan Dolapdere sakinlerinin yaşadıkları sorunların çözülmesi umuduyla mahallenin yeni gelenleri olan sanat mekânı kurucularını bir nevi kurtarıcı gibi görmeleri de çalışmanın öne çıkan tespitleri arasındadır. Bölüm boyunca tartışılan rant farkının varlığı, soylulaştırmanın başlamasıyla değişen maddi koşullar, yerinden edilme riskinin mahalle genelinde yoğun şekilde varlığını hissettirmesi gibi durumlar ekonomik, sosyal/kültürel ve fiziksel/mekânsal boyutlardan oluşan soylulaştırma sürecinin ekonomik boyutunu oluştururken ortaya çıkan dönüşümü ve olası sonuçlarını da gözler önüne sermektedir.

4.3. Dolapdere'deki Sanat, Kimin İçin Sanat?

Kentsel bir mekânın fiziksel ya da mekânsal değişikliklere uğraması beraberinde sosyal ve kültürel bir dönüşümü de getirmektedir. Soylulaştırma sürecindeki ekonomik dönüşüm boyutuna eşlik eden sosyal ve mekânsal dönüşüm, Dolapdere'deki sanat eksenli soylulaştırmada öne çıkan en temel boyuttur. Dolapdere'nin soylulaştırılma sürecinde gerçekleşen sosyo-mekânsal dönüşümün en temel belirtisinin “sosyal/kültürel ayrışma ve kopukluk” olduğu söylenebilir. Söz konusu bu ayrışma ve kopukluk, ilk olarak semtin mimari dokusu ile peyzajından, sokakların doğal görünümünden ve binaların dış cephelerinden görülebilmektedir. Irmak Caddesi boyunca bir yanda soylulaştırmanın aktörlerinin kültürel ve ekonomik sermayelerini simgeleyen parlak camlı, büyük, modern mimarili yapılar yer alırken diğer bir yanda ise o bölgede yaşayan semt sakinlerinin gelir durumunu gözler önüne seren yıpranmış, eskimiş hasarlı binalar, gecekondular ve eski küçük sanayi dükkanları yer almaktadır. Dolapdere'deki sanat kurumlarının mimari tasarımları bina yapısı, boyut ve doku bakımından mahalleye adım atıldığı aşamadan itibaren dikkatleri üzerine çekmektedir. Özellikle Arter başta olmak üzere kurumlar ve binaları, İstanbul'daki diğer sanat mekanlarına kıyasla çok daha büyük ölçeklidir. Bu yeni inşa edilen sanat binaları sembolik ekonominin (Zukin, 1996) somut hali olarak kentsel alana tezahür etmektedir. Dolapdere'nin mevcut kentsel dokusuyla ciddi bir tezatlık oluşturan sanat yapıları Dolapdere'nin imajını dönüştürmektedir. Arter'in bulunduğu alan ilk olarak Ford Otosan fabrikası iken yıkılmış ve bir süre boş kalmıştır. Bu süre zarfında mahalle çocuklarının top oynama alanı haline gelen arazide bugün ikonik binasıyla Arter yer almaktadır. Tekil bir örnek olarak bu değişim bile Dolapdere'de olup bitenler hakkında ipucu vermektedir.

Görsel 2. Arter'in yer aldığı ara sokak, Aralık 2023, kişisel arşiv

Görsel 3. Arter ve gecekondu, Mayıs 2024, kişisel arşiv

Görsel 4. Arter'in arka bahçesi, Kasım 2021, kişisel arşiv

Görsel 5. Arter'in arka bahçesi, Mayıs 2024, kişisel arşiv

Sanat kurumlarının mahallede konumlanmasıyla başlayan ayrışıklık ve tezatlık cadde boyunca dolaşan insanlar aracılığıyla da görülebilmektedir. Dolapdere'nin ana caddelerinden biri olan Irmak Caddesi'nde yürüyen herhangi bir kimsenin, bir yanda elleri yüzleri kirli sanayi çalışanlarına, sokak satıcılarına ve alt sınıf mensubu Dolapdere halkına rastlarken diğer yandan ise dış görünüşlerinden ve giyim tarzlarından dahi okunabilecek şekilde Dolapdere dışından gelen, sıklıkla üst orta sınıf mensubu galeri ziyaretçileriyle karşılaşması oldukça olasıdır. Tüm

bu farklılıklar, sınıfsal konuma ve gelir düzeyine dayanan sosyo-kültürel ayrışmanın ve kopukluğun bir göstergesidir.

Görsel 6. Arter'in giriş alanında oturan mahalle sakinleri, Mayıs 2024, kişisel arşiv

Görsel 7. Arter ve mahalle sakinleri, Mayıs 2024, kişisel arşiv

Sanat, mimari ve soylulaştırma arasındaki ilişki ağının somut görünümüleri olarak sanat binaları, mimari tasarımları aracılığıyla Dolapdere'nin kültürel dokusuna ve sokak görünümüne uyum sağlama amacı taşımaktadırlar. Uyumlanma amacı sanat kurumu sahiplerinin tıpkı çalışanları ve mahalle sakinleri gibi Dolapdere'deki kültürel ayrışmanın farkında olduğunu göstermektedir. Sanat kurumu kurucuları mevcut ayrışma sebebiyle kurumsal söylemlerinde olduğu gibi mimari özelliklerinde de mahalleyle diyalog kurmayı ve herkes tarafından erişilebilir olmayı öne çıkardıklarını belirtmektedirler. Örneğin Toreli Design Studio tarafından yapılan Gaia Galeri'nin dış cephesinde bölgedeki kentsel dönüşümün sanatla devam edeceği fikrinden yola çıkılarak, mahalledeki oto sanayi dükkanlarının görüntüsüyle de uyum gösteren sac levha kullanılmıştır. Gaia Galeri'nin tasarımını üstlenen Barış Törelî yapım sürecini ve yapının mahalle ile ilişkisini şöyle anlatmaktadır:

“Tasarım sürecinde bu binanın Dolapdere'deki bir sanat galerisi olduğu fikrini aklımızdan çıkarmamaya çalıştık. Yani burası bir kentsel dönüşüm alanı olmakla beraber ultra modern, led ampuller ile aydınlatılmış bir bina olmamalıydı. Dış cephenin mahallenin karakteriyle örtüşmesi gerekiyordu. Galeri için ortaya koyduğumuz vizyonla mimariyi bir araya getirdiğimizde tasarım anlamında Dolapdere ile ortak bir dil konuşur hale geldik.”¹¹

Pilevneli Galeri'nin Dolapdere binasını tasarlayan Emre Arolat Architecture'a bağlı tasarım ekibi, mimari yapılarında mahalle ile uyum sağlamayı hedefledikleri için yapılan düzenlemelerde Dolapdere'nin izlerini taşıyan eskitme detaylar kullandıklarını ve yapının dış yüzeyini olabildiğince korumaya çalıştıklarını aktarmaktadır. Öte yandan yapının tasarımında dış yüzeyi ile yapının çevresindeki sokak görünümünü bir fotoğraf gibi yansıtan beyaz küpün kullanılması da benzer şekilde mahalle ile diyalog kurma çabasının göstergesidir. Sanatın entelektüel, ekonomik ve kültürel sermaye gerektirmesi ile yaygınlaşan kapalı ve izole edilmiş galeri mekanları, sanat kurumlarının söylemlerinde aktarıldığı üzere Dolapdere genelinde kaçınılan bir durum olarak görülmektedir. Bu sebeple Pilevneli Galeri'nin tasarım ekibi kullandıkları beyaz küp aracılığıyla kapalı galeri deneyimi ile yaşayan dış mekân arasında bir geçirgenlik oluşturarak bilinçli bir etkileşim kurmayı hedeflemişlerdir:

---

¹¹ https://www.mimarizm.com/hobi/gaia-gallery-nin-dna-sinda-mekanla-oynamak-var_127743

“Günümüzün imha ederek dönüştürme eğilimine direnen bir yaklaşımla projede tipik Dolapdere yapısının vernaküler niteliğinin keşfi hedeflendi. Boya katmanlarının tanımladığı yüzey patinası ve tuğla duvarlar, zamanın izlerini yansıtan orijinal yüzeyler elde etmek üzere en az müdahale ile onarıldı. Binanın grotesk beton iskeleti, çelik kirişlerle güçlendirildikten sonra eğik yapısı korunarak temizlendi. Mekânın ruhuna sadık kalınırken bir yandan onunla çelişir biçimde temiz ve katışıksız bir “beyaz küp”, ziyaretçiye yalıtılmış bir “sanat deneyimi” sunabilmek adına yapının kuzeydoğu ucuna eklendi. (...) Beyaz küpün nötr kabuğu üzerinde yapının çevresinden belirli manzaraları kadrāja alan çerçeveler oluşturdu. Bu çerçeveler yardımıyla içe kapalı galeri deneyimi ile hareketli dış mekân arasında kasıtlı bir diyalog kuruldu.”

Dolapdere’deki bir diğer sanat mekânı olan Dirimart da benzer anlayışa sahiptir. Yapının mimarı Markus Dochantschi verdiği röportajda mimari hedefinin “görünürlük” ve “şehirle bağlam” olduğundan söz etmekte ve bu sebeple galerinin dış cephesinde büyük camlar kullandığını belirtmektedir.¹² Semt ile mekân arasında geçirgenlik sağlayacağını düşündüğü için galerinin önünden geçerken eserlerin yapının içine girmeye gerek kalmadan görülebilmesini amaçladığını aktarmaktadır. Zeminden tavana kadar uzanan geniş cam kullanımı davetkâr yapısıyla dış çevre ile ilişki kurmayı sağlamakta ve erişilebilirliği simgelemektedir. Bu sebeple büyük pencerelerden ve cam dış cepheden oluşan geçirgen mimari tarz, mahalledeki diğer sanat kurumları tarafından da büyük oranda benimsenmiştir.

Dolapdere’nin kendine has kentsel dokusu ve sosyo-kültürel yapısına ters düşmeme çabası diğer sanat mekanları gibi Arter’de de görülmektedir. Bölgedeki en büyük sanat mekânı olan Arter’in resmî sitesindeki tanıtım yazısında binanın mimari projesinde “sanatı keşfetmek, sanattan keyif almak, sanatla yakın ilişki kurabilmek için açıklık ve akışkanlık kavramlarından yola çıkıldığı” ifade edilmektedir. Bu anlayış temel alınarak “dışadönük bir yaklaşımla, etrafiyle bağlar kuran sanatsal ve sosyal bir buluşma noktası olarak” tasarlanan Arter binası ziyaretçilerine “şehirle olan bağlantılarını koparmaksızın farklı mekânsal ve sanatsal deneyimler sunmayı” hedeflemektedir.¹³ Mimari görünümün mahalleye uygun biçimde tasarlanmasıyla somutlaşan herkes için erişilebilir olma vurgusu Arter’in kurucu direktörü

¹² <https://www.arkitera.com/soylesi/galeri-mekani-nerede-veyse-bir-sahne-gibi-sanatciya-galeriye-ve-kuratore-esneklik-vermelisiniz/>

¹³ <https://www.arter.org.tr/bina>

Melih Fereli'nin cümlelerinde de görülebilmektedir. Fereli verdiği çeşitli röportajlarda Arter ile sanatı tüm insanlara ulaştırma amacı taşıdıklarını belirtirken *“Ben buraya ait değilim. Buraya girmek için çok okumam, çok bilmem gerekir”* algısını kırmak istedikleri için binanın mimarisinde, diğer mekânlarda da rastlanıldığı gibi, şeffaflığı ve ulaşılabilirliği simgeleyen büyük camlar kullandıklarını ifade etmektedir. Bu camlar sembolik bir biçimde dışarıdakileri içeri davet etmekte, giriş yapmadan da içeride neler olup bittiğinin görülmesini sağlamakta ve bu bakımdan sokağı mekâna taşımaktadır:

“Arter günümüz sanatını tüm boyutlarıyla geniş kitlelerle buluşturma hedefiyle kuruldu. Biz Arter’le sanat etrafında bir buluşma ve beraber keşfetme alanı yaratmak istedik.”¹⁴

“Mimari dokumuza da yansıtmaya çalıştık. “Ben buraya ait değilim. Buraya girmek için çok okumam, çok bilmem gerekir” algısını kırmak istedik. (...) Geniş cam yapılar kullanarak şeffaflığı ve ulaşılabilirliği komşularımıza aktarmaya çalıştık.”¹⁵

Arter iletişim direktörü İlkay Baliç de *“ziyaretçilerimize yalnızca İstanbul’da değil, Dolapdere’de de olduklarını hissettiren bir binamız var.”¹⁶* sözleriyle dış mekanla bağlarını kopartmadıklarını belirtmektedir. Sanat kurumu aktörlerinin söylemleri doğrultusunda baktığımızda mimari dokuda geçirgenliği sağlayan cam kullanımının herkes tarafından erişilebilir olma hedefi ile bağlantılı olduğu açıktır. Camların şeffaflığı Dolapderelileri içeriye davet ederken bir yandan da içeridekilere dışarıyı gözlemleme fırsatı vermektedir.

---

¹⁴ <https://www.unlimitedrag.com/post/arter-bir-bulusma-ve-beraber-kesfetme-alani>

¹⁵ <https://www.hurriyet.com.tr/kelebek/hurriyet-pazar/dunyadaki-yeni-muzelerin-hicbirinin-boyle-bir-hevesi-ve-iddiasi-yok-41324028>

¹⁶ <https://www.sondakika.com/haber/haber-arter-den-sanata-daha-cok-alan-1-12445854/>

Görsel 8. Arter, Mart 2024, kişisel arşiv

Görsel 9. Arter'in içinden Irmak Caddesi'nin görünüşü, Mayıs 2024, kişisel arşiv

Görsel 10. Arter binası, Mayıs 2024, kişisel arşiv

Sanat mekanları mimari tasarımın yanında kurumsal söylemlerinde de mahalle ile diyalog kurmayı öne çıkarmaktadır. Özellikle Arter, sanatı geniş kitlelerle buluşturma hedefiyle yola çıktığını vurgulamakta ve sanatı Dolapdere sakinleri ile etkileşim kurmanın aracı olarak kullandığını belirtmektedir. Arter'in kurucu direktörü Fereli, kurumun açılış programında mahalle sakinlerinin sanat kurumlarına ve mahallenin yeni gelenleri rolündeki sanat kurumu çalışanlarına “*aidiyet duygusu geliştirmelerini*” sağlamayı hedeflediklerini söylerken ortaya çıkan değişimden ise sorumlu olmadıklarını dile getirmektedir:

“Biz gidelim Dolapdere’yi dönüştürelim diye bir misyonumuz yoktu. Kent merkezine bu kadar yakın olup da bu kadar ihmal edilmiş bir bölge olan buranın üstüne gidelim dedik. (...) Şahsen Irmak Caddesi’ndeki dönüşüm benim arzu ettiğim bir dönüşüm değil. (...) muhtarlar ve aile gruplarıyla yaptığımız görüşmelerde, ayaklarına ne geliyor ayrıntılı anlattık. Mektuplar yazdık, çağrı merkezleri açtık. Ekip arkadaşlarım da sahaya dağıldılar. Sosyolojik ve ekonomik anlamda neler olabileceğine dair. Burada dönüştürdüklerini iddia eden ama hoyrat bir şekilde rant mekanizmasını işleten büyük inşaat şirketlerinin bina dikmesini biz engelleyemedik. Engelleyemedik de... Üzerinde durduğumuz konu komşularımızla ilişkiyi daha da geliştirme hedefiydi.”¹⁷

¹⁷ <https://www.yenisafak.com/hayat/arterden-dolapdereye-kulturel-acilim-3505289>

Fereli, 2019 yılında verdiği başka bir röportajda ise yine benzer bir söylem ile “her sosyo-ekonomik kesimden bireyler için davetkâr olabilmeyi hedeflediklerini ve Dolapdere’deki komşuları için sürpriz ayrıcalıkları olduğunu” aktarırken Arter olarak bölgede gerçekleşmekte olan sosyo-mekânsal dönüşümün farkında olduklarını, bu dönüşümü insan odaklı değil rant ve kâr odaklı bir süreç olarak değerlendirdiklerini ve desteklemediklerini belirtmektedir. İnsanların kısa süreli göçlerden kurtularak rahat bir yerleşik hayata geçebildikleri, hayatların değerli, finansal yatırımların ise insan odaklı olduğu değişimi “gerçek değişim” olarak tanımlayan Fereli, Dolapdere’yi yaşaması daha olanaklı bir bölge haline getirebilecek bu “gerçek” değişime öncülük etme görevini ise kapsayıcı ve kucak açan duruşu Arter’in üstlendiğini öne sürmektedir. Bu varsayımı ortaya atarken ise üstü kapalı bir biçimde dönüşümün yarattığı ya da yaratacağı olumsuz durumlardan sorumlu olmadıklarının altını çizmektedir:

“1990’lı yılların sonunda Bilgi Üniversitesi’nin açılmasıyla başlayan değişim son yıllarda tüm İstanbul’u etkisi altına almış olan inşaat rüzgarıyla Dolapdere’nin de çehresini fiziksel anlamda yenilemiş gibi görünüyor. Ne var ki ben bu yapılaşmanın insan odaklı olmayıp fırsatçı bir rant mekanizmasının sonucu olduğu kanaatindeyim. Bu semti yakından tanımaya, gelip gitmeye başladığınızda sadece Irmak Caddesi’nin kuzeybatı tarafının iş merkezleri, oteller ve yüksek fiyatlar talep edilen lüks konutlarla yenilenmiş olduğunu göreceksiniz. Değişimin önemli istisnaları Bilgi Üniversitesi ve Arter’in yanı sıra bölgeye gelen az sayıda sanat galerisi; kaldı ki, bu değişimin tüm Dolapdere’ye yayılmış olduğunu da sanmamak lazım. Yıllarca kısa süreli göçler açısından bir çekim merkezi olan Dolapdere’de gerçek değişim, yerleşik düzene geçen, insana değer veren ve yaşaması keyifli bir mahalleye dönüşmesiyle olacaktır. Biz Arter’liler bu bağlamda mahallemizle ilişkiyi çok önemsiyor ve üstümüze önemli bir vazife aldığımızı düşünüyoruz. Arter, İstiklal Caddesi’ndeki mekânında olduğu gibi yeni binasında da kapısı herkese açık, şeffaf ve kimseyi ötekileştirmeyen bir kurum olmaya devam edecek.”¹⁸

Arter ekibi binalarının inşaatı başlamadan önce Dolapdere’deki mahalle muhtarlarını ziyaret ederek Fereli’nin deyimini ile “komşu olarak geldiklerini, gelişlerinin mahalleliye tehdit olacak bir operasyon olmadığını” aktarmıştır.¹⁹ Ayrıca yine inşaat sırasında evlere mektup

¹⁸ <https://www.diken.com.tr/arterin-kurucu-direktoru-fereli-dolapderedeki-komsularimiz-icin-surpriz-ayrivaliklarimiz-olacak/>

¹⁹ <https://www.hurriyet.com.tr/kelebek/hurriyet-pazar/dunyadaki-yeni-muzelerin-hicbirinin-boyle-bir-hevesi-ve-iddiasi-yok-41324028>

gönderip verilen rahatsızlıktan dolayı özür dilemiş ve oluşabilecek sorunları gidermek adına bir çağrı merkezi kurmuşlardır. 2017 yılında ise Vehbi Koç Vakfı, YADA Vakfı (Yaşamaya Dair Vakıf) ile işbirliği yaparak Dolapdere ve çevresindeki Yenişehir, Bülbül ve Piyalepaşa mahallelerinin kültürel ve toplumsal çeşitliliğini ortaya çıkaran, bölgedeki toplumsal grupların gelecek ile ilgili beklentilerinin ve bölgedeki dönüşümlere yönelik umut ve kaygılarının haritalandırılması amaçlayan bir araştırma yürütmüştür. Araştırma kapsamında bölgede katılımcı gözleme dayalı kapsamlı bir etnografik araştırma yapılmış, farklı etnik ve kültürel grupların ve bölge ekonomisinin aktörlerinin genelde bölgenin geleceğine, özelde ise müzenin yaratacağı değişime ilişkin yaklaşımları betimlenmiştir.²⁰ Arter ve ekibinin diyalog sağlama olarak özetlenebilecek söz konusu çabalarını, sanat kurumlarının Dolapdere’de konumlanmasıyla artan dönüştürme ve soylulaştırma tartışmalarına karşı verilen bir cevap olarak görmek mümkündür. Fereli ile benzer şekilde Arter’in iletişim direktörü İlkey Baliç, Arter’in açılış sürecinde verdiği röportajda, dönüştürme ve temizleme gibi amaçlarının olmadığını, bu söylemi şaşkınlıkla karşıladıklarını belirtmekte ve Dolapdere bölgesi ve mahalleli ile birebir diyalog kurmalarını sağlayacak projeler üstünde çalıştıklarından söz etmektedir:

“Mahallemiz güzelleşsin, temizlensin gibi söylemin burada yaşayanlar tarafından bize dile getirildiğini aslında şaşırarak gördük. Biz burayı temizlemeye gelmiyoruz (...) Biz sunduğumuz hizmeti öncelikli olarak komşularımıza sunmak istiyoruz ama bizim dönüştürme gibi bir amacımız gayemiz olamaz. Ama böyle bir beklenti olduğunu fark ettik.”

“Komşularımızı davet edeceğiz. Bir araya gelelim, oturalım, sorunlarımızı konuşalım, biz dinleyelim, onlar dinlesin, nerelerde buluşuyoruz, ne tür sorunlar var, yani birbirimizi duyma ve daha fazla anlama üzerine birtakım projeler geliştirmeye devam edeceğiz.”²¹

Mahalleye sırtını dönmeyen anlayış Arter’in yürüttüğü Komşu Üyelik Programı aracılığıyla da kendini göstermektedir. Arter Beraber Üyelik Programı kapsamında edinilebilen Komşu kart, Dolapdere’nin Yenişehir ve Bülbül mahallelerinde yaşayan ve çalışanların sergileri ücretsiz ziyaret edebilmesini, etkinliklerde, programlarda, Arter’in içinde yer alan kitabevinde ve kafede indirimlerden faydalanmalarını sağlamaktadır. Arter ekibinin komşuların ve

---

²⁰ <https://www.yada.org.tr/cagdas-sanat-muzesi-paydas-ve-algi-arastirmasi/>

²¹ <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/arterden-sanata-daha-cok-alan/1589394>

kullanıcıların seslerini duyma amacıyla geliştirdiği “Öğle Arası” isimli öğrenme programı ise Arter etkinliklerini ziyaretçilerle birlikte değerlendirmeye yönelik zemin oluşturması bakımından mahalleli ile diyalog ve bağ kurma çabasının yansıması olarak görülebilir.

4.3.1. Kapımız Herkese Açık Söylemi Pratikte Ne Kadar Gerçek?

Dolapdere sakinleriyle bağ kurma temelinde geliştirilen kapımız herkese açık söylemi sanat kurumu aktörlerince yaygın olarak kullanılıp mahalle ile sanat kurumları arasında bütünlük sağlamaya yönelik çalışmalar yapılsa da sanat kurumları ekonomik ve entelektüel özelliklerle yüklü olduğu ve çoğunlukla belli bir kitleye hitap ettiği için bu söylemin pratikte gerçek bir karşılık bulamadığı görülmektedir. Pierre Bourdieu ve Alain Darbel, Avrupa’daki sanat müzelerini ve ziyaretçi kitlelerini araştırdıkları “Sanat Sevdası” adlı eserlerinde eğitim seviyesi ve entelektüel birikim ile müze ziyaret etme oranı arasında bağ kurmaktadır. Buna göre eğitim seviyesi ve ait olunan sosyoekonomik sınıf yükseldikçe sanat mekânı ziyaretleri de artış göstermektedir. Herhangi bir müzede sergilenen eserlerden yararlanma fırsatı toplumdaki her bireye eşit olarak sunulmuş olsa dahi sadece bazı kişiler bu fırsatı gerçek anlamda değerlendirme imkanına sahiptir (Bourdieu, Darbel, 2011).

Dolapdere özelinde de sanat kurumlarını ziyaret etme ve eserleri deneyimleme oranı oldukça düşüktür. Dolapdere’de yaşayan görüşmecilerin tamamı Arter başta olmak üzere bölgedeki hiçbir sanat kurumunu ziyaret etmediklerini ve içeride ne olduğu konusunda herhangi bir merak ve ilgi beslemediklerini belirtmişlerdir. Arter’de perşembe günleri 11:00-20:00 saatleri arasında sergi girişlerinin tüm ziyaretçiler için ücretsiz olması da mahalle sakinlerinin tutumunu değiştirmemiştir. Görüşmecilerin pek çoğu bu kampanyadan haberdar olmadıklarından fakat önceden bilseler de gitmeyi düşünmeyeceklerinden söz etmişlerdir. Sanat yapılarının “*Dolapdereliler için değil zenginler için*” yapıldığı ve onlara göre olmadığı fikri görüşmeler boyunca sıkça dile getirilen ifadelerden biridir. Buradaki “zenginler” yalnızca sanat kurumu aktörlerini değil soylulaştırmada pay sahibi olan tüm kişileri kapsamaktadır.

Dolapdere’nin sosyokültürel yapısı göz önünde bulundurulduğunda bölgedeki sanat yapıları başka bir sosyal sınıfı ve yaşam tarzını temsil etmektedir. Sanat kurumlarının sahip olduğu sınıfsal ve entelektüel arka plan ile çağdaş sanatın biçimsel ve içeriksel olarak “zor” oluşu, sanat mekânlarının mahalle sakinleri tarafından benimsenememesini ve ilgiyle karşılanmamasını beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda sanat mekânı ve galeriler Dolapderelilerin gözünde bir nevi onlardan olmayan insanların dünyasına ait olan yabancı

yerlerdir. Üst orta sınıfın kendi imajını yücelten, bu sınıfın tercihlerine uyacak şekilde tasarlanmış ve ayrıcalıklı olarak kodlanmış bir alan olarak sanat mekânı bu yönüyle Dolapdere halkını dışarıda tutan bir yapıya sahiptir (O’Doherty, 2021). Sanat ilgisi ve deneyimi, sahip olunan kültürel sermaye ile doğru orantılı bir ilişki içerisinde olduğundan, Dolapdere sakinleri ile hem ekonomik hem de kültürel olarak çok farklı konumda olan kimselerin aynı sanatsal ve mekânsal deneyimi yaşaması beklenemez. Her ne kadar sanat kurumları kamuya çoğulculuk retoriğiyle seslense de bu durum sanat deneyimine katılımı teşvik etmekte yeterli olamamaktadır. Araştırma kapsamında görüşülen pek çok sanat kurumu çalışanının, çalıştıkları mekânın ziyaretçi kitlesinin çoğunlukla “orta ve üst sınıflardan, marjinal gençlerden, modern ve çağdaş sanata dair bilgisi olanlardan, hali vakti yerinde entelektüel orta yaşlılardan ve yabancı turistlerden” oluştuğunu belirtmesi sanat ve mahalleli arasındaki aşılamayan bariyerlere kanıt niteliğindedir:

“Modern ve çağdaş sanat eserleri olduğu için olsa gerek gelenlerin çoğu yaygın tabirle entel dantel gençler, daha çok marjinal tiplere cazip geliyor buralar, yadsınamayacak düzeyde orta yaşlı ziyaretçiler de var, giyimlerinden, sürdükleri arabaların markasından modelinden falan anlaşılıyor halleri, genelde zaten ücretli üyelikleri oluyor, rehber falan tutup geziyorlar sergileri...” (Görüşmeci A3, 25, Arter çalışanı)

“Arter’in eski yeri İstiklal Caddesi üzerindeydi, bugünkü Meşher’in olduğu yerde. Taksim herkesin buluşma noktası olduğundan gerek ziyaretçi sayımız daha çoktu. Burada gelenler belli, nereye geldiğini, ne yapacağını bilen kişilerle karşılaşıyoruz. Büyük ihtimalle sergi, etkinlik olmasa yolları buralara düşmezdi.” (Görüşmeci A8, 33, Arter çalışanı)

“Daha çok, sergi var ben oraya gidiyorum diyen ziyaretçileri görüyoruz. Yani geçerken uğramak değil de planlayıp bilerek geliyor insanlar. Bilmeyen burada ne varmış deyip girmiyor. Dolapdere’de olmanın getirdiği bir şey diye düşünüyorum.” (Görüşmeci A2, 37, Arter çalışanı)

“...Dirimart’ın açılışı halka açıktı, ikram olarak içki vs. veriliyordu, mahalleliler en çok o zaman gelmişti, bedavadan yemek içmek için (...) bir seneyi geçti burada çalışıyorum, sonra görmedim bir daha, normal zamanda rastlayamazsınız onlara yani (...) tahmin edersiniz az çok kimlerin geldiğini. Genelde okuyan eden sanata meraklı kişiler çok geliyor, öbür türlü bir iki dakika bakıp çıkıyor zaten.” (Görüşmeci A7, 27, Dirimart çalışanı)

“Sokakta yürürken Arter’i ziyaret edenler ve etmeyenler ayrımını uzaktan bakarak, insanları gözlemleyerek anlamak çok kolay. Burada yaşayan doğup büyümüş insanlar kendi hür iradeleri ile galerileri gezmiyor, belki binde bir ihtimal, ben hiç karşılaşmadım. Bu tahmin edilebilir bir şey. Çünkü aradaki fark çok keskin. Bu yüzden mahalle halkının bize alışması bizim de onlara alışmamız gerek diye düşünüyorum ama tabii çok fazla zaman geçmesi gerek.” (Görüşmeci A1, 34, Arter çalışması)

Alıntılardan da görüldüğü üzere sanat mekânı ziyaretlerinin neredeyse tamamı semtten ziyade doğrudan kurumlar ile bağlantılıdır. Ziyaretçilerin sanat kurumlarına planlı bir şekilde gelmeleri, ziyaretçiler ile semt arasındaki aşılması güç mesafeyi göstermektedir. Dirimart çalışması Görüşmeci A7’nin Dolapdere’de yaşayanların sanat mekanına sergileri ve eserleri deneyimlemekten öte açılışlarda verilen ücretsiz yemek ve içeceklerden faydalanabilmek için geldiklerini, bu durum haricinde Dolapdere sakinlerine sanat mekanları içinde pek de rastlanmadığını ifade etmesi sanat mekânları ve mahalleli arasındaki kopukluğu gözler önüne sermektedir. Dolayısıyla bölüm boyunca söz edilen semte ve mahalleliye kucak açan mimari özelliklerin, sanat kurumları ile Dolapdereliler arasındaki duvarı yıkmakta etkisiz kaldığı görülmektedir. Yakınlık ve samimi bir bağ kurma hedefi taşıyan komşuluk söylemi ise bölgedeki sosyo-ekonomik açıdan dezavantajlı olan alt sınıf grupların sanat kurumlarına erişimini sağlamak için yeterli olamamaktadır. Dolapderelilerin kamusal alanın bir parçası haline gelen sanat mekanlarını deneyimleyemeyişi, soylulaştırmanın halka çeşitlilik ve çoğulculuk retoriğiyle sunulan fakat aslında kamusal alanın kullanımı için katı kurallar koyan son derece seçici müdahaleler barından bir süreç olduğu gerçeğini doğrulamaktadır (Stavrides, 2018, s.138). Soylulaştırma sıklıkla herkesi kapsayan özgürleştirici bir kamusal mekân savunusu yapsa da aslında üstü kapalı biçimde, farklılıkları görmezden gelen, bazı grupları ve yaşam tarzlarını dışarıda bırakan tek tip bir kentsel düzen önermektedir. Bu müdahale biçimi Dolapdere’de sanat temelinde yürütülen soylulaştırma sürecinde de gözlemlenebilmektedir. Sanat kurumlarının sıkça vurguladığı “kapımız herkese açık” söylemi doğrultusunda sözde bir kamusal alan inşa edilip Dolapdere halkının kamusal alan kullanımı belli oranda sınırlanırken mahalle yeni gelenlerin tüketim kalıplarına göre yeniden kullanıma açılmaktadır.

Görüşmeci A2’nin, ziyaretçilerin bölgedeki sanat kurumlarına geçerken uğramaktan öte bilinçli şekilde geldiğini ifade etmesi ise kültürel sermaye gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Sanatın entelektüel bir aktivite şeklindeki yaygın kabulü, alt sınıflar açısından aşılması zor bir

bariyer inşa etmektedir. Bu açıdan sanatın sınıfsal bir olgu olduğu söylenebilir. Fakat sanatın sınıfsallığı yalnızca bireylerin sahip olduğu kültürel birikimle alakalı değildir. Sanat deneyimi aynı zamanda ekonomik talepleri olan bir faaliyettir. Sanat kurumları ziyareti beraberinde yol ücreti, sergi giriş ücreti, kahve ya da yemek ücreti gibi tüketim odaklı harcamalar getirmektedir. Arter bünyesindeki rehberli sergi turları, yetişkin ve çocuk atölyeleri, Divan Bistro ve kitabevi ile sanat müzesi olmanın yanında aynı zamanda bir tüketim merkezidir.

Benzer şekilde Dirimart binasında Espressolab şubesinin yer alması, bugünler de kapanmış olsa da Yargıcı isimli giyim ve ev dekorasyonu mağazasının bulunması, Irmak Caddesi'nde Starbucks gibi zincir kafelerin artmakta olan sayısı, sanat ile kapitalist tüketim arasındaki yakınlığı gözler önüne sermektedir. Bölgede açılan tüketim odaklı zincir işletmelerin ve mağazaların tamamı, soylulaştırmanın kamusal alanların özelleştirilmesi sürecinin bir aracı haline geldiğini doğrulamaktadır. Artan özelleştirmeler ve sanatın tüketimle olan yakın bağı, ekonomik sermaye bakımından sanat mekânı ziyaretçilerinden farklı bir noktada konumlanan Dolapdere halkının, sanata ulaşabilirliğini kısıtlamaktadır. Mahalleliler maddi açıdan dezavantajlı oldukları için sanat deneyiminin gerektirdiği tüketim masraflarını karşılayamamakta ve sanat kurumlarına mesafeli durmaktadırlar. Mahalle sakinlerinden Görüşmeci B5'in "*buranın insanının oralara girmeye parası yetmez, aç karnımızı doyuruyoruz ancak ne yapacağız sanatı*" cümlesi yeni gelenler ve Dolapdereliler arasındaki ekonomik kutupluluğu özetler niteliktedir.

Görsel 11. Arter, Mayıs 2024, kişisel arşiv

Görsel 12. Arter Farz Et Ki Sen Yoksun Sergisi, Mayıs 2024, kişisel arşiv

Görsel 13. Arter Farz Et Ki Sen Yoksun sergisinden bir eser, Mayıs 2024, kişisel arşiv

Görsel 14. Arter ve Dolapdere binaları, Mayıs 2024, kişisel arşiv

Nitekim sanat kurumlarında çalışan görüşmecilerin büyük bir kısmının da Dolapdere ile yakın bir ilişki içerisinde olmadığı görülmektedir. Görüşmecilerin çoğu mola vakitlerindeki gündelik rutinlerini sıklıkla kurum içinde gerçekleştirdiklerinden bahsetmekte ve Dolapdere'nin onlar için “*sadece işe gidip gelirken geçtikleri yer*” olduğunu, bu semt ile herhangi bir sosyal bağ kurmadıklarını dile getirmektedirler. Bu açıdan “sanat kurumlarıyla birlikte gelen yabancılar” olarak sanat kurumu çalışanları, çeşitli sebeplerle Dolapdere'ye karşı bir aidiyet duygusu beslememektedirler. Bu sebeplerden en belirginini Dolapdere sokaklarının verdiği tekinsizlik hissidir. Özellikle kadın sanat kurumu çalışanları görüşmelerde bu durumdan sıkça söz etmiştir:

“Burayla bir bağım var diyemem, nefret de etmiyorum tabi ki ama işte, işe gelirken geçtiğim bir yer sadece benim için. Binaya girince Dolapdere'de olduğumu unutuyorum zaten. (...) Ara sokaklarda ne var bir keşfedeyim dememişimdir hiç mesela, güven vermiyor, hırsız var, gaspçısı var, bunları bilince insan olumlu bakamıyor.” (Görüşmeci A8, 33, Arter çalışanı)

“Siz de biliyorsunuzdur, Dolapdere sokakları pek tekin yerler değil. Bu sebeple pek çok arkadaşım gibi ben de sokaklarda gönül rahatlığıyla dolaşmaktan çekiniyorum. Alışık olmadığımız için önyargı da olabilir. Aslında Dolapdere kültürel açıdan zengin bir yer, uzun zaman önce oluşmuş bir altkültüre sahip. Farklı etnisitelerden insanları var. Bu yönüyle çok

kıymetli. Sokaklar buranın halkı için yaşayan, canlı, renkli yerler ama dışarıdan gelen açısından zor ve risklerle dolu maalesef.” (Görüşmeci A6, 26, Dirimart çalışanı)

Sanat kurumu çalışanlarının Dolapdere’ye dair sahip oldukları tekinsizlik algısı kamusal ve medyatik söylemlerde de sıkça rastlanan bir kalıptır. Dolapdere’nin kentsel kimliği ile bütünleşen bu algı çeşitli soylulaştırma hamlelerinin önünü açmaktadır. Soylulaştırma süreçlerinde kent içi alanların suçlu, asi, tehlikeli veya marjinal olarak etiketlenenlerin elinden alınarak sermaye sahibi kapitalistlerin talepleri, kültürel tercih ve tüketim kalıpları doğrultusunda yeniden yapılandırıldığı akılda tutulduğunda Dolapdere’nin güvensiz ve tekinsiz imajının zemin hazırladığı dönüşümler fark edilebilmektedir. Öte yandan olumsuz anlamlara sahip olan bu kentsel imaj, kamusal alanın özelleştirilmesini meşrulaştıran ve normalleştiren bir araç haline gelmektedir. Bunun haricinde tehlike söylemi, bölgenin yeni gelenleri ile eski sakinleri arasında gerçekleşebilecek olası yakınlıklara da set çekmektedir.

Görsel 15. Pilevneli Galeri’nin içerisinden Dolapdere görüntüsü, Mart 2024, kişisel arşiv

Çalışanların Dolapdere’yi benimseyememelerinin arka planındaki bir diğer sebep ise bölgenin gündelik faaliyetler açısından kısıtlı imkânlarla sahip olmasıdır. Pek çok görüşmeci mola vakitlerini çalıştıkları kurum içinde geçirdiklerinden, işe gidip gelirken toplu taşıma yetersizliği yüzünden sıkıntı çektiklerinden ve Dolapdere civarında bazı gündelik işleri halletmenin zorluğundan söz etmektedirler:

“Öğle aralarımızda yemekleri ya dışarıdan söylüyoruz ya da Arter’de Divan’ın restoranı var, orada yiyoruz. Arkadaşlarla bir bakalım buralarda yiyebileceğimiz ne var ne yok dedik ama ya pideci, börekçi var ya da esnaf lokantaları. Seçenek yok gibi bir şey. Çok hijyenik de gelmediği için gidip denemedik bile hiç.” (Görüşmeci A3, 25, Arter çalışanı)

“...İlk çalışmaya başladığım zamanlarda para çekmem gerekti, bu cadde hattında bir tane bile atm bulamadım, şok oldum, buradaki insanlar hiç mi kart kullanmıyor bilmiyorum, ki burası Dolapdere’nin ana caddelerinden diye biliyorum. Para yatırıp çekmek için bile civar semtlere gitmek gerekiyor, gerçekten günümüz için şaşırtıcı bir durum.” (Görüşmeci A5, 28, Arter çalışanı)

“Çok rahat ulaşım seçenekleri olduğunu söylemem. Dolapdere’nin yolları engebeli, sokaklar sıkışık, kaldırımlar dar, yürümeye kalksan önüne araba atıyor.” (Görüşmeci A6, 26, Dirimart çalışanı)

“(…) Molalarda hava almalık bir yer yok ki buralarda. Sigara içmeye arka bahçeye çıkıyoruz orda oturuyoruz, fark etmişsinizdir çünkü Dolapdere’de bir park, bank, yeşil alan falan yok. Buranın insanı için çok kötü, yalnızca tabure atıp apartmanlarının önünde oturma şansları var.” (Görüşmeci A1, 34, Arter çalışanı)

“Toplu taşıma çok seyrek buralarda. 54KT diye bir otobüs geçiyor sadece, onun da saati saatini tutmuyor. Şansına yakalarsanız biniyorsunuz ancak. Yakalayamazsanız ya Taksim’e çıkan dimdik bir yolu çıkacaksınız ya Pangaltı’na yürüyeceksiniz bir on beş dakika. Doğru düzgün de değil o yollar. Mecbur biz de çıkışlarda Arter servisini kullanıyoruz, sabahları kendimiz geliyoruz ama.” (Görüşmeci A7, 27, Dirimart çalışanı)

Dolapdere sakinlerinin de sanat kurumlarıyla birlikte gelen kişileri büyük oranda benimseyemediği görülmektedir. Soylulaştırma süreçlerindeki aktörler genellikle yeni gelenler ve eski sakinler şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Eski sakinler olarak Dolapdereliler sanat kurumlarının mahallelerine gelişini sıklıkla ilgisiz karşılamakta, buraya gelişlerini alakasız bulduklarını belirtmekte ve bu konuda herhangi bir heyecan duymadıklarını ifade etmektedirler. Mesafe ve ilgisizliğin arka planında ise genel olarak sanatın özel olarak ise bölgedeki sanat kurumlarının ve düzenledikleri çeşitli organizasyonların Dolapdere halkının kültürel tercih ve tüketim kalıplarına uymayan yapısıdır.

Görüşmecilerin bir kısmı, Koç Vakfı bünyesindeki Arter başta olmak üzere sanat kuruluşlarının gelişini ilk aşamada beklenti ile karşıladıklarını fakat sonrasında bu beklentilerinin boşa olduğunu fark ettiklerini belirtmektedirler. Söz konusu beklentinin oluşumunda Koç isminin köklü tarihi ve ülke ekonomisindeki yeri büyük rol üstlenmektedir. Mahalle sakinleri yaşadıkları çevrede yaygın olarak görülen alt yapı sorunları, suç oranının yüksekliği, konut stoğunun risk barındıracak kadar eski ve bakımsız oluşu gibi türlü problemlerin, köklü sanat kurumlarının ve makam sahibi yöneticilerin gelişimi ile çözülebileceğine dair umut besleseler de yıllar geçtikçe bu sorunların hiçbirinin çözüme kavuşmadığını, “halının altına süpürülmeye devam ettiğini” belirtmektedirler. Sanat kurumlarının gelişinden sonra bölgede olumlu anlamda gelişmeler yaşanıp yaşanmadığına dair yöneltilen soruya ise görüşmecilerin büyük çoğunluğu elle tutulur boyutta olumlu bir değişim olmadığı yanıtını vermiştir:

“Ben söyleyeyim sana hiçbir şey değişmedi, güzel bir şey yapıldıysa onu da mahalleli kendisi yaptı (...) Tabi buranın halkı kıt kanaat geçinen insanlardan oluştuğu için ilk başta herkes heyecanlandı, işimize yarar diye, mahalle kalkınır, bakımı yapılır, sesimiz duyulur diye. Ben biliyordum ama buralar bize yapılmadı ki. Şurada bir özel üniversitenin dış hastanesi var, hemen onun orda Vize sarayı var. Buraya Vize sarayı yaptılar düşün. Niye? Turistler daha çok gelsin para getirsin diye. Kalsınlar diye zaten otelleri dikmişlerdi çoktan. Dolapdere insanını düşünen yok çünkü para getirimiz yok bizim. O yüzden belki sesimiz duyulur umutları falan hikâye.” (Görüşmeci B6, 58, mahalle sakini)

“Son iki üç senedir turistler çok arttı, bize de faydası olur sandık saf gibi. Turist durur gezer mi burada? Uber taksilerle geliyorlar, taksiden iniyorlar, binaya giriyorlar, sonra çıkınca yine direkt taksi. Para var tabi taksinin lüksüne de. Başka semtlerden gelen öğrenci arkadaşlar, gençler oluyor görüyoruz. Onlar da genelde kırmızı servisler var (Arter’in servis araçları kastediliyor) onlarla gelip gidiyorlar. Haklılar ne yapacaklar buralarda. Aynı dünyaların insanları gibi olunca ne diye gezsin sokaklarda zaten dimi?” (Görüşmeci B3, 51, bakkal işletmecisi)

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi görüşmeler boyunca semt sakinleri bölgedeki yoğun turist sayısına ve turistler için gerçekleştirilen çeşitli hizmetlere dikkat çekmektedir. Sanat kurumlarının gelişimiyle açılan tüketim odaklı işletmelerin genellikle turistler ve yerli sanat mekânı ziyaretçilerine yönelik olması pek çok Dolapdereli tarafından fark edilen ve

görüşmelerde de vurgulanan bir durumdur. Sanat mekanları önceki bölümde bahsedildiği üzere, bölge halkı ile temas etmeyi ve yakınlık kurmayı sağlayacak çalışmalar yürütse de bünyelerinde barındırdıkları yeme içme odaklı marka ve işletmeler, mahalle halkının alt sınıf yaşam tarzına değil mahallenin yeni gelenlerinin sahip olduğu üst orta sınıf yaşam tarzına hitap etmektedir. Bu açıdan mahalle sakinleri bölgedeki dönüşüme kültürel ve entelektüel açıdan olduğu kadar ekonomik açıdan da uyum gösterememektedirler.

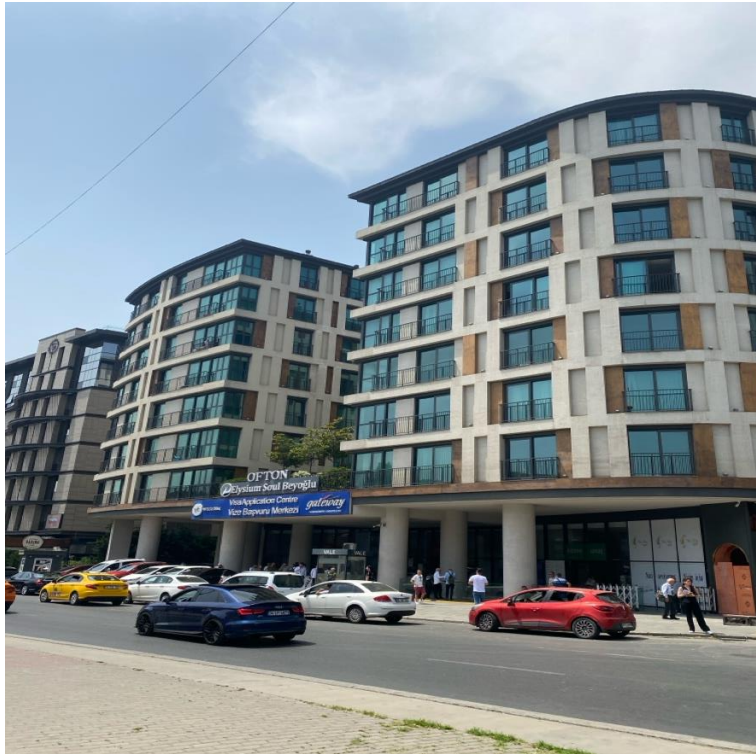
Arter'in Taksim ve Tepebaşı bölgelerinden düzenli bir şekilde belirli dakika aralıklarıyla Dolapdere'ye doğru kalkan servisi ise müze ziyaretçileri açısından büyük bir ulaşım kolaylığı sağlasa da mahalleye yeni gelenler ile Dolapdereliler arasındaki mesafeyi ve ulaşılmazlığı arttırmaktadır. Çünkü Arter'e gelen ya da Arter'den çıkan ziyaretçilerin büyük çoğunluğu bu servisler aracılığıyla mahalle ile hiçbir diyalog kurma fırsatı edinmeden bölgeden ayrılmaktadırlar. Dolayısıyla yeni gelenler ve mahalle sakinleri arasındaki kültürel ayrışma ve kopukluk da baki kalmaktadır.

Görsel 16. Irmak Caddesi'ne çıkan bir ara sokak, Haziran 2024, kişisel arşiv

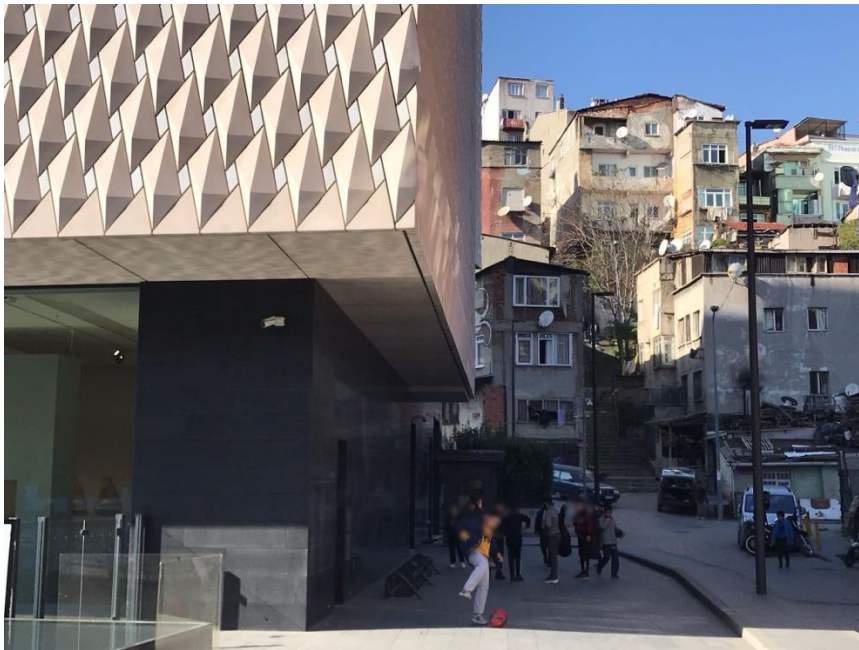
Görsel 17. Arter'in arka bahçesinden görülen Dolapdere sokakları ve Evangelistria Kilisesi, Mayıs 2024, kişisel arşiv

Görsel 18. Dolapdere Kurtuluş Deresi Caddesi üzerindeki Vize Başvuru Merkezi, Haziran 2024, kişisel arşiv

Araştırma bulgularının gösterdiği üzere Dolapdere özelinde gerçekleştirilen vize başvuru merkezi ve otel inşası gibi yatırımların bölge halkının ihtiyaçları için değil bölgenin yeni gelenlerinin bir parçası olan turistlerin talep ve ihtiyaçları için yapılması mahalleli tarafından tepki ile karşılanmaktadır. Kâr odaklı bu yatırımlar Dolapderelilerin unutulmuş ve kenara itilmiş hissetmelerini beraberinde getirmektedir. Mahallenin yeni gelenleri ile eski sakinleri arasındaki sınıfsal fark, gelir düzeyi uçurumu ve kültürel sermaye uyumsuzluğu iki kesim arasında ciddi bir mesafe oluşturmakla kalmayıp ironik bir biçimde Dolapderelilerin bölgenin istenmeyenleri olarak hissetmesine yol açmaktadır. Arter çalışanı Görüşmeci A1'in mahalledeki çocuklarla yaşadığı diyalog, yerel halkın hem içine dâhil olamadıkları sanat kurumlarını merak ettiklerini hem de bu mekânlara karşı bir o kadar mesafeli olduklarını kanıtlar niteliktedir:

“Mobilyacılar çarşısının orda Çınaraltı var, mahalle arasında bir lokanta. Bir gün gittiğimde mahallenin çocukları toplandılar başıma, abi orda ne var demeye başladılar, anlattım işte modern sanat deniyor onlara, siz gelin ben size anlatayım dedim, çocuklar için de etkinliklerimiz oluyor bazen dedim, ayaklarında da terlikler vardı, biz bu terliklerle girebiliyor muyuz ki oraya dediler (...) iletişim kursak bile arada bir duvar oluyor mutlaka, yok abi biz anlamayız öyle resimlerden, taşlardan falan dediler zaten sonra. Hep bir oralar bizlik değil algısı var buranın insanında.” (Görüşmeci A1, 34, Arter çalışanı)

Görsel 19. Arter ön bahçesinde top oynayan Dolapdereli çocuklar, Mart 2024, kişisel arşiv

Görsel 20. Dolapdere evleri ve Cher Otel, Haziran 2024, kişisel arşiv

Dolapdere'deki sanat kurumları herkesin erişimine açık olmakla birlikte mahalle sakinleri açısından sembolik bariyerlere sahip olan mekânlardır. Aşılamayan bu duvarlar teoride olmasa da pratikte mahalle sakinlerini dışarıda tutmaktadır. Sanat kurumlarının gelişiyile birlikte ortaya çıkan demografik değişim ve sınıfsal uyuşmazlık, mahallelinin kentsel alan kullanımına sınır çekmektedir. Irmak Caddesi üzerinde açılan ünlü kahve zinciri şubeleri, lüks otel inşaları gibi çeşitli özelleştirmeler, Dolapdereliler açısından kentsel alanın sınırlı tüketimini pekiştirmektedir. Dolapdere'deki sosyo-demografik dönüşüm henüz tamamlanmamış yeni bir süreç olsa da yansımaları mahalleli ve sanat kurumu ile ilişkili kişiler arasındaki diyaloglarda açığa çıkmaktadır. Görüşme gerçekleştirilen mahalle sakinlerinin pek çoğu, Dolapdere'ye dışarıdan gelenler ile tanınmasalar dahi orada yaşayanları çok kolayca ayırt edebildiklerini ifade etmektedirler. Benzer şekilde, mahallenin yeni gelenlerine karşılık gelen sanat kurumu çalışanları da Dolapdere halkının onları tanıdığını, sanat galerileri ile ilişkili olduklarını dış görünüşlerinden dahi fark ettiklerini ve onlara karşı özel davranış kalıpları geliştirdiklerini belirtmektedirler:

“...Esnafılar bile Arter'den geldiğimizi anlayıp ona göre tavır takınıyorlar, mahalle şivesini bırakıyorlar hemen, daha resmi, sizli bizli konuşuyorlar. Her gün işe gidip gelince uzaktan bile

olsa gündelik yaşamlarına denk geliyoruz ister istemez, kendi aralarında konuşma halleri ile bizimle konuşma halleri çok farklı.” (Görüşmeci A3, 25, Arter çalışanı)

“Eskiden mahalle dışından gelenleri anırlarmış anında, sorguya çekerlermiş, nereden geliyorsun nereye gidiyorsun nerelisin diye, artık yapamıyorlar böyle şeyleri, onlar da farkında dönüşümün.” (Görüşmeci A7, 27, Dirimart çalışanı)

“...Dükkanım Arter’in hemen arka tarafında olduğu için nadiren de olsa su vs. almaya gelenler oluyor, dış görünüşü bağıyor zaten ben buranın insanı değilim diye.” (Görüşmeci B3, 51, bakkal işletmecisi)

5. SONUÇ

Sosyo-ekonomik ve kültürel düzeyi düşük bir semt olarak Dolapdere, sanat kurumlarının gelişiyle birlikte soylulaştırma süreci içine girmiştir. Kent içi alanlarda yer alan alt sınıf semtlerin orta ve üst sınıfların yaşam tarzları ve tüketim örüntüleri doğrultusunda dönüştürülmesine karşılık gelen soylulaştırma sürecinin Dolapdere bölgesinde yeni ve devam etmekte olduğu unutulmamalıdır. Arter, Pilevneli Galeri, Dirimart ve Evliyagil Dolapdere gibi çeşitli sanat kurumlarının ilk olarak 2017 itibariyle, yoğun olarak ise 2019 yılında Dolapdere civarında konumlanmaya başlaması, bölgedeki kentsel dönüşümün soylulaştırma ile ilişkilendirilmesini beraberinde getirmiştir. Bunun sebebi sanat kurumlarının üst ve orta sınıfların yaşam tarzlarına, tüketim tercihlerine ve kültürel zevklerine hitap etmesidir. Bu bağlamda sanat kurumu temsilcileri ve ziyaretçi kitleleri; ekonomik, sosyal, kültürel ve entelektüel sermayeleri ile bu dönüşümün başat aktörleri haline gelmektedirler. Kamu ve özel sektördeki diğer aktörlerin de bu süreçte pay sahibi olduğu unutulmamalıdır. Dolayısıyla Dolapdere'nin sosyo-mekânsal dönüşümü çok sayıda aktörün rol oynadığı, çoğul nedenlere ve sonuçlara sahip olan karmaşık yapı bir süreçtir.

Kent merkezinde yer alan bir çöküntü bölgesi olarak Dolapdere; Taksim, Nişantaşı, Karaköy ve Tophane gibi kültür sanat odaklı semtlere olan yakınlığı ile kârlı bir bölgedir. Bu durum, Neil Smith'in "rant farkı" olarak adlandırdığı durumun oluşmasına neden olmaktadır. Teorik açıdan gerçek arazi rantı ile potansiyel arazi rantı arasındaki farka karşılık gelen rant farkı, alt sınıfların yaşadığı ve gecekondulaşmanın yoğunlukta olduğu küçük bir sanayi semti olan ve bu sebeple merkezi konumuna rağmen çevresindeki diğer semtlerden düşük kira ve arsa fiyatına sahip olan Dolapdere'de belirgin haldedir. Rant farkı Dolapdere'yi kârlı yatırımlar için uygun bir yer haline getirmektedir. Dolapdere ilk olarak 2000'li yıllarda kâr odaklı yatırımlarla dikkat çekmiştir. 2017 yılına gelindiğinde ise turizm bölgesi ilan edilmesi, neoliberal kentsel politikalarla eş güdümlü biçimde ilerleyen projelerin bölgede yoğunlaşmasına neden olmuştur. Bu doğrultuda sanat kurumlarının Dolapdere'ye gelişi tesadüfi ve amaçsız değildir. Kültür ve turizm odaklı bu kentsel yeniden yapılandırma projeleri bugün hala İstanbul genelinde olduğu gibi Dolapdere çevresinde de devamlılığını korumaktadır.

Artan sanat kurumu sayısı ile birlikte Dolapdere çeşitli gazete ve medya kuruluşlarında yeni sanat merkezi olarak anılmış ve kurum sahipleri de söylemlerinde bu nitelendirmeyi desteklemiştir. Sanat kurumlarının ve turizm odağındaki özel sektör yatırımlarının bölgeye gelişi ilk aşamada umut ile karşılanırsa da ilerleyen süreçte bu beklentilerin boşa çıktığı görülmektedir. Söz konusu beklentinin oluşumunda en önemli isim olarak Arter çağdaş sanat müzesi, diğer sanat kurumlarından farklı olarak, bölgede kentsel dönüşüm sürecini en başından beri onaylamadıklarını, gerçekleşmesi muhtemel tahribattan sorumlu olmadıklarını, rant odaklı yatırımları üzüntü ile karşıladıklarını belirtmektedir. Bu duruş bağlamında Arter yetkilileri, Dolapdere’de konumlandıkları ilk aşamadan bugüne kadar mahalle ile samimiyete dayalı komşuluk ilişkisi kurmayı, kültürel düzey ve sosyo-ekonomik seviye gibi hiçbir etmene dayalı olmayan bir kapsayıcılık geliştirmeyi amaçlamışlardır. Hem mimari hem de sosyal düzlemde kapımız herkese açık söylemini pratiğe de yansıtarak mahalleli ile diyalog kurmak adına pek çok faaliyette bulunmuşlardır. Fakat kurumsal kimliği, mimari yapısı ve sanat kurumu olması sebebiyle sınıfsal ve elitist anlamlar ile yüklü olan Arter’in bu beklentiyi hayata geçiremediği görülmektedir. Sanat ilgisinin eğitim düzeyi, ekonomik ve kültürel sermaye gibi etmenlerle olan doğru orantılı ilişkisi de Dolapdere’deki soylulaştırmaya zemin hazırlayan bir başka durum olarak kabul edilebilir.

Mahalle sakinlerinin sanat kurumlarına dair ilgisiz ve mesafeli tutumları, sanat deneyiminden uzak olan konumları, bölgenin yerel sakinlerine değil üst ve orta sınıfların kültürel taleplerine cevap veren bir dönüşümün gerçekleştiğini göstermektedir. Sanat mekanlarının genel ziyaretçi kitlesi, sanat kurumu çalışanlarının semte karşı aidiyet duygusu benimsememesi ve benzer şekilde mahallelinin de sanat kurumları ile bu mekânlara gelen kişilere özel mesafeli bir davranış kalıbı geliştirmeleri Dolapdere’de sanat merkezli bir soylulaştırma sürecinin doğduğunu destekler niteliktedir. Sanat kurumlarının mimari dokusunun mahalle ile tezatlık içinde bulunması ise bölgedeki sosyal ayrışmanın ve kültürel kopukluğun somut boyutunu gözler önüne sermektedir.

Soylulaştırma orta ve üst sınıfların tercihleri doğrultusunda sosyal, ekonomik, fiziksel ve demografik boyutlardan oluşan bir dönüşüm sürecidir. Dolapdere özelinde bakıldığında bu dönüşümün her boyutunu net ve yaygın bir biçimde görmek henüz mümkün değildir. Bunun sebebi Dolapdere’deki sosyo-mekânsal dönüşümün devam etmekte olan bir süreç olmasıdır. Henüz noktalanmamış olan bu dönüşümün somut ve soyut çıktılarının ilerleyen yıllarda da

bölgede gözlemlenmeye devam edilmesi muhtemeldir. Sanat kurumu aktörlerinin söylem ve beklentileri, bölgede artan kira ve ürün fiyatları, mahalle sakinleri ile sanat kurumuyla ilintili aktörler arasında oluşan ilişkinin yapısı, sanat kurumu çalışanlarının Dolapdere'ye karşı aidiyet duygusu beslememeleri gibi mahallelinin de sanat kurumlarına ve aktörlerine karşı olan mesafeli tavrı, ilerleyen yıllarda bölgede ekonomik ve mekânsal ayrışmanın sınırlarının keskinleşebileceğini akıllara getirmektedir. Araştırmanın üçüncü bölümünde tartışılan bulgular göz önünde bulundurulduğunda, bölgedeki sosyal ve mekânsal yeniden yapılanma sürecinin, ilerleyen yıllarda hız kazanarak tamamlanacağı öngörülebilir.

Sonuç olarak sanat kurumları mahalleyle diyalog ve bağ kurma, herkesçe erişilebilir olma gibi hedeflere ve söylemlere sahip olup bu yönde çeşitli çabalar harcasalar da araştırmanın bulguları bu hedef ve söylemlerin gerçekte pek de karşılığı olmadığını göstermektedir. Mahalleli ile sanat kurumları arasındaki iletişim kopukluğu, sanat kurumlarının ziyaretçi profili, mahallelinin gerçekleşmekte olan değişim ve dönüşüme dair tepkileri ve sanat kurumu çalışanlarının Dolapdere'yi iş haricinde vakit geçirmek isteyecekleri bir alan olarak görmemesi gibi çeşitli bulgular bu durumu kanıtlar niteliktedir. Bu noktada genellemek mümkün olmasa da sosyo-kültürel ve ekonomik olarak düşük düzeyde insanların yaşadığı bir semt olarak Dolapdere'nin, sanat kurumları tarafından komşuluk, aidiyet, herkesçe erişilebilir olma gibi belirli söylemler çerçevesinde nesneleştirildiği söylenebilir.

KAYNAKLAR

- Abasıyanık, S. F. (1957). *Alemdağ'da Var Bir Yılan*, İstanbul: Varlık Yayınları.
- Ahunbay, A. Z. & Aşık, E. (2015). *Dolapdere Semti ve Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi Koruma Önerileri*, İstanbul Teknik Üniversitesi Doktora Tezi.
- Arkiv, (2019). “Pilevneli Gallery Dolapdere” <https://www.arkiv.com.tr/proje/pilevneli-gallery/11366> (Erişim tarihi 16.05.2024)
- Arter (2019). “Arter Binası” <https://www.arter.org.tr/bina>
- Arter (2019). “Hakkımızda”, <https://www.arter.org.tr/hakkimizda>
- Arter (2019). “Arter Beraber Üyelik Programı”, <https://www.arter.org.tr/uyelik>
- Arter (2019). “Ulaşım”, <https://www.arter.org.tr/ulasim>
- Arter (2019). “Farz Et Ki Sen Yoksun”, Sergi Tanıtım Yazısı, <https://www.arter.org.tr/sergi/farz-et-ki-sen-yoksun/3323>
- Aşık, E. Ş. (2015). *Dolapdere Semti ve Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi Koruma Önerileri*, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Bartu, A. (2000). *Eski Mahallelerin Sahibi Kim? Küresel Çağda Tarihi Yeniden Yazmak, İstanbul: Küresel ile Yerel Arasında* içinde. Çev. Sungur Savran, Der. Çağlar Keyder, İstanbul: Metis Yayınları.
- Beyoğlu Belediyesi (2024). Arsa Rayiç Sorgulama Ekranı, <https://webserver.beyoglu.bel.tr/web/guest/5> (Erişim Tarihi 17.03.2024)
- Beyoğlu Belediyesi (2020). “Beyoğlu'nun Yeni Gözdesi Dolapdere Her Geçen Gün Değerine Değer Katıyor”, <https://beyoglu.bel.tr/galeri/beyoglunun-yeni-gozdesi-dolapdere-her-gecen-gundeğerine-değer-katıyor-1925.html> (Erişim tarihi 20.05.2024)
- Bozdoğan, S. (2010). *1930-1950 “Cumhuriyet Hamlesi”*, İstanbul 1910-2010 Kent, Yapılı Çevre ve Mimarlık Kültürü Sergisi, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Cameron S. & Coaffee J. (2005). Art, Gentrification and Regeneration: From Artist as Pioneer to Public Arts, *European Journal of Housing Policy*, Vol. 5, No. 1, 39–58.
- Çapan, G. (2019). Dolapdere Wynwood Olur mu?, Diken, <https://www.diken.com.tr/dolapdere-wynwood-olur-mu/> (Erişim tarihi 11.04.2024)

Çapan, G. (2019). “Arter Kurucu Direktörü Fereli: Dolapdereli komşularımıza sürpriz ayrıcalıklarımız var”, Diken, <https://www.diken.com.tr/arterin-kurucu-direktoru-fereli-dolapderedeki-komsularimiz-icin-surpriz-ayricaliklarimiz-olacak/> (Erişim Tarihi 11.04.2024)

Darbel, A. & Bourdieu P. (2011). *Sanat Sevdası: Avrupa Sanat Müzeleri ve Ziyaretçi Kitleleri*, İstanbul: Metis Yayıncılık.

Ergün, N. (2006). Gentrification kuramlarının İstanbul’da uygulanabilirliği. İslam, T. ve Behar, D. (Der.) *İstanbul’da “soylulaştırma”*: Eski kentin yeni sahipleri içinde (s. 17- 31). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Erkan, E. E. & Altıntaş, S. (2018). Soylulaştırmanın gündelik hayattaki görünümü: Balat’ın mekânsal ve sosyal dönüşümü. *İDEALKENT – Kent Araştırmaları Dergisi*, 23, 292-335.

Erman, T. (2016). “Mış Gibi Site” Ankara’da Bir Toki-Gecekondu Dönüşüm Sitesi, İstanbul: İletişim Yayınları.

Ertuna, Ç. (2019). “Bu müze Dolapdere’yi değiştirecek”, Milliyet Gazetesi, <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/cagdas-ertuna/bu-muzedolapdereyi-degistirecek-6029266> (Erişim tarihi 18.05.2024)

Foster, H. (2013). *Sanat Mimarlık Kompleksi, Küreselleşme Çağında Sanat, Mimarlık ve Tasarımın Birliği*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Güven, D. (2022). *Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları ve Stratejileri Bağlamında 6-7 Eylül Olayları*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Glass, R. (1964). “London: Aspects of Change”, *Gentrification* içinde, Lees, L., Slater, T. , Wyly, E. (yay. haz.), s. 7, NewYork: Routledge.

Harvey, D. (1997) *Postmodernliğin Durumu*, İstanbul: Metis Yayınları.

Harvey, D. (2003). *Sosyal Adalet ve Şehir*, İstanbul: Metis Yayınları.

Hristodulu, M. (2024). *Tatavla Tarihi*, İstanbul: İstos Yayıncılık.

İslam, T. ve Behar, D. (Der.) (2006). *İstanbul’da “Soylulaştırma”*: Eski Kentin Yeni Sahipleri, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

İşler Fırat, G. (2018). “Sanat Benim İçin Oksijen”, <https://www.samdan.com.tr/sanat-benim-icin-oksiyen-h> (Erişim Tarihi 23.05.2024).

- Kaymakçı, K. (2019). “Dolapdere’de bir sanat adası: Arter”, Habertürk, <https://www.haberturk.com/dolapdere-de-bir-sanat-adasi-arter-2519174> (Erişim tarihi 19.04.2024)
- Keyder, Ç. (2000). İki Semtin Hikâyesi. Keyder Ç. (Haz.), *İstanbul Küresel ile Yerel Arasında* içinde, (s. 216-221). İstanbul: Metis Yayınları.
- Koçu, R. E. (1960). Dolapderesi Caddesi, *İstanbul Ansiklopedisi* içinde, cilt 9, İstanbul: Koçu Yayınları.
- Less, L. & Slater, T. & Wyly, E. (2007). *Gentrification*, New York: Routledge.
- Ley, D. (1994). Gentrification and the Politics of the New Middle Class, *Environment and Planning D: Society and Space*, 12, s.53-74.
- Ley, D. (2003). Artists, aestheticisation and the field of gentrification. *Urban Studies*, 40 (12), s.2527–2544.
- Madra, B. (2003). *İki Yılda Bir Sanat Bienal Yazıları*. İstanbul: Norgunk Yayıncılık.
- Mills, A. (2014). *Hafızanın Sokakları: İstanbul’da Peyzaj, Hoşgörü ve Ulusal Kimlik*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Munt, I. (1987). Economic Restructuring, Culture and Gentrification: A Case Study in Buttersea, London, *Environment and Planning A*, 19, 1175-1197.
- Narlı, N. (2006). Tecride Uğrayan Bir Bölgede Yaşayan Ailelerin Soylulaştırma Projesine Yaklaşımı: Balat-Fener Vaka Çalışması. D. Behar, & T. İslam. *İstanbul’da Soylulaştırma -Eski Kentin Yeni Sahipleri* içinde, s.113-125. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- O’Doherty, B. (2019). *Beyaz Küpün İçinde*, İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Sam, N. (2010). Soylulaştırma Süreçlerine Ekonomik Bir Yaklaşım: Rant Farkı. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 2, s.133-151.
- Smith, N. (1996). *The New Urban Frontier: Gentrification and Revanchist City*, New York: Routledge.
- Smith, N. (1984). “Toward Theory of Gentrification: A Back To The City Movement By Capital Not People”. *Journal of the American Planning Association*, 45:4, s. 538-548.

Smith, N. (2006). Yeni Küresellik, Yeni Şehircilik: Küresel Kentsel Strateji Olarak Soylulaştırma. Urkun B. İ. ve Gündoğdu İ. (Çev.), *Planlama Dergisi*, 2, s.13- 27.

Smith, N. (2015). “Mutenalaştırma, Sınır ve Kentsel Mekânın Yeniden Yapılandırılması”. Smith N. Ve Williams P. (Haz.), *Kentin Mutenalaştırılması* içinde (s.29-55). İstanbul: Yordam Kitap.

Smith, N. ve Williams, P. (Haz.) (2015). *Kentin Mutenalaştırılması*, (Çev. Melike Uzun), İstanbul: Yordam Kitap.

Smith, N. (2017). *Eşitsiz Gelişim*, (Çev. Esin Soğancılar). İstanbul: Sel Yayıncılık.

Söğüt, M. (2009). *Dolapdere: Kürt Kediler, Çingene Kelebekler*, İstanbul: Heyemola Yayınları.

Sönmez, B. (2014). “Soylulaştırmanın Yeni Biçimleriyle Yerinden Edinmeyi Düşünmek”. *Planlama*, 24(1), s. 42-53.

Stavrides, S. (2018). *Müşterek Mekân: Müşterekler Olarak Şehir*, (Çev. Cenk Saraçoğlu), İstanbul: Sel Yayıncılık.

Şahinler, D. S. (2019). “Arter’den Dolapdere’ye kültürel açılım”, *Yeni Şafak*, <https://www.yenisafak.com/hayat/arterden-dolapdereye-kulturel-acilim-3505289> (Erişim tarihi 12.04.2024)

Şen, B. (2005). Soylulaştırma: Kentsel Mekânda Yeni Bir Ayrışma Biçimi. *İstanbul’da Kentsel Ayrışma: Mekânsal Dönüşümde Farklı Boyutlar* içinde, Ed. Kurtuluş H., (s. 127-160). İstanbul: Bağlam Yayınları.

Şeref, S. (2019). “Arter’den sanata daha çok alan”, *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/arterden-sanata-daha-cok-alan/1589394> (Erişim tarihi 19.05.2024)

Tan, P. (2006). Soylulaştırma Sürecinde Sanat ve Sanatçı. *Soylulaştırma ve İstanbul Dosyası* içinde, *Mimar-ist dergisi*, 21.

Uzun, N. (2000). Eski Kentte Yeni Konut Dokusu: Cihangir ve Kuzguncukta Sosyal ve Mekansal Yenilenme, *İstanbul*, 35, s.54-61.

Uzun, N. (2006a). İstanbul'da Seçkinleştirme (Gentrification): Örnekler ve Seçkinleştirme Kuramları Çerçevesinde Bir Değerlendirme. D. Behar, & T. İslam, *İstanbul'da "Soylulaştırma": Eski Kentin Yeni Sahipleri* içinde, s. 31-42. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Uzun, C. N. (2006b). Kentsel Dönüşümde Yeni Bir Kavram: Seçkinleştirme. *Değişen Mekân: Mekansal Süreçlere İlişkin Tartışma ve Araştırmalara Toplu Bakış: 1923-2003*, içinde. s. 340-360). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Whitham G. & Pooke, G. (2018). *Çağdaş Sanatı Anlamak*, İstanbul: Hayalperest Yayınları.

Yağcı, H. (2017). “Dolapdere’de açılış heyecanı”, Habertürk, <https://htkulup.haberturk.com/davetler/haber/1630101-sanat-dolu-acilis> (Erişim tarihi 28.04.2024)

Yağcı, H. (2019). “Sanat galerisinde moda daveti”, Habertürk, <https://htkulup.haberturk.com/guncel/haber/2538672-sanat-galerisinde-moda-daveti> (Erişim tarihi 28.04.2024)

Yardımcı, S. (2014). *Küreselleşen İstanbul'da Bienal: Kentsel Değişim ve Festivalizm*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Yardımcı, S. (2017). Kent, Kalkınma ve Yaratıcı Sektörler: Eleştirel Bir Bakış. Ünsal, F., Özgür, E. F., Görgün, T. M. *Bir Kenti Anlamak, Sinop Yaz Atölyesi* içinde, s. 33-36. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

Zukin, S. (1982). *Loft Living: Culture and Capital in Urban Change*, London: The Johns Hopkins University Press.

Zukin, S. (1987). Gentrification: Culture and Capital in the Urban Core. *Annual Review of Sociology*, 13(1), 129–147.

Zukin, S. (1995). *The Cultures of Cities*, Oxford: Blackwell Publishers.

<https://www.yada.org.tr/cagdas-sanat-muzesi-paydas-ve-algi-arastirmasi/> (Erişim Tarihi 16.05.2024)

<https://www.sondakika.com/haber/haber-arter-den-sanata-daha-cok-alan-1-12445854/> (Erişim Tarihi 06.05.2024)

<https://www.sabah.com.tr/istanbul/2020/06/25/beyoglundun-yeni-gozdesi-dolapdere-degerine-deger-katiyor> (Erişim tarihi 29.04.2024)

<https://www.insaatgundemi.com/dolapderede-emlak-fiyatlari-5e-katlandi.html> (Erişim Tarihi 29.04.2024)

EKLER

Ek-1

A. Sanat Mekânı Çalışanlarına Yönelik Görüşme Soruları

- 1) Kaç yaşındasınız?
- 2) Ne kadar süredir Dolapdere’de çalışıyorsunuz?
- 3) Dolapdere’de çalışmaya başlamadan önce Dolapdere’ye dair görüşleriniz nasıldı? Sizin için Dolapdere nasıl bir yerdi?
- 4) Şu anda çalıştığınız bu kurumun Dolapdere’de bulunması, işe başlamaya karar verme sürecinizde kafanızda herhangi bir soru işareti oluşturdu mu? Oluşturduysa bu soru işaretleri ya da endişeler nelerdi?
- 5) Çalışmaya ilk başladığınızda Dolapdere’ye alışmakta güçlük çektiniz mi? Bu güçlükler örnek verebilir misiniz?
- 6) Çalışmaya başladıktan sonra Dolapdere’ye dair görüşleriniz değişti mi? Değiştiyse örnek verebilir misiniz?
- 7) Çalışma saatleri içerisindeki günlük rutininizden bahsedebilir misiniz?
- 8) İşe gidip gelirken hangi ulaşım araçlarını kullanıyorsunuz?
- 9) Dolapdere’ye ulaşmakta zorluklarla karşılaşılıyor musunuz?
- 10) Mola ya da iş çıkışı saatleriniz içerisinde burada sosyalleşebilecek alanlar, mekânlar bulabiliyor musunuz?
- 11) Ziyaretçi kitlenizden bahsedebilir misiniz? Bir tanım yapmanız gerekse çalıştığınız sanat kurumunu en çok ziyaret eden kitleyi nasıl tanımlarsınız?
- 12) Dolapdere’de yaşayıp burayı ziyarete gelenler oluyor mu?
- 13) Kurumunuzun Dolapdere sakinlerine karşı bakışı nasıl? Çalışanlarla ziyaretçiler arasında nasıl bir ilişki var?
- 14) Ziyaretçilerin sanat eserlerine tepkileri ve yorumlarını nasıl tanımlarsınız?
- 15) Sizce Dolapdere sakinleri ile sanat kurumları ve çalışanları arasında nasıl bir ilişki var?
- 16) Kendinizi Dolapdereli gibi hissediyor musunuz?
- 17) Dolapdere’de çalışırken, buraya gelip giderken kendinizi güvende hissediyor musunuz?
- 18) Sizce Dolapdere’de çalışmanın zorlukları var mı? Varsa bu zorluklardan kısaca bahsedebilir misiniz?

- 19) Dolapdere sakinleri ile herhangi bir etkileşiminiz oluyor mu? Burada çalışırken, gidip gelirken sosyal bir çevre edindiniz mi? Esnafı, mahalle sakinlerini tanıyorum, biliyorum diyebilir misiniz?
- 20) Dolapdereli tanımını nasıl yaparsınız? Sizin için Dolapdereli nasıl biri?
- 21) Sizce Dolapdere’de kentsel/mekânsal bir dönüşüm gerçekleşiyor mu? Gerçekleşiyorsa bu dönüşüme dair gözlem, yorum ve görüşlerinizden bahsedebilir misiniz?
- 22) Sizce söz konusu olan bu dönüşümün –eğer dönüşüm olduğu kabul ediliyorsa- sonuçları nelerdir?
- 23) Sizce bu dönüşüm gerekli bir dönüşüm mü? Sizin için bu dönüşümün olumlu ve olumsuz sonuçlarından bahsedebilir misiniz?
- 24) Son yıllarda Dolapdere’de birden fazla sanat kurumunun açılmasını nasıl yorumluyorsunuz? Bu sanat kurumları sizce neden Dolapdere’de bir yer açmayı tercih etmişlerdir?
- 25) Sizce sanat kurumlarının açılması beraberinde Dolapdere ve çevresinde bir değişim/dönüşüm sürecini getirdi mi?
- 26) Dolapdere için sanatın yeni merkezi tanımını sizce ne kadar doğru? Bu tanıma dair söylemek istediğiniz şeyler var mı?

Ek-2

B- Dolapdere Sakinlerine Yönelik Görüşme Soruları

- 1) Kaç yaşındasınız?
- 2) Mesleğiniz ve eğitim durumunuz nedir?
- 3) Kaç yıldır Dolapdere'de yaşıyorsunuz?
- 4) Son yıllarda Dolapdere'de sanat galerilerinin ve çeşitli sanatsal etkinliklerinde bir artış gözlemlenmekte. Sizce sanat kurumları yeni bir mekân açmak için neden Dolapdere'yi tercih etmektedir?
- 5) Bu sanat ve kültür faaliyetlerinin Dolapdere'ye olan etkilerini nasıl değerlendiriyorsunuz?
- 6) Açılan sanat mekânları ve düzenlenen kültürel faaliyetler semtinizde herhangi bir değişikliğe yol açtı mı? Eğer açtıysa bu değişimlerden bahsedebilir misiniz?
- 7) Sanat mekanlarını daha önce ziyaret ettiniz mi? Sanat etkinliklerine ya da sergilere katılıyor musunuz? Katılıyorsanız hangi tür etkinlikler ilginizi çekiyor?
- 8) Sanat mekânlarının ve etkinliklerinin artması sizin yaşamınızda değişikliğe sebep oldu mu? Yaşam kalitenizi olumlu ya da olumsuz yönde etkiledi mi?
- 9) Sanat kurumlarının gelişimiyle gerçekleşen dönüşüm süreci hakkındaki görüşleriniz nelerdir?
- 10) Dolapdere'de son yıllarda kira ve emlak fiyatlarında herhangi bir artış gerçekleşti mi? Gerçekleştiyse bu artışı tarif edebilir misiz?
- 11) Dolapdere'deki dönüşüm sürecinde kendinizi semtin bir parçası olarak hissetmeye devam ediyor musunuz?
- 12) Dolapdere'nin yakın geleceği hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?